T.C
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

MÜLTECİ ÇOCUKLARIN SOSYAL VE AKADEMİK UYUMLARI: SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

SAADET BİÇER

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. TUNCER BÜLBÜL

EDİRNE-2023

Tezin Adı: Mülteci Çocukların Sosyal ve Akademik Uyumları: Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Yazan: Saadet BİÇER

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, eğitimlerini Edirne'de sürdüren mülteci çocukların sosyal ve akademik uyum durumlarının ortaya konmasıdır. Bu amaçla, okul yöneticisi ve öğretmenlerin gözünden mülteci çocukların eğitiminde sosyal ve akademik uyumlarının mevcut durumu belirlenip, çözüm önerileri sunulmuştur. Nitel araştırma yaklaşımına dayalı olarak desenlenen bu araştırmada durum çalışması modeli benimsenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Edirne ili Merkez ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bulunan Üç devlet okulunda görev yapan, beş okul yöneticisi ve 19 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmaya üç ortaokul müdürü, iki ortaokul müdür yardımcısı, 19 branş öğretmeni katılım sağlamıştır. Araştırmada mülteci öğrencilerin sosyal ve akademik uyumları, ''Genel Anlamda Göçün Değerlendirilmesi'', "Mülteci öğrencilerin okulda karşılaştıkları sosyal uyum sorunları", "Mülteci öğrencilerin okulda karşılaştıkları akademik uyum sorunları" ve "Mülteci öğrencilerin okula uyumunda karşılaşılan sosyal ve akademik uyum sorunlarına yönelik çözüm önerileri" olmak üzere dört temada değerlendirilmiştir. Araştırmada elde edilen veriler betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Görüşme yapılan okul yöneticileri ve öğretmenler; mülteci öğrencilerin sosyal ve akademik uyumları konusunda en önemli etkenin 'dil sorunu' olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, mülteciler ve yerliler arasındaki kültürel farklılıklar, mülteci öğrencilerin savaşta yaşadığı olumsuzluklar, cinsiyet algılarıyla ilgili yaşadıkları sorunlar, ekonomik ve psiko- sosyal sıkıntıların mülteci çocukların uyum sorunları üzerinde etkili olduğu ifade edilmiştir.

Görüşmelerden elde edilen bulgular ışığında, araştırmada elde edilen öneriler; mülteci öğrencilere oryantasyon eğitimleri verilmesi, mülteci öğrencilerin velilerine yönelik kaynaştırma etkinlikleri yapılması, velilere ve öğrencilere yönelik dil

kurslarının belirlenen zamanlarda verilmesi, ailelerin çocukların sosyal ve akademik uyumları için bilinçlendirilmesi, kültür tanıtımlarının yapılması, öğretmen- öğrenci-veli ilişkisinin güçlü olmasının sürekliliğinin sağlanması, yerli ve mülteciler arasında ayrım yapılmaması ve mültecilere empati kurularak yaklaşılması, mülteci öğrencilere yönelik aktif halde bulunan destek eğitim odalarının olması gerekliliği şeklinde belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göçmen, Mülteci, Sığınmacı, Sosyal uyum, Akademik Uyum

Title of Thesis: Social and Akademic Adaptation of Refugee Children: Problems and Solution Proposals

Author: Saadet BİÇER

ABSTRACT

The purpose of this research, The aim is to determine the current situation of social and academic adaptation in the education of refugee children in Edirne and to presenting solutions. For this purpose, the current situation of social and academic adaptation of refugee children in the education of was determined from the eyes of school administrators and teachers, and solution suggestions were presented. The case study model, which is a qualitative research method, was adopted in the research. The study group of the research consists of 24 school administrators and teachers working in three official schools affiliated to the Ministry of National Education in the Central district of Edirne province in the 2020-2021 academic year. three secondary school principals, two secondary school vice principals and 19 branch teachers participated in the research. In the research, social and academic adjustment of refugee students is the theme of "Assessment of Migration in General Terms", the theme of "Social adjustment problems that refugee students face at school", the theme of "academic adjustment problems that refugee students face at school" and "Solutions to social and academic adjustment problems encountered in adjustment of refugee students to school". suggestions" were evaluated in 4 main themes. The data obtained in the research were analyzed by descriptive analysis technique. School administrators and teachers interviewed; They stated that the most important factor in the social and academic adaptation of refugee students is the 'language problem'. In addition, it was stated that the cultural differences between refugees and locals, the negativities experienced by refugee students during the war, the problems they experienced regarding gender perceptions, and economic and psycho-social problems were effective on the adaptation problems of refugee children.

Solution suggestions obtained in line with the findings obtained from the interviews; Orientation training for refugee students, inclusive activities for the parents of refugee students, language courses for parents and students at specified times,

raising awareness of families for the social and academic adaptation of children, cultural promotions, ensuring the continuity of a strong teacher-student-parent relationship, It has been determined that there is no discrimination between refugees and that refugees should be approached with empathy, and that there should be active support education rooms for refugee students.

Keywords*:* The concept of migration, immigrant, refugee, asylum-seeker, social adaptation, academic adaptation

,

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimimin her aşamasında engin bilgi ve deneyimlerinden faydalandığım, tez konumun belirlenmesinde bana yol gösteren ve tezimin hazırlanması aşamasında beni sabırla dinleyen ve bu süreçte bana destek olan danışmanım değerli hocam Prof. Dr. Tuncer BÜLBÜL 'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi ve önerilerinden yararlandığım, ufkumu genişleten ve yoluma ışık olan çok değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Hasan ÖZYILDIRIM 'a, çok teşekkür ediyorum. Araştırma konumu belirlemem ve araştırma sorularımı hazırlamam da danıştığım, yardımlarını esirgemeyen hocalarım Prof. Dr. Cem ÇUHADAR ve Doç. Dr Meltem Acar GÜVENDİR 'e çok teşekkür ediyorum. Araştırmamın veri toplama kısmında benimle görüşmeyi kabul eden Edirne ilindeki değerli yöneticilere, samimiyetleri, anlayışları, yardım ve destekleri için teşekkür ediyorum. Son olarak, anneme ve babama, her zaman yanımda oldukları, desteklerini esirgemedikleri ve sevgilerini hiç eksik etmedikleri için teşekkür ederim.

Saadet BİÇER

Edirne, 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**
ABSTRACT ..... **iii**
TEŞEKKÜR ..... **v**
BÖLÜM I **1**
GİRİŞ **1**
1.1.Problem 1
1.2.Araştırmanın Amacı 3
1.3. Araştırmanın Önemi 4
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları 5
BÖLÜM II **7**
KAVRAMSAL ÇERÇEVE **7**
2.1.Göç Kavramı 7
2.2.Göç Çeşitleri 9
2.2.1.İç Göçler 9
2.2.1.1. Mevsimlik Göçler 10
2.2.1.2. Sürekli Göçler 10
2.2.1.3. Emek Göçleri 11
2.2.1.4. Zorunlu-Gönüllü Göçler 11
2.2.1.5. Kitlesel Göçler 12
2.2.2. Dış Göçler/Uluslararası Göç 13
2.3.2.1. Beyin Göçü 14
2.3.2.2. İşçi Göçleri 14
2.3.2.3. Mübadele Göçleri 15
2.4.Göçün Etkileri 16
2.4.1. Göçün Psikolojik Etkisi 16
2.4.2.Göçün Sosyolojik Etkisi 16
2.4.3.Göçün Siyasal Etkisi 18
2.5.Türkiye'de Göç ve Göç Politikaları 19
2.6. Göç ve Eğitim 22

2.6.1. Türkiye'de Mülteci Çocukların Eğitimi 23
2.6.2. Mülteci Çocukların Eğitiminde Karşılaşılan Uyum Sorunları 27
2.6.2.1. Mülteci Çocukların Eğitiminde Karşılaşılan Sosyal Uyum Sorunları 28
2.6.2.2. Mülteci Çocukların Eğitiminde Karşılaşılan Akademik Uyum Sorunları 32
BÖLÜM III 36
YÖNTEM 36
3.1. Araştırmanın Modeli 36
3.2. Çalışma Grubu 36
3.3. Verilerin Toplanması 37
3.4. Verilerin Analizi 39
BÖLÜM IV 41
BULGULAR VE YORUM 41
4.1. Genel Anlamda Göçün Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular ve Yorum 41
4.1.1. Göçün gelen mülteci ve yerel halk açısından değerlendirilmesi ile ilgili görüşler 41
4.1.2. Göçün ülkemizde oluşturmuş olduğu yapının Türk eğitim sistemine etkileri ile ilgili görüşler 50
4.2. Mülteci öğrencilerin okulda karşılaştıkları sosyal uyum sorunlarına İlişkin Bulgular ve Yorum 53
4.2.1.Mülteci öğrencilerle yaşanan iletişim sorunları ile ilgili görüşler 54
4.2.2.Mülteci öğrencilerde gözlemlediğiniz davranış sorunları ile ilgili görüşler 56
4.2.3.Akranlarıyla sosyal ilişkiler ve yakın bireysel ilişkiler kurma durumu konusundaki görüşler 57
4.2.4.Mülteci öğrencilerin okul dışı ve okul içi sosyal etkinliklere katılım *durumları konusundaki görüşler* 61
4.2.5.Mülteci öğrencilerin öğretmenleriyle olan etkileşimleri ile ilgili görüşler 62
4.3. Mülteci Öğrencilerin Akademik Uyum Sorunlarına İlişkin Bulgular ve Yorum 63
4.3.1.Akademik etkinliklere katılım durumlarıyla ilgili görüşler 63
4.3.2.Ders notları ile ilgili görüşler 64

4.4. Mülteci Çocukların Sosyal ve Akademik Uyumlarını Arttırmaya Yönelik Öğretmen ve Yöneticilerin Çözüm Önerileri 66
BÖLÜM V 74
SONUÇ VE ÖNERILER 74
5.1.Sonuç 74
5.1.1. Göçün Genel Anlamda Değerlendirilmesine Yönelik Sonuçlar 74
5.1.2. Mülteci Çocukların Sosyal Uyum Sorunlarına İlişkin Sonuçlar 77
5.1.3. Mülteci Öğrencilerin Akademik Uyum Sorunlarına İlişkin Sonuçlar 80
KAYNAKÇA 87
EKLER 98
EK-1: Çalışma Grubunun Kişisel Özellikleri 98
EK-2: Edirne İl Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma İzin Yazısı 99
EK-3: Uzman Görüşüne Başvurulan Öğretim Üyeleri 100
EK-4: Mülteci Çocukların Sosyal ve Akademik Uyumları: Mevcut Durum ve Çözüm Önerilerine İlişkin Hazırlanan Görüşme Formu 101
EK 5. Etik Kurul Belgesi 105

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemine, amaçlarına, önemine ve tanımlarına yer verilmiştir.

1.1.Problem

İnsanlık tarihi boyunca var olan göç, 20. yüzyılın başından itibaren uluslararası sorun olarak görülmeye başlanmıştır. Daha refah bir yaşam için göç edilmesinin yanında savaş, terör, siyasi baskılar, iktidar baskısı, verimsiz topraklar, açlık ve doğal afetlerin de insanların göç etmesini zorunlu hale getirdiği ve bu zorunlulukların hala devam ettiği görülmektedir. Her iki dünya savaşı dolayısıyla milyonlarca insanın göç etmek zorunda kaldığı, soğuk savaş döneminde de bu göçlerin katlanarak arttığı bilinmektedir. Yaşadığımız dönemde ise savaşlar, iç savaşlar ve siyasi baskılar ile birçok insanın göç etmek durumda kaldığı görülmektedir (Ergun, 2018: 1). Günümüz karakteristik özellikleri göç ve göç şekillerine yansıdığı ve 21. yy. göç faktörü hem benzer özellikle hem de kristalize olan şekilde karşımıza çıktığı görülmektedir. Meydana gelen olaylar göçü oluşturmaktadır.

Göç ile kastedilen bu ayrılığın mekân ve insan üzerinde çok boyutlu bir etkiye sebep olduğu belirtilmektedir. Göç ilk olarak insan üzerinde kural, fikir, inanç ve yapıların dönüşüm ve değişim yaşamasına zemin hazırlamıştır. Doğu-Batı arasında önemli bir geçiş yolu olan Anadolu'daki kurulan ve yıkılan uygarlıklar için de ayrı bir önemi olan göçün ülkemizde de çok boyutlu etkilere vesile olan ve üzerine çalışılması gereken bir konu halini aldığı görülmektedir (Ekici ve Tuncel, 2005: 9). Her toplum ve toplulukları etkileyen göçün olumlu ve olumsuz boyutları olan bir olguyu ifade ettiği belirtilmektedir. Hemen hemen insanlık tarihiyle bütünleşik bir şekilde ifade bu olgunun toplumları ve toplulukları etkilemeye devam ettiği bilinmektedir (Özdemir, 2008: 1).

Yer değiştirme eylemi şeklinde ele alınan göç eylemi statik bir olgu olarak nitelendirilmemektedir. Nedenleri ve sonuçlarıyla bütün olarak incelenen bir süreçtir. Ayrıca uzun vadede toplumsal politikanın ekonomik olayların sonuçlarının vatandaşlar üzerindeki tüm etkilerini ele aldığı belirtilmektedir. Göçe sebep olan bazı unsurlar toplumsal saha içinde önemli olan bir dinamizme sebep olup toplumsal politikanın şekillenmesinde yararlı olmaktadır. Doğru oranda göçün yaşanmasıyla oluşan bazı sonuçlar doğrudan toplumsal politikanın biçimselliği ve dönüşümünde önemi olan unsurlar geliştirebilmektedir (Taşcı, 2009: 177).

Göçün etkilerine göre iki temel karakterinin olduğu belirtilmektedir. Birincisi göç edenler açısından sonuçlar, ikincisi ise göç alan bölgedeki insanlar açısından sonuçlardır. Sosyal uyum sürecinin her iki tarafı da etkilediği bilinmektedir. Göç edenlerin gittikleri yerdeki insanlara uyum sağlaması ve göç edilen yerdeki toplumun kabullenme süreci açısından göç, siyasi, ekonomik ve sosyal açılardan önemli sorunları da kapsayan olgudur. Bu sorun özellikle uluslararası göç durumunda ortaya çıkmaktadır (Sezgin ve Yolcu, 2016: 419). Bununla birlikte göç kavramının üç önemli unsur üzerinde şekillendiği belirtilmektedir. Öncelikle "mekân" vurgusunun olmasının nedeni göçün temelinde bulunan yer ya da mekân değişikliğidir. İkinci olarak "zaman" unsuru karşımıza çıkmaktadır. İnsanların yer değiştirme hareketinin uzun, orta ve kısa sürelerde gerçekleşebildiği belirtilmektedir. Üçüncü ve son olarak ise "göçün amacı" faktörü kabul görmektedir. Yani bu faktörün göçün sebebinin altındaki nedenler olduğu belirtilmektedir (Başarıcı, 2019: 4).

Görüldüğü üzere göç kavramı, insanlık tarihi kadar eski bir kavramdır. Göç olayları insanları ve toplumları birçok açıdan etkilemektedir. Yer değiştirme şeklinde ifade edilmekte olan göç kavramı, en fazla psikoloji ve sosyolojisi bilimlerinin konusu olmaktadır. Geçmişten günümüze gerçekleşen göçler, yerleşim alanlarının, nüfus oranları, kültürel ve sosyolojik özellikleri, ekonomik yapılarını ciddi anlamda etkilemekte ve şekillenmektedir. Göçün sosyo- ekonomik ve psikolojik etkileri göçü yaşayan göçmenler tarafından yoğun şekilde hissedilmektedir.

Göçmen, mülteci ve geçici koruma altındaki kişleri kavramsal anlamda incelediğimizde ise; göç eden kişiler ve hangi statüde yer aldıkları araştırıldığında, herhangi bir baskı ya da zorlamaya maruz kalmadan kendi isteğiyle göç eden kişilere

göçmen, ülkesinde ortaya çıkan karışıklıktan dolayı vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanamayan ve söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen, ülkesine dönmek istemeyen veya dönmeyen kişilere mülteci, ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişilere ise sığınmacı denilmektedir. Geçici koruma belgesini alan kişiler ise yabancı olarak adlandırılmaktadır (Borlat, 2019).

Alan yazında yer alan çalışmalar incelendiğinde, göçün çok boyutluluğu göze çarpmaktadır. Göçün nedenleri, göç etme sürecinde yaşanan duygular, göç süresi, göç edilen yerin sosyal ve kültürel yapısı, yaşanılan yerde bırakılan yakınlar, göç edilen yere uyum süreçleri göç eden insanların psikolojik ve fiziksel sağlıkları üzerinde birçok olumsuzluk etki yarattığı görülmektedir. Göç eden bireylerin, ciddi anlamda sosyal ve psikolojik uyum sorunları yaşadıkları bilinmektedir. Bu nedenle, göç eden bireylerin psikolojik ve sosyolojik uyum sorunlarının en aza indirilmesi için uyum politikalarının geliştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

1.2.Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, mülteci öğrencilerin okula uyumunda sosyal ve akademik boyutların değerlendirilmesi ve bunun sonucunda çözüm önerileri elde edilmesidir. Bu sayede göçmen çocukların sosyal ve akademik uyum düzeylerinin arttırılması amaçlanmaktadır.

Okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin görüşlerini incelemek amacı ile yapılan bu çalışmada şu sorulara yanıt aranmıştır:

1) Okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin göçe ilişkin görüşleri nasıldır?
2) Okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin mülteci çocukların sosyal uyumlarına yönelik görüşleri nasıldır?
3) Okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin mülteci çocukların akademik uyumlarına yönelik görüşleri nasıldır?

4) Okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin mülteci çocukların sosyal ve akademik uyumlarına yönelik çözüm önerileri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Göç olayları neticesinde farklı kültürler karşılaşmaktadır ve farklı kültürlere sahip insanların bir arada yaşama zorunluluğu uyum ve çatışmaya dair önemli sorunları ortaya çıkarmaktadır. Bu sorunlardan en çok etkilenen gruplar ise çocuklardır. Göç nedeniyle, çocuklar birçok sorunla yüz yüze gelmektedirler. Göç eden çocukların yaşadığı sorunlardan oldukça önemli birisi de okul çağındaki çocukların yerleşmiş oldukları ülkedeki eğitimleri ile ilgilidir. Göç eden çocuklar sosyal ve kültürel farklılıklar, akranlarla yaşanan sorunlar, sağlık koşulları ve dil sorunu gibi nedenlerle ciddi düzeyde eğitimin dışında kalabilmektedir. Bu durumların, çocukların eğitimlerini son derece olumsuz etkilediği görülmektedir. Bu sebeple Edirne'deki göçmen çocukların eğitiminde sosyal ve akademik uyumlarının mevcut durumunun belirlenip çözüm önerileri sunulması önemsenmektedir.

Mülteci çocukların var olan sosyal ve akademik uyumlarının belirlenmesi, göçmenlerin eğitimi ve topluma kazandırılmaları açısından büyük önem taşımaktadır. Ülkemiz, transit bir geçiş noktası niteliğinde olup sürekli olarak göç alan bir bölgede konumlanmıştır. Her geçen gün ülkemizdeki göçmenlerin sayısı artmaktadır. Mültecilerin büyük bir kısmı kendi ülkelerine geri dönmemekte, ülkemizde yaşamlarını sürdürmeye devam etmektedir. Bu nedenle, gelecekteki sosyolojik yapımızın sağlıklı olabilmesi adına, ülkemize göç eden çocukların eğitilmeleri, nitelikli bireyler haline getirilmeleri ve topluma kazandırılmaları çok önemlidir. Dolayısıyla göçmen çocukların mevcut uyum durumlarının belirlenmesi, sosyal ve akademik uyum sorunlarına çözüm önerileri getirilmesi ciddi anlamda önemsenmelidir.

Bu araştırma okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin, mülteci çocukların sosyal ve akademik durumlarıyla ilgili ve duruma yönelik çözüm önerileri konusunda görüşlerinin neler olduğu hakkında daha ayrıntılı bilgiler verecek ve konuyla ilgilenen araştırmacılara ışık tutacaktır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın sınırlılıkları aşağıdaki gibidir:

1. Mülteci çocukların okul ortamındaki sosyal ve akademik uyumlarının değerlendirilmesi için belirlenen okullarda görev yapan yönetici ve öğretmenlerin düşünceleri alınmıştır. Bu konu ile ilgili ailelerinin görüşlerine başvurulmamıştır.
2. Görüşmeler gönüllülük esasına dayalı olarak yürütüldüğü için görüşmeyi kabul eden, 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Edirne ili Merkez ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bulunan üç devlet okulda görev yapan yönetici ve öğretmenlerin sağladığı bilgilerden yararlanılmıştır.

1.5. Tanımlar

Göç: Farklı bakış açısıyla coğrafi mekân değiştirme sürecinin kültürel, ekonomik, siyasi ve sosyal taraflarıyla toplum yapısını değiştiren nüfus hareketiyle olarak açıklanmaktadır (Özer, 2004).

Göçmen: Daha iyi bir yaşam sürmek amacıyla kendi ülkesini terk edip, refah düzeyi daha yüksek bir ülkeye göç eden kişiye denir (Çiçeksöğüt, 2017).

Mülteci: Ülkesini zorunlu sebeplerden ötürü güvenli bir yer bulmak amacıyla terk eder ve ülkesinin korumasından faydalanamayan kişiye denir (Başak, 2011).

Sığınmacı: Sığınma, zulümden (ya da zulüm tehdidinden) kaçış olarak zorunlu göçle ilişkilendirilen, belli bir forma sahip olmayan yöntemlerle girişilen ve ülkesel sınırların ötesini hedefleyen bir yer değiştirme hareketi olarak niteliği ve nedenleri ancak sonuç aşamasında belirginleşen bir eylemdir. Bu eylemi gerçekleştiren bireyler sığınmacı olarak tanımlanmaktadır (Erdil, 2020).

Sosyal Uyum: insanların birlikte yaşadıkları topluluklar için nasıl hissettikleri, birbirlerine saygı gösterip göstermedikleri, güvenli ve içten bir çevrede yaşadıklarını ne düzeyde hissettikleri üzerinden değerlendirilmektedir (Bolgün, 2022).

Akademik Uyum: Öğrencilerin öğrenim gördükleri bölümle ilgili akademik yükümlülükleri yerine getirebilmeyi ve akademik çevreye yönelik memnuniyeti betimlemektedir (Tuhanioğlu ve Gizir, 2019).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1.Göç Kavramı

Göç, iktisadi, sosyal, dini, siyasi ve diğer nedenlerden kaynaklı toplulukların yaşamlarının tamamını ya da bir kısmını geçirmek üzere bir iskân ünitesinden, bir başka yere yerleşmek amacıyla gerçekleştirilen coğrafi yer değiştirme hareketi olarak tanımlanmaktadır.

Göç insan yaşamında yüzyıllardır var olan bir olgu olduğu inanların bu olgu çerçevesinde yer değiştirme olarak adlandırılan bir eylemi gerçekleştirdiği bilinmektedir. Fakat yer değiştirme hareketini kabul etmekle birlikte göç zaman içerisinde gelişerek çeşitli nitelik ve anlamlar da kazandığı görülmektedir. Göçe ilişkin pek çok kavram üretildiği bilinmektedir. Sosyal, ekonomik ve kültürel unsuların etkisiyle meydana gelen göç, neden olduğu neticelerde göç alan ve veren ülke ya da yerleşim yerlerini her zaman etkilediği anlaşılmaktadır. Söz konusu etkileşimin sonucunda göç kavramsak açıdan varlığını devam ettirmiş ve sonucunda her ülkede meydana gelen bir gerçek haline gelmiştir.

Farklı gerekçelerle yaşanan göçlerin sonucunda farklı sonuçların ortaya çıktığı bilinmektedir. Genel anlamda göçlerin toplumsal, politik, kültürel vb. nedenlerle yaşandığı, bu konuları da etkileyecek şekilde sonuçlandığı belirtilmektedir. Tarihsel süreç içerisinde yaşanan doğal afetler ve savaşlar gibi sebeplerle gerçekleşen göçler yaşadığımız dönemde artık ekonomik nedenlerle gerçekleşmektedir. 1900'lerin sonunda bilhassa ülkemizden Avrupa ülkelerine gerçekleştirilen göçlerin temel sebeplerinin başında ekonomik unsurlar yer almaktadır (Şen, 2014: 231; Yüksel-Oktay ve Es, 2015: 383).

İkamet edilen yerdeki iş imkânlarının yetersizliği, göç edilen yerlerin sanayileşmesi veya farklı bir gelişmişlik göstergesi nedeniyle daha çok istihdam olanağının olması ekonomik kaynaklı göç hareketlerinin göstergesi olarak ifade edilmektedir (Genç ve diğerleri, 2019: 483). İnsanların ülkelerini terk edip farklı

bölgelere gitmelerinin sebebi yalnızca ekonomik problemlerden kaynaklı olmamaktadır. Baskı, iç çatışma, iç savaş, politik, kültürel vb. konuların da göç üzerinde ekonomik sebepler kadar etkili olduğu belirtilmektedir. Ülke sınırları içerisinde yaşanan savaş ve siyasi baskılar nedeniyle ülkelerinden ayrılanların yalnızca gelir düzeyi düşük olan yoksul sınıfın olmadığı görülmektedir. Eğitimli, işi olan bireylerin de ülkelerini bıraktığı dikkat çekmektedir. Toplumsal ve siyasi gerekçeler ile ülkelerinden ayrılan insanların göç ettiği yere kendi eğitim, kültür, yaşam şekli, din, etnik yapıları ve benzerlerini de götürdüğü belirtilmektedir (Günay ve diğerleri, 2017: 40).

Güvenlik nedenlerinin dış göçlerle birlikte iç göçleri de etkilediği bilinmektedir. Ülkemizin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölümünde 1980'lerden sonra bölge halkının sürekli olarak şiddet ve terör olayları ile karşılaştığı belirtilmektedir. 1984 yılından itibaren daha da artan terör olaylarının bölgede yaşayan halk için ani ve ümitsiz bir şekilde göç etmelerine neden olduğu görülmektedir. Bölgede yaşamını devam ettiren halkın gönülsüz bir şekilde dünyaya gelmiş oldukları bu topraklardan ayrılma durumunda kaldığı bilinmektedir. Terör olaylarının yanında namus ve töre cinayetlerinin ve iç savaşların insanların hayatını tehdit ettiği, bölge halkının panik ve endişeye kapılmasına sebep olduğu görülmektedir (Başarıcı, 2019: 11).

Ülkelerin göç yaklaşım ve yönetimini planlamasındaki en önemli faktörlerin göç deneyimleri olduğu belirtilmektedir. Zaman içerisinde oluşan siyasal, kültürel ve sosyal değişimlerin kişilerin yaşamına dair yaklaşımını önemli düzeyde şekillendirdiği, beklentilerinin de çeşitlenmesine ortam hazırladığı bilinmektedir. Bu anlamda ayrı dönemlerde farklı uluslardan insanların bölgeye göç gerçekleştirmeleri kapsamında ülkeye dair beklentilerin de farklılaştığı görülmektedir. Bu nedenle ülkelerin göçe ilişkin politikaları geliştirmesi, göçü bir süreç olarak değerlendirmesi ve ülkeye göç eden bireylerin hangi gerekçelerle hangi dönemlerde geldiklerini iyi incelemesi gerekmektedir (Örselli ve Babahanoğlu, 2016: 2063).

2.2.Göç Çeşitleri

Göç, en temelde sosyal bir hareketlilik olmasının yanı sıra ekonomik olarak ve kültürel olarak da yaşamı her yönüyle olumlu ya da olumsuz etkileyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç, başlangıçta yer değiştirme hareketi şeklinde nitelendirilmiş olsa da toplumun kültürel, sosyal, politik ve ekonomik yapısı ile yakından ilgili olup ve bu yapıları doğrudan etkileyen sosyal bir hareketlilik olarak meydana gelmektedir.

2.2.1.İç Göçler

Sosyolojik açıdan göç olgusu, bireylerin sosyal, ekonomik ve politik sebeplerle hayatlarına devam ettiği bölgeden geçici veya devamlı olarak farklı bir yere yerleşmeleri şeklinde ifade edilmektedir. Yaşamakta olduğu ülkenin sınırları kapsamında bir yerden farklı bir yere gerçekleştirilen yer değişikliği "iç göç", yaşamakta olduğu ülkeden farklı bir ülkeye yapılan göç hareketi ise "dış göç" olarak ifade edilmektedir (Er, 2015: 44). Ülkelerin kendi bünyeleri içinde yaptıkları nüfus hareketlilikleri iç göç olarak adlandırılmaktadır. Bunun yanı sıra iç göçler belirli bir yerden bir başka yerleşim yerine taşınma, yerleşme olarak gerçekleşmektedir. Göç bazen kırsaldan şehre olarak da gerçekleşebilmektedir. İç göçlerin sonucunda ülke nüfusunda değişim söz konusu olmaz ancak göç edilen ilin ya da yerleşim yerinin nüfus sayısında farklılıkların meydana geldiği bilinmektedir (Taşçı ve Erçakar, 2016).

İç göçe ilişkin teorik kavramlar ise, bölgelerarası göçü kıyaslamalı üstünlükle ifade etmenin mümkün olduğunu açıklayan uluslararası iktisat teorisinden ödünç şekilde geliştirildiği vurgulanmaktadır. Bundan dolayı bir bölge diğerlerine göre istihdam olanakları ya da işgören maaşları daha iyi ise bu yerleşim yerlerine daha fazla göç edilmekte ve ilgi görmektedir. Singer-Prebisch Tezi (Taşçı ve Erçakar, 2016) olarak da bilinen bu teoriye göre, sanayileşme sonucunda makinelerin daha yoğun kullanılmaya başlandığı tarım alanında istihdamın düşmesi maliyetlerin artması sonucunda insanların kırsal alanlardan çıkarak kentlere göç ettiklerini ifade etmektedir. Yukarıdaki görüşü destekleyen bir diğer teori de Lewis tarafından geliştirilen model olmaktadır. Söz konusu modelde ekonomi, tarım ve kentsel sanayi

olmak üzere iki sektörden oluşmaktadır. Bu şekilde dual ekonomi kavramına Lewis göçün sektörler arasındaki istihdam ve gelir olanağını farklılığından kaynaklandığını ve gelenekselden modernizme doğru bir akımın olduğunu ortaya koymaktadır (Kandemir, 2011)

Bir başka görüş ise Myrdal'ın kutuplaşma teorisi olduğu bilinmektedir. Kutuplaşma teorisi, sermaye ve emeğin gelişmeyen bölgelerden hızla gelişen ve istihdamın yüksek olduğu bölgelere kayacağını ve bundan dolayı fakirlerin daha fakir zenginlerinse daha zengin olacağı görüşünü savunmaktadır (Çelik, 2007: 92–93).

Göçün kendi içinde mevsimlik, zorunlu-gönüllü sürekli ve emek göçleri olarak dört gruba ayırdığı görülmektedir (Koçak ve Terzi, 2012: 169–172).

2.2.1.1. Mevsimlik Göçler

Mevsimlik göç bireylerin yılın belli dönemlerinde birde fazla farklı yerlerde yaşamlarını olarak tanımlanmaktadır. Buradan yola çıkarak çalışmak amacıyla mevsimsel olarak tarımsal alanlara gidenler ya da turistik yerler otellerde çalışmak amacıyla gidenlerin bir süre sonra tekrar asıl yaşadıkları yere dönmeleri örnek gösterilebilir. Ülkemizde pek çok insan yazları yaylalara çıkar ya da köydeki bağ evlerine yazı geçirmek amacıyla gitmektedir. Bu aynı zamanda bir kültür ve alışkanlık olarak da karşımıza çıkmaktadır. Mevsimsel göçün niteliğini göçün süresi belirlemektedir (Sağlam, 2006:34). Mevsimsel göçlere özellikle tarım işçilerinin yaptıkları göçler örnek gösterilebilir. Yapılan çalışmalarda mevsimlik göçlerin yaygın olarak görüldüğü ve mevsimlik göçe katılan bireylerin başta barınma olmak üzere birçok sorunla karşılaştıkları belirtilmektedir (Şen ve Altın, 2018: 174; Orhan ve Akpınar, 2018: 412; Egemen, 2015: 1; Yiğit ve diğerleri, 2017: 1; Özbekmezci ve Sahil, 2004: 261).

2.2.1.2. Sürekli Göçler

İnsanların yaşamlarını sürdürdüğü yeri tam anlamıyla terk ederek başka bir bölgeye yerleşme hali olarak açıklanmaktadır. Sürekli göçler zorunlu veya gönüllü

olarak medyana gelmektedir. İnsanlar daha iyi şartlarda hayatlarına devam edebilmek amacıyla ya da daha iyi bir eğitim almak gibi birtakım sebeplerden kaynaklı olarak göç etmeye karar vermektedir. Bunun yanı sıra insanların doğal afet, kan davası ve savaş gibi zaruri nedenlerden dolayı devletin vermiş olduğu kararlar kapsamında da gerçekleşmektedir (Sayın ve diğerleri, 2016: 3; Çağlayan, 2006: 67).

2.2.1.3. Emek Göçleri

İnsanların çalışma yaşamlarında meydana gelen iş göçlerini ifade etmektedir. Söz konusu bu göç sürekli ya da geçici olarak yapılabilmektedir. Bireyin bulunduğu yerdeki iş yaşamını başka bir yere taşıması olarak açıklanmaktadır. İş bulma amacıyla yapılan göçler iş göçleri çerçevesinde kabul edilmektedir. Emek gücü şehirden ya da başka bir yerdekinden fazla olmasından kaynaklı çok olandan az olana şeklinde akım gerçekleşmektedir. Dedeoğlu (2011) tarafından yapılan araştırmada Azerbaycanlı ailelerin Bakü'den Nahcivan'dan daha iyi yaşam ve çalışma şartlarını bulmak amacıyla Türkiye'ye göç yaptıkları ile alakalı çalışmasından emek göçü konusunda önemli bir alanyazına sahip olduğu vurgulanmaktadır.

2.2.1.4. Zorunlu-Gönüllü Göçler

İnsanların kendi özgür iradeleri ile daha iyi koşullarda ve yüksek düzeyde bir yaşama sahip olma gayesiyle yapılan göçler gönüllü göçler olarak sayılmaktadır. Bazı mücbir nedenden kaynaklı olan ve aldığı karar ile devletin bir bölgeden başka bir bölgeye insanları göndermesi ve bu göçün sürekliliğinin mutabık olması ise zorunlu göç olarak değerlendirilmektedir. Bu zorunlu göç türüne 1990 yıllarında Güneydoğu Bölgesinden metropol şehirlere yapılan siyasi ve ekonomik nedenlerle göç etmek zorun kalanları örnek göstermek daha anlaşılır olacaktır (Çağlayan ve Ark. 2011).

Göç eden kişilere yönelik tanımlanmış olan statülerin sığınmacı, göçmen ve mülteci olduğu bilinmektedir. Genel olarak göçmen konusunun ekonomik sebeplerden dolayı yaşadığı yerden ayrılan kişiler için kullanıldığı belirtilmektedir. Mülteci ve sığınmacı kavramlarının birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Bu iki kavramın

farklı nedenlerden yaşadıkları ülkelerini terk etmiş olan kişiler için kullanıldığı belirtilmektedir. Bu kişilerin öncelikli hedefinin güvenilir ortamda yaşamını sürdürmek olduğu bilinmektedir. Bu kavramların birbiriyle ilişkili olmasına karşın k-hukuksal olarak farklılık gösterdiği belirtilmektedir. Zorunlu gerçekleşen göçlerde oluşan mültecilik ve sığınmacılık kavramlarının mevzuatta birbirlerinden ayrıldığı görülmektedir (Başarıcı, 2019: 5).

Koçak ve Terzi'ye (2012: 171) göre zorunlu gerçekleşen göçlerin kişilerin tercihi olmaksızın, devlet tarafından bazı olay ve hallerde mecburen maruz bırakıldığı belirtilmektedir. Ülkemizdeki bu göçler ile kişilerin ülkemizin batı ve güney bölgelerine yerleştirildiği bilinmektedir. Dolayısıyla göç edilen şehirlerin nüfus oranının arttığı belirtilmektedir. Gönüllü göçler ise herhangi bir baskı olmaksızın, kişinin kendi seçimleriyle yapıldığı bilinmektedir. Kişilerin daha iyi hayat standartlarına sahip olarak yaşamını sürdürmeleri, iyi eğitim alabilmeleri, sağlık olanaklarından yararlanabilmeleri ve daha fazla para kazanabilmeleri için devlet tarafından baskı kullanılmaksızın gönüllü bir şekilde gerçekleştirilen göçler şeklinde nitelendirilmektedir.

2.2.1.5. Kitlesel Göçler

Ülkeler ve toplumlar açısından doğası gereği bünyesinde birçok sosyal, ekonomik ve kültürel sorunlar nedeniyle oldukça ciddi krizlerin oluşmasına sebep olabildiği görülmektedir. Örneğin Suriye'de 2011 yılı Nisan ayında gelişen iç çatışmaların bir sonucunun başta Türkiye olmak üzere Suriye civarındaki ülkelere doğru gerçekleşen kitlesel göçlerin sayısal büyüklüğü ve kısa süre içerisinde gerçekleşmesi bakımından benzeri az görülen bir durum olduğu belirtilmektedir. Kaynak ülke insanları için de hedef ülke toplumu ve devlet açısından da sosyal travma şeklinde ifade edilebilecek pek çok sorunu kapsayan toplumsal bir olay şeklinde açıklanmaktadır (Şahin ve Aydemir, 2018: 144). Yapılmış olan araştırmalarda kitlesel göçler genelde orta ve düşük gelir düzeyindeki ülkelerde yaşayanların ekonomik açıdan gelişmiş ülkelere göç etmesiyle gerçekleştiği görülmektedir (Thijssen ve diğerleri, 2019: 315).

2.2.2. Dış Göçler/Uluslararası Göç

Yaşanan göçlerin kitlesel veya kişisel şekilde gerçekleşebildiği bilinmektedir. Kişisel olarak gerçekleşen göçlerin genel anlamda sığınma amaçlı yapılmasının yanında mülteci statüsü için gerçekleştirilen göç hareketleri olduğu belirtilmektedir (Dağdeviren, 2018: 15). Dış göçe maruz kalmış olan kişiler aşağıdaki gibi sınıflandırılmaktadır:

Mülteciler: 1951'de Mültecilerin Statüsüne Dair BM Konvansiyonuna göre din, millet, ırk, belli bir topluluk veya siyasi görüşün üyesi olma nedeniyle tatbikata uğrama konusunda önemli bir şekilde temellendirilmiş, tedirginliğinden ötürü yaşanan ülke haricinde olan ve tedirginliği nedeniyle ülkeden kalmak istemeyen kişidir (Sezgin ve Yolcu, 2016: 420).

Sığınmacılar: Mülteciler ve göçmenlerin çoğunlukla aynı ulaşım şekillerini, ağlarını ve yollarını kullanmalarına rağmen birbirlerinden farklı niteliklere sahip olduğu bilinmektedir. Mültecilerin hayatlarını kurtarma veya özgürlüğün kaybedilmemesi için kaçmak durumunda kalabildiği; göçmenlerin ise uluslararası hat boyunca hareket eden, yurtdışındaki aile üyelerinin yanına gitmek, doğal afetten uzaklaşmak ve geçimini sağlayabilmek için göç ettiği belirtilmektedir. Göç edilen ülke sınırlarında gerçekleşen sığınma taleplerinin ilgili devletçe kabul edilmesine kadar geçen sürede kişilerin o ülkede sığınmacı statüsünde olduğu bilinmektedir (Aydoğdu, 2019: 7). Uluslararası Göç Örgütü tarafından sığınmacı kavramı, "ikamet edilen ülkede yaşanan ciddi düzeyde zulüm veya zarardan kurtulmak adına güvenlik kaygısı taşıması nedeniyle başka ülkeye göç eden ve mülteci başvurusunun sonucunu bekleyen birey" şeklinde açıklanmıştır (Uluslararası Göç Örgütü, 2004: 74).

Geçici koruma altında olanlar: Yaşadığı ülkesinden mecburen ayrılmak durumunda kalan, bıraktığı topraklara dönemeyen, geçici ve acil koruma bulmak adına kitlesel bir şekilde Türkiye sınırlarına gelen ve sınırları geçen yabancılara sağlanan "geçici koruma" şeklinde tanımlanmaktadır (Arap ve Çerçi, 2014: 126).

Bireylerin yaşadıkları ülke dışına çıkarak başka bir ülkeye yerleşip orada yaşamaya başlamaları dış göç olarak nitelendirilmektedir kişilerin yaşamlarını sürdürdükleri ülkeyi kalıcı olarak terk etmelerinin sebebi daha iyi şartlarda yaşamak

gibi kişisel ve gönüllü kararlara dayanabileceği gibi bazı nedenlerden dolayı ülkelerin vatandaşlarını göçe zorlaması ile de yaşanabilmektedir. Dış göç kavramı kendi içinde ise iş göçü, beyin göçü ve mübadele göçü şeklinde üç ana gruba ayrışmaktadır (Koçak ve Terzi, 2012: 173–175).

2.3.2.1. Beyin Göçü

Tarihsel süreç içerisinde göç ve beyin göçünün en eski dönemlerden beri devam eden olgu olmasının yanında 20. yüzyılda ve bilhassa yüzyılın son döneminde artarak varlığını sürdürdüğü ve gelişen teknolojiyle birlikte küreselleşme olgusu sebebiyle daha fazla ön plana çıktığı belirtilmektedir. II. Dünya Savaşı sonrasında dünyanın her yerinde yaşanan ekonomik kalkınma döneminin ve sonrasındaki ülkeler arası hareketliliğin ve artan nitelikli insan gücü hususunda yapılmış olan araştırmalarla konunun önemine dikkat çekilmiştir. Bilhassa göç veren ülkeler açısından nitelikli insan gücünün kaybedilmesi durumu beyin göçünü anlamayı daha da önemli hale getirmektedir (Pazarcık, 2010: 3). Günümüzde beyin göçü, gelişmekte olan ülkeden hali hazırda gelişmiş olana nadiren de gelişmiş ülkeden diğer gelişmiş olan ülkeye eğitim düzeyi yüksek ve yetenekli bireylerin yaptığı göç olarak açıklanmaktadır. İnsanın hayatını sürdürdüğü ülkede uzmanlaştığı alanla alakalı iş imkanlarının sınırlı olması, yaptığı işin karşılığını istediği düzeyde alamayan, daha iyi hayat koşullarında yaşama arzusu, daha iyi bir eğitim ve çalışma imkanının yurtdışında mümkün olması gibi sebeplerden dolayı kişinin bu olanakları kendisine sunan ve hitap eden geliş ülkelere gerçekleştirdiği göç olarak tanımlamaktadır. Bu durum ise göç veren ülke için beşeri sermayenin oldukça ciddi bir kayıp vermesine neden olmakta ve beyin göçü önüne geçilmesi zor olan bir olgu olmasının yanı sıra gelişmekte olan ülkelerin gelişim hızını baltalayan da bir unsur olarak bilinmektedir (Tansel ve Güngör, 2004: 1; Bakırtaş ve Kandemir, 2010: 961).

2.3.2.2. İşçi Göçleri

Ülkelerde meydana gelen işgücü açığının bir başka ülkedeki işgücü fazlasıyla karşılanması, işçi göçü ile imkanlı hale gelmektedir. Özellikle de gelişmekte olan

ülkelerde ucuz ve vasıfsız işgücü gelişmiş ülkelerdeki pahalı işgücünün yerine kullanılmaktadır. Söz konusu durum işgücü alanında rekabet neden olacak ve ücretleri oldukça alt seviyelere düşüreceği düşünülmektedir. Diğer taraftan gelir düzeyi yüksek ve göç alan ülkelerdeki iş sahipleri için de uluslararası sektörlerde kaybetmiş oldukları karşılaştırmalı üstünlüğü maliyeti dürerek tekrardan elde etme fırsatı bulması anlamına gelmektedir. Göç veren ülkeler hem iş gücü alanındaki yoğunluğu ortadan kaldıracak hem de giden işçilerin bir gün döneceği mantığı ile gidenlerin deneyimlerinden faydalanacağı bir sanayi geliştirmeyi hedeflemektedir. Böylelikle ülke kapsamında fazlalığı ortadan kaldıran işgücü talebinin, ülke çerçevesinde işçi maaşlarının da düşmesini önleyeceği düşünülmektedir. Göçmen işgörenlerin elde ettiği gelirlerin bir bölümü döviz olarak ülkelerine katlamaları da göç veren ülkeler adına pozitif bir fayda sağlayacağı söylenmektedir (Akgündüz, 2013: 191).

2.3.2.3. Mübadele Göçleri

Sözcük anlamı "değiş-tokuş" olan ülkelerin kendi arasında anlaşarak insanları karşılıklı olarak değiştirmesini ifade etmektedir. Özelliklede savaş sonrası değişen sınırlardan dolayı başka ülkenin himayesine geçen topraklarsa yaşayanların ülke ile bağlarının kopmaması adına din ve kültür gibi süreklilikleri olan olguların zarar görmemesi için gerçekleştirilmektedir. Böylelikle zorunlu göçün istenmeyen taraflarını ise yalnızca etnik veya dini temele dayandırarak uygulandığından göç edenlerin dünyaya geldikleri yerleri ve kültürlerini bırakıp gitmelerine neden olacak etkiler arasında yer almaktadır. Göç veren ülkeler bakımından da hem yeni gelenlerin uyum problemi hem de göç edenlerin beşerî sermayenin eksikliği ortaya çıkmaktadır (Erol ve Ersever, 2014: 47). Yapılan çalışmalarda da mübadele göçünün her iki ülke için ciddi sorunları beraberinde getirdiği belirtilmektedir (Bozdağlıoğlu, 2014: 25; Tepealtı, 2019: 91). Mübadele sürecini başarı ile yürüten ülkelerde ise göçmenler zaman içerisinde toplumla kaynaşmakta ve toplum homojen bir yapıya bürünmektedir (Haytoğlu, 2006: 47).

2.4.Göçün Etkileri

Göçün toplumlar üzerindeki etkilerini üç başlık altında incelenecektir.

2.4.1. Göçün Psikolojik Etkisi

Yaşadıkları bölge ve ülkelerini bırakmak zorunda kalanların sebebi ne olursa olsun gittikleri yerde ne şekilde karşılanırlarsa karşılansınlar göç edenlerin özelliklerine bağlı olarak (göçün zamanı, biçimi, gönüllü ya da zorunlu olması, cinsiyetleri, gidilen yerin özellikleri ve göç edenlerin yaşı) çeşitli düzeylerde de olsa uyum sorunu yaşamaktadırlar. Öyle ki göç eden kişilerin ruhsal ve fiziksel sağlıkları, psikolojik ve kültürel unsurlardan etkilenebileceği gibi çevresel koşullardan ve iklimsel değişikliklerden de oldukça etkilendikleri görülmektedir (Sequin, 1956; Akt: Gün, 2006: 28).

Göç eden bireylerin yeni bir dil öğrenmede farklı bir kültüre uygum sağlamada ve her anlamıyla değişime uğramış bir yaşama alışmasında çeşitli problemlerle karşılaşabileceği bilinmektedir (Gün, 2006: 28). Yapılan birçok araştırma sonucu da göçmenlerin dil öğrenme ve dil konusunda uyum sorunları yaşadıklarını göstermektedir (Ünal ve diğerleri, 2018: 134; Börü ve Boyacı, 2016: 123; Eren, 2019: 213). Göç edenlerin, göç alan ülkeye ikamet edebilmelerinde ve uyum sağlamalarındaki başarıları ve başarısızlıkları o ülkenin devletine ve toplumsal tutumlarına, göç politikasına, göç edenlere yönelik destek ve yerleşme politikasına, göçmenlerin ruhsal, fiziksel ve kişisel özelliklerine stresle başa çıkma metotlarına ve düzeylerine bağlı olduğu düşünülmektedir (Sue, 1977; Akt: Gün, 2006: 28).

2.4.2.Göçün Sosyolojik Etkisi

Göçler, kırsal alandan kente, ülkeden ülkeye ya da kıtadan kıtaya olarak incelenmektedir. Mehmetbeyoğlu (2020: 1) ise göçü başlı başına karmaşık ve çok yönlü bir olgu olarak ifade etmektedir. Bununla birlikte küreselleşme süreci ile insan hareketliliğinin oldukça artması sonucunda uluslararası göç kavramının ortaya çıktığını belirtmiştir. Uluslararası göç, kişilerin çeşitli nedenlerle ulusal sınırları geçip

yaşadıkları bölgeyi değiştirmesi şeklinde açıklanmaktadır. Dünya çapındaki uluslararası göçlerin değişiklik göstermesine karşın göçün tüm insanları etkilediği bir gerçektir. Geçmiş son 30-40 yıllık süreç içerisinde hem nicelik hem de nitelik bakımından uluslararası toplumun hızlı bir değişim ve dönüşüm sürecinden geçtiği belirtilmektedir.

Göç ile beraber göçmeler ile göç alan ülkedeki bireyler arasında sosyal bir ilişki ve etkileşim meydana gelmektedir. Buna sosyal iletişim denilmektedir. Bireyler birbirlerini etkileyerek yönetebilir ya da tepki gösterebilmektedir. Bu sosyal etkileşme kişinin kendisine genellikle çatışma, rekabet ve asimilasyon şeklinde gösterilmektedir. Rekabet temel sosyal iletişimlerden biri olduğu gibi bütün canlılar arasında da yaşanmaktadır. Göç süreci ile birlikte özellikle dil problemlerine bağlı olarak göçmenlerde iletişim sorunları ortaya çıkabilmektedir (Dikmetaş-Yarda,vd 016: 83). Göç sürecinde meydana gelen diğer değişimler ise aşağıda maddeler halinde açıklanmıştır;

- Çatışmalardan sonraki evre Akkommodasyon ve asimilasyon olarak açıklanmaktadır. Rekabet toplumsal kural ve yasalar ile denetlenmektedir. Bununla birlikte meydana gelecek olan eşitsizlik ve dengesizliklerin önlenmesi amaçlanmaktadır.
- Rekabet durumu, yerli bireyler ve göçmenler arasında çatışmalara neden olmaktadır. Bundan dolayı da göçmenlerin dışlanması söz konusudur. Bu süreçte temaslar yaşanmamaktadır.
- Temaslar çatışma evresinde meydana gelmektedir. Bu süreçte her iki tarafta bilinçli olarak algılanır bu da kişilerde gerginliğe neden olmaktadır. Bu süreçte yetkililer süreci sükûnetle yönetmeye çalışmaktadır. Göçmenlerin maruz kaldığı dışlama, örselenme ve ırkçılıklar sonucunda iş bulamam gibi ekonomik durumlar yaşanmaktadır. Bunun sonucunda da bu kişilerin saldırganlaştığı ve etrafına zarar verdiği bilinmektedir (DiPietro ve Cwick, 2014: 785; Guimond ve diğerleri, 2010: 642).

Sosyoloji, göç unsura en geniş pencereden bakmaktadır. Fakat göç, sosyal bilimler alanında uzun süre sadece coğrafyanın ilgi alanına dahil olan bir kavram olarak kullanılmaktadır. Yukarıda ifade edilen anlamda coğrafi göçün aynı zamanda

kültürel ve ekonomik nitelik barındırması bakımından toplumların meydana gelmesine olanak sağlamaktadır. Nitekim insanlık tarihinin büyük bir bölümü bu göçlerden oluşmaktadır. Keşfedilmemiş olan bölgelerin keşfedilmesi, ticaret, sanayileşme, istila, saldırı, turizm, sömürgecilik vb. sebeplerle toplumlar yeni yaşama alanları ve kültürleri oluşturmuş ve ardından standartlarını yükseltme amacını gütmüşleridir (Foner, 1997: 961; Falicov, 2007: 157).

Göç edenleri taşınmaz istekleri bakımından serbest göçmen veya istila göçmen, kişi sayısı bakımından ise toplu göç ya da kişinin yalnız başına yaptığı göç olarak gruplandırılmaktadır. Serbest göç, Türkiye'ye yerleşmek gayesiyle gelen ve Türk soyundan ve geleneğinden olan bireyleri ifade etmektedir. Toplu göçler, iki ülke arasında yapılan anlaşmalar kapsamında yerleşmek gayesiyle toplu olarak gelen aileleri tanımlamaktadır (Çağlar, 2018: 33; Aydemir ve Şahin, 2017: 360).

Göçmenlerin uyum süreci, göç edilen kültürün ve öz kültürün ya da kültürden bazı bireylerle kişilerarası ilişkiler gibi sosyal alandaki bazı etkilerden ve algılanan stres düzeyi, demografik faktörlerden etkilenmektedir. Psikososyal uyum aşamasında yeni kültürleri kabul etme ve bütünleşme, öğrenme ve algılanan ayrımcılık seviyesinin düşük düzeyde olması haller olumlu açıdan etkilenirken, yeni kültürleri tepki verme, eğitim düzeyinin düşük olması, ayrımcılığın yüksek düzeyde olması, sosyal ortam veya iş ortamından yoksunluk uyum sürecini güçlendirmektedir (akt. Saygın ve Hasta, 2018).

2.4.3.Göçün Siyasal Etkisi

Siyaset, toplum yaşamında iktidar ilişkileri açısından yürütülen ve kurulan alanları tanımlamaktadır. İnsanoğlunun içine doğduğu ve yaşadığı yerin farklı birçok sebepten dolayı terk etmesi, göçün çok yönlü ve katmanlı olduğu ortaya koymaktadır. Göçün birey ve bireylerin kurduğu ilişki ve mekanlardan ciddi düzeyde etkilenmektedir. Siyasal nedenlerle yapılan göç yaşanabilmekte olup, siyasal yapı, görüş, süreç, yönetme şekli o toplumda yaşanacak olan göçten etkilenmektedir. Göçün sebeplerini ya da türlerini siyasal alan üzerindeki etkilerinin belirleyicisi olmaktadır. Zorunlu ve kısa sürede yaşanan toplu göçler hem göç edilen gölgeyi hem de göçün

yaşandığı bölgeyi siyasal alanda büyük şekilde dönüşüme ve değişime uğratmaktadır (Tuncel ve Ekici, 2019).

Göç, yaşamı sürdürmek için güçlü bir dayanışma duygusuna sahip bireyler ile risk oranı yüksek bireylerin yeni yerlere yerleşmesi anlamına gelmektedir. Yeni yerlerde göçmenler yaşamı sürdürmek ve iktidar alanı edinebilmek adına yeni mekanlara yönelik hemen her şeyi iktidar kazanım aracı olarak kullanmaktadır. Bu şekildeki yaklaşımlar da siyasal alanın mekânsal bakımdan genişlemesine ve işlevsel bakımdan ise zenginleşmesine, buradan hareketler toplumun ve insanın yaşamına dair hemen her şeyin siyasi tarafının bulunmasına neden olduğu görülmektedir. Ekonomik kazancın siyasi aracılığının sağlanmasını ve artışını ifade eden rekabet, mekanların iktidar mücadelesi aracına dönüştüğü görülmekte olup, söz konusu mücadelenin yaygınlaşmasına, derinleşmesine ve keskinleşmesine göçün ciddi bir etkisinin olduğu düşünülmektedir. Literatürde yer alan birçok çalışmada da (Tuncel ve Ekici, 2019: 49; Karakoç, 2011: 241) göç olgusunun birçok açıdan siyasal özellikleri içinde barındırdığına vurgu yapılmaktadır.

Türkiye pek çok tarafı ile geçiş güzergâhın en sık olduğu bir coğrafya olduğu bilinmektedir. Bundan dolayı Anadolu'da sık sık göç hareketlerinin yaşanmasına neden olmaktadır. Geçmiş ve günümüze bakıldığında hemen her dönemde ülkemizde göçün yaşandığı görülmektedir. Bu durumun sonucuna Anadolu'da köklü ve hızlı siyasal değişimlerin meydana geldiği görülmektedir. Osmanlı ile Selçuklu'da uygulanan iskân siyaseti, cumhuriyet döneminde meydana gelen nüfus mübadelesi ve sonrasını iç ve dış göç olayları ülkenin siyasi yapısını doğrudan etkilediği bilinmektedir (Tuncel ve Ekici, 2019).

2.5.Türkiye'de Göç ve Göç Politikaları

Türkiye, göç olgusu konusunda daha çok göç alan bir ülke olarak görülmesine karşın, göç olaylarında geçiş ülkesi olması bakımından da çok sayıda sorunu aynı anda yaşamaktadır. Türkiye'nin son yıllarda en ciddi sorunlarından birisi ise komşu ülkelerimizde yaşanan istikrarsızlıklar ve çatışmalar nedeniyle, çok sayıda insanın sığınmacı olarak ülkemize gelmiş bulunmasıyla ilgilidir. 1923-1989 yılları arasında

çoğu Balkan ülkelerinden olmak üzere, ülkemize 2 milyondan fazla insan göç etmiştir. Bu sayı nüfusumuzun %5'ini oluşturur. 2000 Nüfus sayımı ve TÜİK verilerine göre (2000), Türkiye'de 235 binden az (234. 111) göçmen bulunuyordu. Bugün ne kadar olduğunu tam olarak bilmiyoruz. Değişik rakamlar arasında yüzbinler oynuyor. Bu konuda, göçmenlerin ikamet ve diğer hizmetlerinin sağlıklı biçimde sürdürülebilmesi ve sığınmacıların/göçmenlerin kontrol altında tutulabilmesi için sığınmacılar/göçmenlerle ilgili kayıtların net biçimde tutulması ve ülkede hangi adreste ikamet ettiklerinin belirlenmesi çok önemlidir (Akkoyunlu Ertan ve Ertan, 2017).

Körfez Krizi, Irak Savaşı ve sonrasında Suriye iç savaşı ile birlikte, Türkiye'ye çok büyük bir dış göç hareketi gerçekleşmiştir. Bugün için ülkemizdeki Suriyeli sığınmacıların sayısı 3 milyonu geçmiştir. Her geçen gün yeni sığınmacılar gelmekte, bir kısmı da kaçak yollarla ülkeyi terk etmektedir. Bu nedenle, kesin bir sayı verilmesi mümkün değildir. Türkiye'nin tarihi boyunca yaşadığı üç önemli dış göç hareketi olmuştur. Birinci önemli olay, I. Dünya Savaşı ile başlayan ve çoğunluğu Bakanlardaki Türklerin oluşturduğu göç hareketidir. Bu göç hareketleri ilk başlarda güçlükler yaratsa da zaman içinde bu göçmenler Türk toplumu içinde uyumlu bir yaşam olanağı bulmuşlardır. Bugün bu göçmenlerin ülkede göçmen statüsü bile kalmamıştır. İkinci göç dalgası, Körfez Harekâtı ve Irak'a ABD müdahalesi ile gerçekleşmiştir. Bu süreçte çok sayıda Iraklı göçmen ya da sığınmacı, ülkemize sınırlardan geçmiş, sınıra yakın bölgelerde kurulan barınma merkezlerinde misafir edilmişlerdir. Üçüncü ve en önemli göç dalgası ise, bugün yaşadığımız Suriye krizi ile ilgilidir. Ülkemizde bugün 3 milyondan fazla (yaklaşık 3,2 milyon) Suriyeli sığınmacı, bir kısmı geçici barınma merkezlerinde, büyük kısmı da ülkenin değişik kentlerinde, sığınmacı olarak yaşamlarını sürdürmektedirler(Akkoyunlu Ertan ve Ertan, 2017).

2000 sonrası Türkiye'ye giriş yapan yabancı uyruklu nüfus sayısı sürekli artış göstermiştir. Bazı yıllardaki artış 2. Körfez Savaşı ve Suriye Krizi gibi bölgesel kriz edenlerinden dolayı çok yüksek olabilmektedir. 2013 yılında 313.692, 2016 yılında 461.217 ve 2019 yılında 677.042 kişi Türkiye'de oturma izni almıştır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020a; Akt. Akkoyunlu Ertan ve Ertan, 2017).

"Türkiye'ye çalışma, eğitim ve diğer amaçlarla gelmiş olan yabancılara ilişkin rakamlara bakıldığında son 15 yılda yaklaşık 3.3 milyon yabancının ikamet izni aldığı kaydedilmiştir." (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020b, paragraf 5). Türkiye'ye göç edenlerin yaş grubu incelendiğinde, en fazla göç edenlerin 25-29 yaş grubu olduğu görülmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2019). Göç eden kişilerin ikamet ettikleri illere baktığımızda sırasıyla en fazla göç alan ilin İstanbul, Ankara, Antalya, Bursa ve İzmir takip etmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu [TUIK], 2019). Görüldüğü gibi Türkiye çok sayıda göç alan bir ülkedir ve göç eden kişiler metropol kentleri tercih etmektedir(Akkoyunlu Ertan ve Ertan, 2017).

2019 yılında gelen yabancı uyruklu nüfusun içerisinde ilk sırada %14.5 ile Irak vatandaşı yer alırken %13.8 ile Türkmenistan, %8.2 ile Afganistan, %7.5 ile Suriye ve %7.3 ile İran vatandaşı izlemektedir (TUIK, 2019). Bu verilerle birlikte, Suriye'den gelen yabancı uyruklu kişi sayısı Mart 2011'den itibaren hızla artış göstermektedir (Özdek ve Özdemir, 2018).

2011 yılı itibariyle başlayan iç savaş nedeniyle, can güvenliği tehlikeye düşen Suriyeliler Türkiye'ye göç etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti; Suriye İç Savaşı ve Suriye halkı konusunda aktif bir dış politika sergilemiştir. Suriye halkına topraklarını açmış; iç savaştan kaçan halka kol kanat germiştir. Türkiye'nin Suriyeli mültecilere karşı uyguladığı bu politikayla ülkeye gelen mültecilere Geçici Koruma Statüsü verilmiştir. Geçici Koruma Statüsü; ülkelerinden ayrılmaya zorlanmış ve ülkelerine çeşitli nedenlerle geri dönemeyen kitlesel akımların bireysel olarak yaptıkları uluslararası koruma talepleri değerlendirmeye alınamayan göçmenler için kullanılmaktadır(Özdek ve Özdemir, 2018).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2020c) verilerine göre, Türkiye'de geçici koruma altındaki kayıtlı Suriyeli sayısı 3 Eylül 2020 tarihi itibariyle toplam 3.612.604 kişi olmuştur. Bu sayının yarısını 0-18 yaş arası grubu oluştururken çocuk ve kadınların toplam sayısı 2.550.630 kişidir. Tüm bu veriler değerlendirildiğinde Türkiye'nin nüfusu son olarak 82.003.882 olduğu için geçici koruma altındaki kayıtlı Suriyelilerin Türk nüfusuna oranı ise ülke genelinde %4.35'tir ve bu oran 19 Eylül 2019 verilerine göre Türkiye'de doğan 450 bin civarındaki Suriye asıllı bebek sayısıyla gittikçe artmaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020c). Türkiye'ye göç

eden kişiler sınırlardaki geçici koruma merkezlerinde (kamplarda) belli bir süre bulunduktan sonra kentlere göç etmektedir (Van Heelsum, 2016; Akt. Akkoyunlu Ertan ve Ertan, 2017).

Göçün diğer boyutu ise, ülkenizden dışarıya giden vatandaşlarınızla ilgilidir. Bu duruma, "tersine göç" ismi verilir. Türkiye'de tersine dış göç hareketleri de yaşanmış ve yaşanmaya devam etmektedir. 1950'den sonra, başta Almanya olmak üzere yurt dışına işçi göçü başlamıştır. Halen Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda, İngiltere, İsveç, ABD, Avustralya, Libya, S. Arabistan, Kuveyt ve Orta Asya ülkelerinde göçmen statüsünde işçilerimiz bulunmaktadır. Bugün yurt dışındaki nüfusumuzun 5 milyonu geçtiği görülmektedir (Akkoyunlu Ertan ve Ertan, 2017).

2.6. Göç ve Eğitim

İçine doğdukları coğrafyadan ve travmatik deneyimleri olan çocukların yaşadıkları göç onlar için oldukça zorlukların olduğu bir serüven haline gelmektedir. Her çocuk gibi göçmen çocukların da yeni yerleşilen bölgede yaşayan insanlarca kabul görme, arkadaşlarıyla sağlıklı iletişim oluşturma, göç sonucunda gelinen bölgedeki yaşayanlarla uyum sağlamayı umut ettikleri belirtilmektedir. Fakat göç edilen bölgede yaşayanlarla karşı karşıya kalınan dil, kültürel ve eğitim kaynaklı problemler dolayısıyla sosyal adaptasyonlarında problemler yaşanmaktadır. Bölge halkının çocuklarına kıyasla göçmen çocukların farklı duygusal özelliklerinin olduğu, akranlarından oldukça farklı süreçlerinin olduğu ve genellikle ortaokul çağında ön ergenliğe adım atmaları nedeniyle uyum problemlerinin yaşandığı bilinmektedir (Aydoğdu, 2019: 4).

Eğitim, göçen eden kişiler adına yeni ortamlara ve hayat şartlarına uyum sağlamanın ve geçmiş olumsuz deneyimlerimden kurtulmasının önemli bir aracı olarak görülmektedir. Göç eden ailelerin çocukları okullarda koruma ve eğitim imkanlarından faydalanması adına alınan veya alınması mecburi görülen tedbirlerin arttırılmasına karşın eğitim görmesine engel olan birçok engelin olduğu anlaşılmaktadır. Ülkemizde göç eden çocukların bir bölümü hala eğitime kazandırılamadığı bilinmektedir. Göçmen çocukların eğitim örgütlerine erişim

problemi hala sürmektedir. Eğitimin önündeki bu engellerin kaldırılması, çocukların okullara devamlılığının sağlanması, söz konusu bu çocuklara verilen eğitimin içeriği, zamanı, şekli, ekonomik kaynaklarla nasıl destekleneceği ve yöntemleri gibi alt boyutlarının düzenlenmesi, pek çok açıdan kriterlerinin oluşturulması ve çözümlenmesi farklı yönleri ile geniş bir problem konusu olarak karşımıza çıkmaktadır(Eren, 2019).

2.6.1. Türkiye'de Mülteci Çocukların Eğitimi

Türkiye'ye yapılan göçler çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitli göç türleri nedeniyle göç eden kişiler de farklı adlandırılmaktadır. Göç eden kişiler ve hangi statüde yer aldıkları araştırıldığında, herhangi bir baskı ya da zorlamaya maruz kalmadan kendi isteğiyle göç eden kişilere göçmen, ülkesinde ortaya çıkan karışıklıktan dolayı vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanamayan ve söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen, ülkesine dönmek istemeyen veya dönmeyen kişilere mülteci, ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişilere ise sığınmacı denilmektedir. Geçici koruma belgesini alan kişiler ise yabancı olarak adlandırılmaktadır (Borlat, 2019).

Türkiye'deki mültecilerin 1.718.477'sini çocuklar oluşturmaktadır (UNICEF, 2020). Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) verileri incelendiğinde Ocak 2020 itibari ile okula kayıtlı olan çocuk sayısı 685 bin iken 400 bin çocuk hala eğitim-öğretimden yararlanamamaktadır. Birleşmiş Milletler ile Türkiye arasında mülteci çocukların okula katılım oranını arttırmak için birçok çalışma yürütülmektedir (Ertaş ve Kıraç, 2017).

Göç eden bireyler, başlangıçta temel ihtiyaçlar olarak değerlendirilen beslenme, barınma, güvenlik gibi ihtiyaçlarının karşılanmasını beklemektedirler. Fakat bu temel ihtiyaçların yanı sıra eğitim ihtiyacı da yadsınamaz bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Göçün en fazla etkilediği konuların başında çocukların nitelikli eğitim görme hakkı ve süreci gelmektedir. Gelenlerin %54'ünün (1.471.958) çocuk (UNICEF, 2016) olduğu düşünüldüğünde bu konunun ne kadar önemli öldüğü bir kez

daha ortaya çıkmaktadır. Türkiye'nin yaptığı uluslararası sözleşmeler dolayısı ile yabancı uyruklu öğrenciler dâhil tüm çocuklara nitelikli eğitim verme sorumluluğu vardır. Ayrıca Türkiye'de yerleşmiş bulunan çocukların eğitim olanaklarından yoksun kalması, hem insanlık için hem de içinde yaşadıkları Türk toplumu için büyük sorunlara yol açacaktır (Seydi, 2014).

Birçok yönden koruyucu niteliğe sahip olan eğitim; öğrencilerin kendilerini biricik ve değerli hissetmelerini, sahip oldukları yetenekleri ve sosyal ilişkilerini geliştirmelerini sağlamaktadır. Eğitim, nitelikli ve güvenilir bir şekilde verildiğinde çocukları sömürülmek ve istismar edilmek gibi olumsuz ve travmatik durumlardan koruyabilmektedir. Ayrıca eğitim sürecinde okullar, mülteci çocukların ve ailelerinin, yerleşik çocuklar ve aileleri ile bütünleşmesini de sağlamaktadır. Elbette bütün bu olumlu gelişmelerin sağlanabilmesi gerek yerel gerekse mülteci öğrencilerin nitelikli eğitim almalarına bağlıdır(Ertaş ve Kıraç, 2017).

Her çocuğun nitelikli eğitim alma hakkı, en temel çocuk hakları arasındadır. Eğitim hakkı; cinsiyet, renk, dil, din, soy, köken vb. özellikleri açısından bir ayrım gözetmeksizin tüm insanlara tanınmış olan bir haktır. Bu noktada mülteci öğrencilerin eğitimine ilişkin olarak, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ve Çocuk Hakları Sözleşmesi hükümlerine göre; eğitim hakkı konusunda ayrımcılık yapılamayacağı, ihtiyaç sahibi her çocuğa eğitim hakkının verilmesi gerektiği ve ayrıca eğitim politikalarının belirlenmesinde çocuğun yararına göre düzenlemelerin yapılması gerekliliği vurgulanmaktadır (MEB, 2014; Akt. Sarıer,2020).

Suriye´de 2011 yılında başlayan iç savaşın ardından da Türkiye´ye yoğun bir göç dalgası yaşanmış, devletin bütün kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının, ülkelerini terk eden insanların ihtiyaçlarını gidermek için olağanüstü bir çaba içerisine girmiştir. Bu ihtiyaçların başında göç eden çocukların eğitim ihtiyaçları gelmektedir. Her çocuğun nitelikli eğitim alma hakkı, en temel çocuk hakları arasındadır. Eğitim hakkı; cinsiyet, renk, dil, din, soy, köken vb. özellikleri açısından bir ayrım gözetmeksizin tüm insanlara tanınmış olan bir haktır. Suriyeli öğrencilerin eğitimi için, MEB ile AB Türkiye Delegasyonu arasında da "Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler İçin Mali İmkân" anlaşması (FRIT) çerçevesinde imzalanan sözleşme ile Türkiye'deki

Suriyeli çocukların Türk Eğitim Sistemine dâhil edilmesi hedeflenmiştir (Delen ve Ercoşkun, 2019).

Suriyeliler göçün başladığı ilk zamanlarda Türkiye tarafından geçici olarak görülmüş ve mülteci öğrencilerin eğitimine yönelik uzun süreçli politikalar üretilmemiştir. Ancak gelinen son noktada, göçmen çocukların eğitim sistemine uyarlanmasına ilişkin etkili politikalar üretilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Suriyeli öğrenciler Türkiye'de 2014'ten bu yana Arapça eğitim veren Geçici Eğitim Merkezlerine (GEM) ya da devlet okullarına gitme hakkına sahiptirler. Fakat 2016 itibariyle yetkililerce, Suriyeli öğrencilerin Türk eğitim sistemine dâhil edilmesine karar verilmiş ve 2019 itibariyle GEM'lerin tamamen kapatılması planlanmıştır (MEB, 2017). Bu bağlamda Suriyeli eğitim çağındaki nüfusun kademeli olarak Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmî okullara kaydedilmesi çalışmaları devam etmiştir (Sarıer, 2020).

Mart 2017 itibariyle mülteci öğrencilerle ilgili eğitim çalışmaları yapılmaya başlamıştır. Okulöncesinden başlayarak 18 yaşına kadar eğitim almaları için 'Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PICTES)' kapsamında uyum çalışmaları yapılabilmesi için devlet okullarında ve GEM'lerde uyum sınıfları açılmıştır. Mülteci öğrenciler, Seviye Tespit Sınavı sonrasında devlet okullarına yerleştirilmektedirler. Artan göçlerle beraber Türkiye'de uygulanan projeler de çeşitlilik göstermiştir. Ardından, 2018 yılı itibariyle örgün eğitim sistemi dışında kalmış geçici koruma altındaki mülteci çocukların eğitim imkânlarına kavuşturulması için Halk Eğitim Merkezlerine bağlı olarak Hızlandırılmış Eğitim Programı (HEP) yürütülmektedir. Yabancı öğrenciler bu proje ve okullar kapsamında aldıkları denklik belgesiyle devlet okullarına gitmeye hak elde etmektedirler (UNICEF, 2020; Akt. Arslan ve Ergül, 2022).

MEB tarafından 2018 yılında yayımlanan 2023 Eğitim Vizyon Belgesi'nde de mülteci öğrencilerin eğitimi bağlamında kapsayıcı eğitimin önemine vurgu yapılmıştır. Bu çerçevede, odağında çocuğun refahı olan kapsayıcı ve nitelikli bir eğitim hizmetinin sağlanmasında, öğretmen ve okul yöneticilerinin mesleki becerilerinin geliştirilmesinin öncelikli bir önem taşıdığı vurgulanarak bu konuda bütüncül bir yaklaşım getirilmiştir. Yine aynı belgenin "nitelikli ve kapsayıcı eğitim"

başlığı altında, “mutlu çocuklar güçlü Türkiye” sloganıyla kapsayıcı eğitime vurgu yapılmıştır (MEB, 2018 ; Akt. Sarıer, 2020).

Kapsayıcı eğitim modeli, UNESCO tarafından “öğrenenlerin farklı gereksinimlerine, onların eğitime, kültüre ve topluma katılımını artırarak ve eğitim sisteminin içindeki ayrımcılığı azaltarak cevap verme süreci” olarak tanımlanmaktadır. Kapsayıcı eğitim modeliyle Suriyeli öğrencilere sadece Türkçe öğretmenin ötesine gidilerek, ayrımcılığı önlemek ve öğrencilerin farklılıklarının göz önünde bulundurularak nitelikli bir eğitim vermek hedeflenmektedir (Özcan, 2018).

Günümüzde, mülteci öğrenciler, devlet okullarında eğitim görmekte, işlenmekte olan müfredatla paralel olarak kazanımları almaktadırlar. Türkiye’deki eğitim sisteminin amacı Atatürk milliyetçiliğine bağlı ve Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görevlerinin, sorumluluklarının farkında olan; dengeli ve sağlıklı bir gelişim gösteren, yaratıcı ve verimli çalışabilen kişiler yetiştirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda mülteci öğrencilerin de, Türk eğitim sisteminin bir parçası olarak kabul edilerek, gerek eğitsel gerekse manevi anlamda topluma kazandırılması amaçlanmaktadır. Ancak bu sayede toplumsal ayrışmanın önüne geçilerek , bütünleşilecek ve milli birlik beraberlik sağlanacaktır.

Hiçbir örgütün yalnız başına çözemeyeceği kadar karmaşık olan ve çok boyutlu bu problemin çözümlenmesinde devlet koordine olarak gerekli önlem ve müdahaleleri yapmaktadır. Ülkemiz açısından incelendiğinde sosyal uyumun sağlanması barış için bir ihtiyaç durumundadır. Bilhassa çok sayıdaki Suriyeli göçmenin ardından ülkemizde özellikle dikkat edilen konulardan biri olduğu bilinmektedir. Mesleki eğitim, dil eğitimi, kültür eğitimi, din eğitimi, ilk ve orta kademeli okullarda eğitim ve üniversite eğitimi gibi yaygın ve örgün eğitim alanlarının Suriyeli yetişkin ve çocuklara yararlı olduğu, söz konusu ülke sınırlarında yaşamlarını kurup topluma uyum sağlamalarını kolaylaştırdığı düşünülmektedir. Ayrıca Suriyeli mülteciler ile uyum halinde yaşamın sürdürülebilmesi için Türk toplumunun da sosyal uyuma dair eğitime tabi olmalarının yararlı olacağı belirtilmektedir (Duman, 2019: 343). Ülkemizde Geçici Koruma Yönetmeliği (md. 28) kapsamındaki göçmenlere eğitim alanında verilen haklar aşağıda sıralanmaktadır;

(1) Mevzuat kapsamındaki yabancıların eğitim çalışmalarının geçici barınma merkezlerinde ve dışında MEB sorumluluğu ve kontrolünde sürdürülmektedir. Bu bağlamda;

a) İlk olarak 54-66 aylık çocuklar olmak üzere okul öncesi dönemdeki 36-66 aylık çocuklara okul öncesi eğitim hizmeti sunulabilmektedir.

b) İlk ve orta öğretim kademesindeki çocukların eğitim-öğretim etkinlikleri, MEB'in ilgili yönetmeliği kapsamında gerçekleştirilmektedir.

c) Her yaş grubuna uygun beceri ve hobilere ilişkin kurslar, meslek edindirme kursları ile dil kursları taleplere göre düzenlenmektedir.

(2) Geçici koruma altındaki kişilerin ön lisans, lisans, yüksel lisans ve doktora eğitimleri ile ilgili esas ve usuller YÖK tarafından belirlenmektedir.

(3) Ülkemizde bu mevzuat kapsamında öğrenim gören yabancılara görmekte oldukları eğitimin süresi ve kapsamını belirten belge verilmektedir. Şayet farklı programlarda eğitim alınmış ve belgelenmiş ise, YÖK veya MEB başkanlığının ilgili birimleri tarafından değerlendirilip uygun görülen kademelere denklikleri yapılmaktadır.

(4) Bu mevzuat kapsamındaki yabancıların eğitim çalışmaları ile alakalı diğer usul ve esaslar MEB tarafından belirlenmektedir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014: 10).

2.6.2. Mülteci Çocukların Eğitiminde Karşılaşılan Uyum Sorunları

Uyum, insanın sahip olduğu niteliklerin kendi benliği ve çevre arasında dengeli bir ilişki kurabilmesi ve söz konusu ilişkiyi devam ettirebilmesi anlamına gelmektedir (Köknel, 1989: 9). Uyumlu kişilik nitelikleri, gerçeği doğru algılamak, gerçeklerle kolaylıkla ilişki kurabilmek, endişesiz olarak kendini kabul etmek, davranışlarında doğal olmak, davranışlarda esnek olma, kendine güvenme, geleceğe ilişkin umut ve hedeflerinin olması olarak sıralanmaktadır (Tufan, 1987).

Göçün meydana getirdiği etkileri değerlendirildiğinde göçmenlerin uyumunun kolaylaştırılması ve uyum süreçlerinin kolaylaştırılması için eğitim kurumlarının

üstlendiği görevlerin büyük olduğu bilinmektedir. Ailelerin sosyo-ekonomik koşulları aile yaşamının ruhsal sağlığını etkilediği gibi çocukların kişiliklerini de etkilemektedir. Arzuları ve isteklerinde tatmin olmayan ya da somut olarak açlığa ve kötü yaşam koşullarına mahkûm olan çocuklarda yoğun bir endişe görülmektedir. bu durum bireyde güvensizlik oluşturmakla kalmaz çocuğun ruhunda derin izlerde bırakmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1998). Göçmenlerin pek çoğunun önceliğini ekonomik sorunlar oluşturmaktadır. Göçmen çocuklar her okul değiştirdiğinde uyum sürecine ilişkin sorunlar yaşamakta ve çocukta sürekli stres oluşturmaktadır. Çocukların maddi ve manevi ve toplumsal yapının değişmesi, çocukta olumsuz etkiler bırakmaktadır. Bu istenmeyen hallerden sonra çocukta okula ve derslerine karşı ilgisizlik oluşmaktadır. Bu nedenle çocuğun okulunun gereksiz bir durumdan kaynaklı değiştirilmemesi gerekmektedir (Binbaşıoğlu, 2004: 130).

Türkiye'de yıldan yıla göçmenlerin sayısındaki artış beraberinde uyum problemlerini getirmiştir. Bu problemleri çözmek amacıyla devletin pek çok kurumu politikalar üretmekte ve uyumu kolaylaştırmaya yönelik hizmetler sunmaktadırlar. Devletler ve ilgili kurumları açısından göçmen konumundaki çocuk hem insan hakları hem de göç yönetimi meselesi olarak farklı açılardan ele alınmaktadır. Görülmektedir ki göçmen sorunu ve özelde çocuk göçmen sorunu pek çok farklı boyutta ele alınıp tartışılabilecek bir konudur. Türkiye dünyadaki göçmen eğitiminde yaşanan deneyimlerden farklı olarak, çalkantılı bir süreç sonucunda, kendi politikasını belirleme yolunu seçmiştir. Türkiye'nin göçmen eğitimi alanındaki yürüttüğü politikalar bakımından 2011 öncesi ve sonrası şeklinde iki ana dönemden söz etmek mümkündür. Bu ayırımın yapılmasında mevzuat düzenlemeleri ve kamuoyu ilgisi belirleyici olmuştur (Şimşek ve Kula, 2018).

2.6.2.1. Mülteci Çocukların Eğitiminde Karşılaşılan Sosyal Uyum Sorunları

Bireyin sosyal çevresi ile uyum sağlaması olarak nitelendirilen sosyal uyum (Aras, 2015), bireyin çevresi ile ilişkisi ve toplumu oluşturan aile, akran grubu, sınıf gibi yapılarla kurduğu bağlarla gerçekleşir (Seçkin, 2015; Akt. Aydoğdu, 2019).

Belirli bir çevredeki birey ve gruplar arasında güçlü ilişkiler kurulması sosyal uyumun, zayıf ilişkiler kurulması ve ayrıcalıklı kimlikler kullanılması ise sosyal uyumsuzluğun göstergesidir(Aydoğdu, 2019).

Sosyal uyum, çocuğun fizyolojik hayatını devam ettirebilmesi için ihtiyaçlarının karşılanması, toplumda kabul görme ve değer bulma gibi duygusal yönden gerekli hislerin doyurulması, çevresiyle kurduğu sosyal bağlar sayesinde giderek daha çok kendi kendine yeten ve ebeveynlerinden bağımsız ve özgür bir birey olabilmesini sağlar. Bu yetiler, çocuğun gizil güçleri ve potansiyelini ortaya çıkarabilmesini, yaşadığı toplumun sosyal kültür ve yaşantısını içselleştirerek bir topluluğa ait olma ve onun içinde önemli bir yeri doldurma gibi yetileri kazanmasını sağlar (Bayram, 2013). Sosyal yönden uyumlu olan bireyler, içinde bulunduğu toplumun normlarına ve beklentilerine uygun davranışlar sergilerler (Aydın ve Sönmez, 2014).

Sosyal becerilerin bireyin kişisel yeterliliğini oluşturmada önemli etkisinin olduğu, bu becerilerin eksikliği söz konusu olduğunda bireylerin sosyal ve duygusal alanda ilişki kurmada, ilişkilerini sürdürmede ve karşılaştıkları sorunlarla baş etmede güçlük çektikleri bilinmektedir. Sosyal becerilerin zayıf olması ise, bireyin sosyal uyumunu güçleştirir (Kabasakal ve Çelik, 2010).

Sosyal uyum, genel olarak iki boyutludur. Birinci olarak, uygunluk insan doğasında vardır. Yani sosyal uyum içsel ve bireyseldir. İnsan, ait olduğu toplumun, 35 grubun ve topluluğun değerlerini içselleştirme kapasitesine sahiptir ve böylece aidiyet ve öz kimlik duygusunu yaratır. İkinci olarak, dışardan gelir ve topludur. Birey ait olduğu gruba göre davranışlarını değiştirme eğilimindedir. Bireyin davranışını başkalarının tepkileriyle eşleştirerek grup etkisine bağlı olarak değiştirmesi, bireyle grup arasında daha fazla uyum göstermesini sağlar (Cialdini ve Goldstein, 2004).

Nedenleri ve sonuçları itibariyle çok boyutlu olarak değerlendirilmesi gereken bir sosyal sorun olan göç olgusu, göç edilen toplumlar üzerinde de etki bırakmaktadır. Bu nedenle göçmenlerin entegrasyonu sağlanırken hem göç edenlerin hem de yerleşik toplumda yer alan insanların ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır. Ancak göçmenlerin göç ettikleri toplumlardan kendilerine özgü belirli ihtiyaçlarının olması

ve daha kırılgan yapıda olmalarından dolayı göçmenlerin özel ihtiyaçlarının dikkate alınması gereklidir (Koçak ve Gündüz, 2016).

Göç hareketi; niteliğine, yerleşilen veya terk edilen bölgenin sunduğu imkânlara, maddi kazanca ve hatta konut tipine bağlı olarak, göçmenin uyumu için negatif ve/veya pozitif etkiler taşıyabilir. Buna göre, örneğin kişi için bir terör-sıcak çatışma bölgesini terk ederek göç ile daha huzurlu bir yaşam alanı kazanmak pozitif psikolojik bir etki oluştururken, göç edilen sürecin uzun ve yıpratıcı olması hem psikolojik hem de fizyolojik anlamda negatif bir etki oluşturabilir. Göçmenin yaşam koşullarındaki değişimi nasıl nitelediği de uyumu için belirleyicidir. Özellikle genç göçmenlerde uyum ele alındığında; değişimi pozitif tariflemeyen, gruplar arası iletişimin çok az veya minimum düzeyde olduğu, kültürel çoğulculuğun benimsenmediği ve yeni yerleşimindeki bireylerle eşitliksiz toplumsal koşullara dair algının uyum kapasitesini azalttığı bildirilmektedir (Schachner, 2017; Akt. Hasta ve Saygın, 2018). Öte yandan göç ve uyum dinamiklerine bakıldığında iyi olanaklara sahip olan ya da göç edilen yerleşim yerinde anavatanından daha iyi koşullara sahip olabileceğini öngören göçmenlerin uyum düzeyleri diğer göçmenlerden yüksektir (Saygın ve Hasta, 2018).

Tüm çocuklar gibi göçmen çocuklar da göç ettikleri toplum tarafından kabul edilmeyi, akranlarıyla sağlıklı bağlar kurabilmeyi, geldikleri toplumun kültürüne ve sosyal yaşamına uyum sağlamayı istemektedirler. Ancak göç ettikleri toplumda karşılaştıkları dil, eğitim ve kültürel sorunlar ve farklılıklar nedeniyle sosyal uyum sorunları yaşamaktadırlar. Bu olumsuz etkiler ve uyum sorunları nedeniyle, göçmen çocuklar, bulundukları yerlere ve insanlara karşı aidiyet duygusu geliştirme konusunda sıkıntı yaşamakta sosyal anlamda uyum sağlamakta güçlük çekmektedirler.

Göçmen çocukların yerli çocuklara göre farklı duygusal özellikler sergilediği, yaşıtlarından farklı seyreden uyum süreçleri olduğu ve genellikle ortaokul döneminde ön ergenliğe girmeleri nedeniyle uyum sorunları yaşadıkları bilinmektedir. Arkadaş ilişkilerinin önemli olduğu çocukluk çağında, göçmen çocukların uyumunun sağlanması, akademik başarılarının artırılması ve arkadaşlık ilişkilerinin desteklenip okul ortamında arkadaşları arasında birliktelik sağlanmasına ve kültürleşmelerine olanak sağlanmalıdır (Atasü Topcuoğlu, 2012). Göçmen çocukların, geldikleri

okullara sosyal anlamda uyum sağlamaları, okullarında akranlarıyla sağlıklı ilişkiler ve bağlar kurmaları onların akademik uyumlarını da olumlu yönde etkileyecektir.

Çocukların topluma uyumunu sağlayacak kurumların başında okul gelmektedir. Göç sonucu çocuğun öğrenim gördüğü okul ortamının değişmesi, okula uyumunu önemli ölçüde etkilemektedir. Çocuğun eğitim gördüğü ortamın değişmesi, birçok olumsuzluğu beraberinde getirse de okula uyum sağlayan çocuklar, göçün getirdiği olumsuz durumlarla daha kolay baş edebilir. Okul, göçmen çocukların sosyalleşme ve uyum sürecinde temel kurum olarak görülmelidir. Türkiye'de göçmen çocukların sosyal uyum gereksinimlerini karşılayacak eğitim ortamları ve sosyal imkanların kısıtlı olduğu dikkat çekmektedir. Bu ihtiyaçları karşılayabilecek eğitim ortamı ve sosyal imkanlar sağlanmalıdır. Okullarda, göçmen çocukların yaşadıkları, çevreyle, aileyle ve yerli çocuklarla olan uyumlarını güçlendirme konusunda programlar hazırlanmamakta, dolayısıyla bu çocukların sosyal uyumları yeterince geliştirilememektedir. Bu nedenle, göçmen çocukların öğrenim gördükleri okullarda eğitim almakta olan altıncı ve yedinci sınıfa devam eden göçmen çocuklara sosyal uyum eğitimi verilerek sosyal uyumlarının geliştirileceği düşünülmektedir(Polat Uluocak, 2009).

Sonuç olarak, sosyal uyum bireyin olumlu benlik geliştirmesini sağlar. Olumlu benlik ise bireyin sosyal ve duygusal uyumunu kolaylaştırır. Bireyin karşılaştığı sorunlarla baş etme yeteneğini geliştirir ve kişinin psikolojik baskılarla etkin bir şekilde mücadele etmesini sağlar(Wilburn ve Smith, 2005; Akt. Aydoğdu, 2019). Bunun sonucu olarak bireyin eğitsel performansında da artış görülür. Akademik başarı, entelektüel performansın sonucudur. Eğitim kurumları, bireyin en yüksek akademik seviyeye ulaşması için uygun koşulları sağlar ve bireyin gelişimini destekler. Bunun gerçekleşmesinde, bireysel ve sosyal uyumun gerçekleşmiş olması gereklidir. Kişinin kendisi ve çevresiyle uyuşmaması ise, temel ihtiyaçlarının karşılanmasını engelleyebilir(Yengimolki ve ark., 2015; Akt. Aydoğdu, 2019).

Demirkapı (2013) göçün, çocukluk çağı travmalarına neden olan faktörler arasında yer aldığını belirtmiştir. Başta depresyon ve alkol bağımlılığının yer aldığı intihar girişimini yordayıcı risk faktörleri kapsamında birçok sosyoekonomik unsur yer alırken göç de bu unsurlardan biridir ve önemli bir risk faktörüdür(Gülmez ve

Öztürk, 2018). Göçmen gençlerde ise bir yandan kimlik ediniminin hızlı yaşandığı bir gelişimsel dönem sürerken diğer yandan kültürel bir geçiş ve kültürler arası yaşantının yaşanmasının öznel iyi oluşu azaltabileceği, okula ve topluma uyumu olduğundan daha da zorlaştırabileceği ileri sürülmektedir (Berry vd., 2006; Akt. Gülmez ve Öztürk, 2018). Ergenlik dönemindeki bireyler maddi imkansızlar, aile içi sorunlar, akranlarıyla yaşanan uyumsuzluklar gibi problemlerden, diğer dönemlere kıyasla duygusal açıdan daha olumsuz etkilenmekte ve göç bu sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlayarak, benlik saygısının azalması gibi durumlara yol açabilmektedir.

Ülkemizde göçmenin psikolojik sağlığına yönelik az sayıda ilişkisel görgül çalışmaya rastlanmakla beraber, betimsel vaka çalışmalarına veya uluslararası literatüre dayalı derleme çalışmalarına oldukça sık rastlanmaktadır. Bunlardan biri de, Aydın'ın (2007) gerçekleştirdiği derleme çalışmasıdır. Bu çalışma incelendiğinde göç olgusunun bireylerin psikolojik sağlığı üzerinde olumsuz etkilerine odaklandığı görülmektedir. Bu çalışmada göçmenin deneyimlediği olumsuz duygusal etkiler; korku ve kaygı, uyum sorunu, aidiyet sorunu, yabancılaşma duygusu, boşluk hissi, kişilik-kimlik sorunu, aşağılık duygusu, şüphecilik, suçluluk, güvensizlik, ötekileşme sorunu olarak belirtilmektedir. Yanı sıra göçmende, yeni bir kültürle karşılaşmanın uzantısı olarak, stres ve depresyon ve hatta gerçeklikle bağlantının zayıflaması sonucu şizofreni ve benzeri psikozlar gibi oldukça geniş bir grup tanı belirtmiştir(Gülmez ve Öztürk, 2018).

2.6.2.2. Mülteci Çocukların Eğitiminde Karşılaşılan Akademik Uyum Sorunları

Göç yaşayan çocuklarda en çok görülen problem, hem öğretmenleri hem de ebeveynleri tarafından akademik uyum sorunu yani okul başarısızlığı olarak ifade edilmektedir. Bu sorun, göç yaşayan öğrencilerin yanı sıra göç yaşamayan çocuklar için de birinci sıradadır. Bu durumun, göçle yaşanan sosyal ve psikolojik uyum sorunları ile birlikte göçün gerçekleştirildiği bölgenin özelliklerinden de kaynaklandığı düşünülmektedir.

Büyük kentlerin göç alan bölgelerinde yaşayan çocuklar arasında okul başarısızlığı, okuldan kaçma, sokakta çalışma gibi sorunların yaygınlığı ve bu sorunların artık gecekondu mahallelerinin temel özelliklerinden biri olarak karşımıza

çıkması, gerek sosyal hizmetler gerekse eğitim hizmetlerinin bütüncül bir bakış açısıyla eşgüdümlü olarak sunulması ihtiyacını bir kez daha gözler önüne sermektedir (Kaştan, 2015).

Öğretmenlerin çocukların olumlu özellikleri ile ilgili sorulara düşük oranda yanıt vermeleri ayrıca üzerinde durulması gereken bir bulgudur. Alan yazında göçmen çocuklarla ilgili ifade edilen kalıp yargıların bu durum üzerinde ne derece etkili olduğu bu araştırmada sorgulanan bir değişken değildir, ancak bunun önemli bir etken olduğu düşünülmektedir. "Göç eden ailelerin % 50'sinin okul çağına gelmiş çocukları okula gidebilmektedir. Geri kalan % 50'sinin yarısına yakını hiç okul yüzü görmemiş ya da okulu terk etmek zorunda kalmıştır. Mevcut eğitim hizmetinden ise gerekli verim alınamamaktadır" (Aslan, 2001; Akt. Kaştan, 2015). Büyük çoğunlukla, ebeveynin içerisinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve psikolojik koşulların getirdiği gerginlik yoğun bir şekilde çocuğa yansımaktadır. Bu da çocuğun bütün ilişkilerinde bir anlamda belirleyici ve yönlendirici olmaktadır. Sonuç olarak çocuğun akademik başarısı da bu bileşenlerden etkilenmektedir (Kaştan, 2015).

Göçmen öğrencilerin akademik uyumları değerlendirilirken bu çalışmada, öğretmen öğrenci arasındaki dil problemleri, velilerin ilgi düzeyleri, öğretmenlerin göçmen eğitimi konusunda yeterli donanıma sahip olma durumları ve göçmen öğrencilerin akademik başarı durumları, ödev yapma durumları, akranlarından ve öğretmenlerinden yardım alma durumları değerlendirilmiştir.

Eğitimsel Uyum Programı

Mültecilerin, yeni yerleştikleri toplumun değer yargılarına tümüyle ya da kısmen ters yaşam tarzlarına sahip olması, onların iş imkânlarına ket vurmaları, farklı etnik köken ve dini yapıya sahip olmaları, sosyal yapıya zararı olan davranışlar sergilemesi, dil sorunları yaşamaları, göç edilen yerdeki insanların birbiri ile uyumsuzluk yaşamaları, yetkililerin göçmenleri bölge halkı ile bütünleştirme

çabalarının yetersizliği gibi sorunlar göçmenlerin uyum sorunları yaşamalarına neden olabilmektedir (Aydoğdu, 2019: 30). Ayrıca göç eden insan topluluğu ile göç alan bölge halkı arasındaki etkileşim toplumsal uyum şeklinde incelendiği zaman tüm kurumlara etkisinin olduğu görülmektedir (Sezgin ve Yolcu, 2016: 417).

Göç hareketlerinin uzun yıllar sadece göç eden grup ve kişileri değil, göç edilen yerdeki yerleşik toplulukları da etkilemesi nedeniyle dünyanın önemli toplumsal, ekonomik ve politik konusu haline geldiği belirtilmektedir. Neden ve sonuçları ile birlikte etkilediği ve etkilendiği toplumların yapısı bakımından da ülkelerin ön gördüğü göç politikaları ve uygulamalarının da tartışılması gerektiği düşünülmektedir (Günay ve diğerleri, 2017: 37). Ülkemizde de göçmenlerin toplumsal uyum problemlerini çözümleye ilişkin devletin birçok kurumu farklı aktiviteler uygulamaktadır. Bu aktivitelerin birçoğunun eğitim ile alakalı alanlarda olabileceğine de vurgu yapılmaktadır. Çünkü gerçekleşen göçler ile birlikte göç edilen ülkelerin eğitim sistemleri ve politikaları da doğrudan etkilenmektedir. Uluslararası yapılan sözleşmelerin bir diğeri her insanın eğitim hakkının saklı kalmasına ilişkin olmasının kaynaklı göçmen çocuklara ilişkin eğitim politikalarının da düzenlemesi gerekmektedir. Eğitim, göç nedeniyle kaynaklanan travmaların da iyileştirilmesi adına önemli olanaklar sunmaktadır (UNICEF, 2016). Gerçekleştirilen çalışmalarda göçmen çocukların yaşadığı problemlerin arasında en fazla rastlanan sorunların başında eğitimin geldiği bilinmektedir. Göç edenlerin formal eğitim kapsamında eğitime kazandırılması zaman almaktadır. Ancak edindikleri bilgi ve beceriler çerçevesinde ekonomik geliri arttırmanın yanında göç ettiği ülkede uyumunu kolaylaştırmakta olup karşılaşabileceği sorunların düzeyini (Stark ve Bloom, 1985; Akt: Ereş, 2015).

Bundan dolayı göçmen olarak bir ülkede yaşamını sürdüren çocukların en temel gereksinimlerinden biri de yeni geldiği bu ülkeye uyum sağlaması şeklinde açıklanmaktadır. Söz konusu uyumun düzenli, sistemli, kolay ve denetimli gerçekleşeceği yerlerin başında eğitim örgütleri gelmektedir. Çocukların kendilerini duygusal ve sosyal olarak yeterli ve güvende hissetmelerinin yanı sıra özgüvenlerini arttırmalarında uyum süreçlerinin de kolaylaştırılması önem arz etmektedir.

Uyum hususuna aile, okul ve çocuğun hep birlikte uyum için hazır olması önemli olmaktadır. Okulun ve ailenin de çocuğun kaygı ve endişelerini anlayan ve bu

kaygılara çözüm üretmeye çalışarak çocuğa destek olabilen bir yapıda olmaları beklenmektedir (MEB-UNICEF, 2015). Okula uyum sağlamanın öğrencilerin akademik başarılarını kapsayan akademik uyum, okulda öğrencilerin sosyal ilişkilerini içeren ve okul kurallarını uyma gibi davranışları kapsayan bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır (Demirtaş-Zorbaz, 2016). Bu çocukların okullara uyum sağlayıp sağlamadığını anlayabilmek için akademik başarıları, okula devamlılığına ve okula yönelik tutumlarına bakılabilir.

Kısaca ifade etmek gerekirse sağlıklı ve etkili bir okul ortamının ön şartının okula uyum sağlamış olan öğrenciler olduğu belirtilmektedir. Ülkemizde göçmen çocukların eğitimi hususunda politika yapıcılar tarafından da gündeme taşınan ve buna ilişkin gelişim sağlamak adına birçok adımlar atıldığı görülmektedir. MEB (2015) tarafından yayınlanan 2015-2019 Stratejik Plan raporunda Türkiye'deki göçmenlerin eğitimleri hususunda değerlendirilen ve göçmelerin eğitim sistemine ilişkin uyum çalışmaları gerçekleştireceği söylenmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, araştırmada kullanılan veri toplama teknikleri, verilerin toplanması, çözümlenmesi ve yorumlanmasına dair bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Mülteci çocukların sosyal ve akademik uyumlarını ortaya koymayı, amaçlayan bu araştırma nitel araştırma yöntemi olan durum çalışması modeli ile desenlenmiştir. Durum çalışması bir durumun derinlemesine araştırılmasına ve bir duruma ilişkin etkenlerin bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasına olanak sağlamaktadır. Ortam, bireyler, olaylar ve süreçler gibi etmenlerin bir durumu nasıl etkiledikleri ve ilgili durumdan nasıl etkilendiklerine odaklanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu desen, hem göçmen çocukların uyum sorunlarını farklı boyutlarda değerlendirme hem de mevcut sosyal ve akademik uyumlarını bütüncül bir biçimde ele alarak karşılaştırma yapabilme imkanı sağlamaktadır.

Bu doğrultuda, araştırma durum çalışması modeli ile yapılarak, okul yöneticisi ve öğretmenlerin gözünden göçmen çocukların eğitiminde sosyal ve akademik uyumlarının mevcut durumunu belirleyip çözüm önerileri sunmak amaçlanmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Edirne ili Merkez ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bulunan üç devlet okulunda görev yapan 24 okul yöneticisi ve öğretmen oluşturmaktadır. Edirne ilinde 472 mülteci öğrenci olduğu belirlenmiş olup, katılımcıların belirlenmesi, mülteci öğrencilerin

çoğunluğunun bu öğretmenlerin ve yöneticilerin görev yapmakta olduğu okullarda eğitim görüyor olmaları dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırmaya üç ortaokul müdürü, iki ortaokul müdür yardımcısı, 19 branş öğretmeni katılım sağlamıştır. Araştırmaya katılan okul müdürlerinden 1'i kadın, 2'si erkektir. Müdür yardımcılarından, 1'i kadın, 1'i erkektir. Öğretmenlerin, 5'i erkek, 14'ü kadındır. Öğretmenlerin branşlara göre dağılımları ise; 5 İngilizce öğretmeni, 5 Türkçe öğretmeni, Beş Matematik öğretmeni, bir Sosyal bilgiler öğretmeni, bir Müzik öğretmeni, bir Beden eğitimi öğretmeni ve bir okul öncesi öğretmeni şeklindedir.

Mülteci öğrencilerin sosyal ve akademik uyumlarını ortaya koyarken farklı boyutların görülebilmesini sağlayabilmek için araştırmanın çalışma grubu amaçlı örneklem yöntemlerinden biri olan maksimum çeşitlilik örnekleme tekniği ile belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme yöntemleri nitel araştırma geleneği içinde ortaya çıkmıştır. Amaçlı örnekleme yöntemleri pek çok durumda, olgu ve olayların keşfedilmesinde ve açıklanmasında yararlı olur (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu nedenle, cinsiyet, branş dağılımı, kıdem yılları konusunda çeşitlilik olması sağlanmıştır. Görüşme yapılan kişilerin bilgileri ayrıntılı olarak EK-1' de sunulmuştur.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama tekniği olarak görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme, bireylerin çeşitli konularda sahip oldukları tutum ve davranışları hakkında bilgi almak için kullanılır. Görüşme yöntemi ile aynı zamanda bu davranış ve tutumların sebeplerinin öğrenilmesini de sağlanır.

Görüşme, görüşülen kişilere kendilerini birinci elden ifade edebilme fırsatı verir ve araştırmacının görüşme yaptığı kişilerin anlam dünyalarını, bakış açılarını, içinde bulundukları özel durumlara ait duygu, düşünce ve tecrübelerini yine onların ifadeleri yardımıyla derinlemesine anlamasına imkan sunar. Görüşmeler çoğunlukla yüz yüze yapılmakla beraber telefonla veya diğer teknolojik araçlarla da yapılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Yaşanan corona virüs salgını nedeniyle bu tez

çalışmasında görüşmeler, telefon ve mailler aracılığıyla yürütülerek veri toplama süreci uzaktan gerçekleştirmiştir.

Okul yöneticileri ile görüşme yapabilmek için ilgili alan yazından yararlanılarak araştırmacı tarafından bir görüşme formu geliştirilmiştir. Görüşme formu hazırlanırken EK-4'te belirtilen uzman görüşlerine başvurulmuştur. Prof. Dr Tuncer BÜLBÜL'ün yönlendirmeleri doğrultusunda görüşme sorularının ana temaları belirlenmiş, Doç. Dr. Meltem Acar GÜVENDİR'in ölçme değerlendirme boyutunda güvenirlik ve geçerlik konusunda yardımına başvurulmuştur. Prof. Dr. Cem ÇUHADAR'ın ve Dr. Öğr. Üyesi Hasan ÖZYILDIRIM'ın konuyla ilgili görüşlerine başvurularak görüşme sorularına son şekli verilmiştir. Görüşme formu hazırlanırken, soruların açık uçlu olmasına, çok boyutlu olmamasına, katılımcıları yönlendirici nitelik taşımamasına ve katılımcılar tarafından kolay anlaşılır olmasına dikkat edilmiştir. Görüşme formunda yer alan soruların anlaşılırlığını denemek için çalışma grubunda yer almayan bir okul yöneticisi ve bir öğretmen ile pilot görüşme yapılmıştır. Pilot görüşme sonrası son şekli verilen görüşme formunu okul yöneticilerine uygulamak için Edirne İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün izni alınmıştır (EK-2). Sonrasında Edirne ili Merkez ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bulunan üç devlet okulunda görevli 24 okul yöneticisi ve öğretmenle görüşmeler yapılmıştır.

Doğru bilgiye ulaşma konusunda gereken önlemlerin alınması demek olan "geçerlik" ile araştırma sürecinin ve verilerin açık ve ayrıntılı bir biçimde tanımlanması demek olan "güvenirlik" nitel bir araştırma yapan araştırmacıdan beklenen şeylerdir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Araştırmada elde edilen verilerin geçerlik ve güvenirliğinin sağlanması için aşağıdaki yöntemler izlenmiştir:

1. Araştırmada kullanılacak olan görüşme soruları Eğitim Yönetimi ve Ölçme Değerlendirme alanlarında uzman olan kişilerin görüşlerine sunulmuştur (EK-4).

2. Katılımcıların mülteci öğrencilerin sosyal ve akademik durumları ile ilgili düşünce ve görüşlerini ortaya koyarken farklı boyutların görülebilmesini sağlayabilmek için çalışma grubunda yer alan yöneticilerin branş, cinsiyet, kıdem ve

görev yapılan bölge bakımından çeşitlilik göstermesine dikkat edilmiştir. Bunun için "amaçlı örnekleme" tekniği kullanılmıştır.

3. Her bir görüşme öncesi görüşülecek kişiye konu hakkında önbilgi verilmiş, kendisinin belirlediği yer ve zamanda görüşmeyi yapabilmek üzere randevu alınmıştır.

4. Görüşmeler gönüllülük esasına göre, görüşmeyi kabul eden okul müdürleri ve okul müdür yardımcıları ile telefon ile yapılmıştır.

5. Görüşmeye başlarken araştırmanın amacı açıklanmış, kişisel bilgilerin ve görüşme kayıtlarının gizli tutulacağı, paylaşılan bilgilerin bu araştırma dışında hiçbir amaçla kullanılmayacağı garanti edilmiştir.

6. Görüşme formu, kişisel bilgiler ve görüşme soruları olmak üzere iki bölümden oluşmuştur (EK-3).

7. Görüşme sırasında elde edilen bilgiler görüşülen kişilerin bilgisi ve izni dâhilinde ses kaydı ve not alma yöntemi ile kaydedilmiştir.

8. Ses kayıt cihazı kullanılarak elde edilen veriler işlenmeden bilgisayar ortamına aktarılmış, daha sonra kavram ve evrelere göre düzenlenmiştir.

9. Katılımcılara cevaplamak istemedikleri bir soru olduğunda soruyu cevapsız bırakabilecekleri ile ilgili bilgi verilmiştir. Yöneticilerle yapılan görüşmeler 30 dakika ile 1 saat arasında gerçekleşmiştir.

10. Görüşme soruları iki bölümden oluşmuş olup katılımcıların mülteci öğrencilerin sosyal ve akademik durumları ile ilgili düşünce ve görüşlerine ayrıntılı bir biçimde ulaşmak hedeflenmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Betimsel analiz yaklaşımına göre elde edilen veriler daha önceden ortaya konulan temalar, kullanılan sorular ve boyutlar dikkate alınarak sunulabilir. Araştırmada

betimsel analiz için gerekli olan dört aşama sırasıyla izlenmiştir; betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve bulguların yorumlanması (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Görüşmeler sırasında ses kayıt cihazı ve not alma yöntemiyle elde edilen veriler özgün biçimine müdahale edilmeden bilgisayar ortamında yazılı hale getirilmiştir. Yazılı hale getirilen veriler evreler ve sorular altında yeniden düzenlenmiştir. Düzenleme sırasında görüşme yapılan kişiler müdür ise M, Müdür yardımcısı ise MY ile kodlanmışlardır. Ayrıca görüşülen okul müdürleri 1'den 2'ye kadar, okul müdür yardımcıları, 1'den 2'ye kadar, öğretmenler ise 1'den 19'a kadar kodlanmıştır. Bu rakamlar kişinin görüşülen okul yöneticileri arasında kaçıncı kişi olduğunu ifade etmektedir.

Araştırmada veriler işlenirken her veri kişiler ve sorular bazında her bir evrenin altında düzenlenmiş elde edilen ortak çıkarımlar doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Son olarak ise, elde edilen bulgulardan yapılan ortak çıkarımlar yorumlanmıştır.

Mülteci öğrencilerin okula uyumunda sosyal ve akademik boyutların değerlendirilmesi konusunda okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin görüşlerini incelemek amacı ile yapılan bu çalışma sonucunda dört ana tema oluşturulmuştur. "Genel Anlamda Göçün Değerlendirilmesi", "Mülteci öğrencilerin okulda karşılaştıkları sosyal uyum sorunları", "Mülteci öğrencilerin okulda karşılaştıkları akademik uyum sorunları" ve "Mülteci öğrencilerin okula uyumunda karşılaşılan sosyal ve akademik uyum sorunlarına yönelik çözüm önerileri" olmak üzere 4 ana tema oluşturulmuştur.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmaya katılan okul yöneticileri ve öğretmenlerden görüşme aracılığıyla elde edilen verilerin analizi ile ortaya çıkan bulgular ve bu bulgulara ilişkin yorumlar yer almaktadır. Araştırmanın amacı doğrultusunda elde edilen bulgular gerekli yerlerde okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin görüşlerinin bulunduğu doğrudan alıntılar ile desteklenerek sunulmuştur.

4.1. Genel Anlamda Göçün Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular ve Yorum

Bu bölümde, okul yöneticileri ve öğretmenlerin göç kavramıyla ilgili genel görüşleri alınmıştır. Bu bağlamda 'Göçün gelen göçmen ve yerel halk açısından değerlendirilmesi' , 'Göçün psiko-sosyal etkileri ile göçmenlerin ve göçmen öğrenciler değerlendirilmesi' ilgili düşüncelerin belirlenmesi' ve 'Göçün ülkemizde oluşturmuş olduğu yapının Türk eğitim sistemine etkilerinin değerlendirilmesi' başlıkları ele alınmıştır.

Bulgular değerlendirilirken belirlenen, göçün genel anlamda değerlendirilmesi, göçmen öğrencilerin var olan sosyal uyum durumları, göçmen öğrencilerin var olan akademik uyum durumları şeklinde belirlenen alt amaçlardan birincisi bu bölümde ele alınmıştır.

4.1.1. Göçün gelen mülteci ve yerel halk açısından değerlendirilmesi ile ilgili görüşler

Göç ilk olarak insan üzerinde kural, fikir, inanç ve yapıların dönüşüm ve değişim yaşamasına zemin hazırlamıştır. Doğu-Batı arasında önemli bir geçiş yolu olan Anadolu'daki kurulan ve yıkılan uygarlıklar için de ayrı bir önemi olan göçün

ülkemizde de çok boyutlu etkilere vesile olan ve üzerine çalışılması gereken bir konu halini aldığı görülmektedir (Ekici ve Tuncel, 2005: 9)

Yönetici ve öğretmenlere ilk olarak 'Göçü gelen mülteci ve geldikleri yerde bulunan yerel halk açısından değerlendirmeleri' istenmiştir. Göç kavramını değerlendirerek soruya yanıt vermişlerdir. Göç kavramının genel olarak değerlendirilmesi gerçekleştiğinde, gelen mülteci ve yerel halk açısından farklı düşüncelerin olduğu belirlenmiştir.

Bazı yönetici ve öğretmenler konuyu olumlu anlamda değerlendirip, empati kavramına vurgu yaparken, bazı yönetici ve öğretmenler ise konuyu olumsuz bir bakış açısıyla değerlendirerek mültecilerin tehdit niteliğinde görüldüklerini ifade etmişlerdir.

'Mülteciler toplum tarafından yük olarak görülüyor.'

Genel olarak toplumda milliyetçi bir yaklaşım olduğu ve mültecilerin toplum düzenini bozduğuna dair çıkan haberlerin de yerel halkı olumsuz etkilediği ve bunun sonucunda toplumun mültecileri kabullenmelerinin gün geçtikçe zorlaştığı tespit edilmiştir.

Yönetici ve öğretmenler tarafından; kamuoyunun toplum üzerinde etkisinin bu konuda olumsuz olduğu ve vatandaşlarda mültecilere karşı ön yargı oluşturduğu ifade edilmiştir. Bu konuyla ilgili alınan görüşler aşağıda belirtildiği gibidir.

Yerel halkın mültecileri hoş karşılamadı çünkü çıkan haberler yüzünden vatandaşlar olumsuz düşüncelere sahipti. (MY2)

Edirne halkı mültecileri hoş karşılamadı zaten çıkan haberlerden etkilenmişlerdi, okul idaresi de mülteci öğrencileri istemiyor.(Ö15)

Bazı öğretmenler ise halkın ciddi anlamda, mültecilere karşı nefret duygusu beslediğini fakat bunu davranışlarına yansıtmadıklarını ifade etmiştir. Öğretmenlerin görüşleri aşağıda belirtildiği olmuştur.

Bana kalırsa herkes mültecilerden nefret ediyor ama kimse bunu eyleme dönüştürmüyor. Dışarıdan bakıldığında herkes yardım etmeye çalışıyor ama aslında onları kimse istemiyor.(Ö3)

Büyük şehirlerde çok sayıda oldukları için büyük sıkıntı daha büyük, ama burada sınıflarda az sayıda oldukları için çok büyük sorun olmuyor.(Ö7)

Halk mültecileri ekonomik yük olarak görüyor bu nedenle rahatsızlık duyuyorlar. (Ö5, Ö9, Ö12)

'Mültecileri anlamak ve empati kurmak gerekiyor.'

Belirlenen bir diğer görüş ise mültecileri anlamak gerektiği ve onlara empati kurularak yaklaşmak gerektiği yönünde olmuştur.

Yönetici ve öğretmenler halkın bir kısmının kendilerini mültecilerin yerine koyarak onları anlamaya çalıştığını belirtmiştir. Mültecilerin kendi vatanlarını terk etmek zorunda kalarak ülkemize sığınmaları söz konusu olduğu için, empati kurulması gerektiği kabul görmüş görüşlerden biridir. Bu konuyla ilgili yönetici ve öğretmen görüşleri şu şekilde olmuştur.

Empati kurularak yaklaşmak gerektiğine inanıyorum.(M2,Ö16,Ö17)

Bu ülkeye sığındıkları için onlara sahip çıkılarak, eğitilmeleri gerektiğine inanıyorum ve halk da buna inanıyor velilerimizin büyük çoğunluğu bu görüşte.(M1)

Onları anlamak ve empati kurmak çok önemli.(Ö13,Ö19)

Yerliler mültecileri çabuk kabullendi hatta velilerimiz empati kurarak hemen yardım etmek istediler kılık kıyafet yardımı yaptılar onlara kucak açtılar diyebilirim. (MY1)

Toplumsal anlamda negatif bir karşılama söz konusu oldu. Başlangıçta ön yargı vardı fakat daha sonra yerli halk tarafından empati kurulmaya başlandı ve yavaş yavaş kaynaşma yaşandı.(MY2)

Yönetici öğretmenler tarafından mülteciler ve yerel halk arasında sağlıklı bir bağ ve uyum sağlanabilmesi için temel davranışın empati olduğu vurgulanmıştır.

'Aidiyet duyguları geliştirilmeli'

Bir diğer görüş ise mültecilerin kendilerini dışlanmış hissetmeleridir. Tamamen yabancı oldukları bir ülkede kendilerine sıfırdan bir yaşam kurmaya çalışmaları ve yerel halk tarafından yadırganmaları mültecilerin aidiyet duygusu geliştirebilmeleri önünde bir engel teşkil etmektedir. Konuyla ilgili görüşler aşağıda belirtildiği gibidir.

Mülteci öğrenciler öğrenmeye çok istekliler , aidiyet duyguları olmadığı için kendilerini dışlanmış hissettiler ve aradaki açığı kapatmaya çok uğraştılar, çabaladılar. Mültecileri, yerli öğrenciler dışlamadı fakat yetişkinler dışlama eğilimindeydiler. Giyimleri, konuşmaları ile kınıyorlardı, küçük görüyorlardı. Bu nedenle de başlangıçta, gelen mültecilerde aidiyet duygusu gelişimi söz konusu olamadı.(Ö18)

Öncelikle mültecilerin alışmaları zor oluyor geldikleri yere, bunun için zaman gerekiyor Belli bir zaman sonra aidiyet duygusu gelişebiliyor.(Ö11)

Aidiyet duygusunun oluşması toplumdaki tüm bireylerin uyum içinde yaşayabilmesi için önem taşıyan olgulardan biridir. Empati ve aidiyet duygularının oluşması üzerinde mülteci çocukların öğrenim gördükleri okulların kültürü, idare ve öğretmenlerin tutumu oldukça önemli olan bir diğer bileşendir.

Göç eden çocukların ruhsal sorunlarının en iyi gözlenebildiği ve uygun koşullar sağlandığında uyumun ve ait olma duygusunun kolay bir şekilde kazanılabildiği okullar (Gümüşten, 2017), onların vatandaşlık ve ait olma duygularının gelişmesinde (Christie ve Sidhu, 2002), dil edinimi ve uyumlarında önemli bir rol oynamaktadır(Akt. Aydoğdu, 2019)

'Okul idaresinin tutumu çok önemli'

Göçün yerel halk üzerindeki etkisini ve bu etkinin davranışlarına yansıması durumu üzerinde, okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin sergiledikleri tutumlarının ve yönlendirmelerinin çok büyük bir önem taşıdığı belirlenmiştir.

Okul idaresinin bulunduğu çevreyi ve velilerin tutumlarını şekillendirmede çok önemli bir misyonu olduğu belirlenmiştir. İdare ve öğretmenler ne kadar olumlu bir tutum serilerse ve mülteciler ve yerli halk arasında bir köprü kurma çabasında olursa, mülteciler ve yerliler arasındaki ilişkinin o denli olumlu olduğu tespit edilmiştir.

İdareye göre velilerin tutumları şekilleniyor. Okul idaresi doğru yönlendirme yaparsa yerli veliler mültecilere karşı daha olumlu tutuma sahip oluyorlar.(MY1, Ö2)

Mültecilere karşı ilk geldiklerinde önyargı vardı fakat okul idaresi ve öğretmenlerin yönlendirmeleri ile zamanla alıştılar ve empati kurdular.(M3,MY2,Ö5,Ö10)

Ben de 'aynı durumda bizim de olabileceğimizi söyleyerek velilerin empati kurmalarına , anlamlarına yardımcı oldum, velileri bu konuda yönlendirdim. Bu nedenle idare ve öğretmenlerin bu konuda çok büyük etkisi olduğunu düşünüyorum.(M1)

Okul yöneticileri ne kadar olumlu davranıp mülteciler ve yerli halk arasında köprü olabilirse, uyum süreçleri o kadar sağlıklı gerçekleşmektedir.

'Okulların var olan sosyolojik yapılarının etkisi büyük rol oynamakta'

Okulların var olan yapılarının da mülteci ve yerli ilişkisi üzerinde etkili olduğu belirlenmiş, hali hazırda iç göç ile de okullarına öğrenci gelen okulların mültecilere alışık oldukları için sorun yaşama durumunun daha az yaşandığı gözlemlenmiştir. Özellikle halihazırda göç almakta olan bir okulun öğretmenleri bu konuya vurgu yapmış ve görüşlerini aşağıda belirtildiği gibi paylaşmışlardır.

Okulumuz mültecilerin çok geldiği ve bu nedenle de yeni gelen mültecilerin de tercih ettiği bir okul. Zaten iç ve dış göç ile gelen çok fazla öğrencimiz olduğu için öğrencilerin uyum süreçleri ve alışmaları daha kolay oluyor.(M1,MY1,MY2,Ö1,Ö2)

Okulumuz zaten doğudan göç alan bir okul olduğu için bu konuda sorun yaşamadık. (*Ö9,Ö14)*

Okulumuzun konumu gereği öğrenciler ve veliler açısından bizler hiç sıkıntı yaşamadık. Çünkü zaten normalde de mülteci öğrencilerimiz mevcuttu.(Ö3,Ö8,Ö19)

'Dil Sorunu ve Oryantasyon'

Mültecilerin, uyum sağlamaları üzerindeki en büyük etkinin dil sorunu olduğu ve mültecilere Türkçe öğretmenin elzem olduğu vurgulanmıştır.

Mülteci öğrencilere okullara gönderilmeden önce, oryantasyon eğitimleri verilmesinin ve Türkçe öğrenmelerinin sağlanmasının ve bunun akabinde okullara devam etmelerinin uyum sağlamaları açısından önemli olduğu belirtilmiştir.

Dil sorununun öğrenciler arasında iletişim sorunlarına sebep olmasının yanı sıra akademik anlamda da uyum sorunu yaşamalarına ve başarılarının düşmesine sebep olduğu bu kısımda da belirtilmiştir.

Dil sorunun hem yetişkinler arasında iletişim de hem de öğrenciler arasında uyum sorunu üzerinde etkisinin çok büyük olduğu araştırmanın genelinde vurgulanmış olup çözümlenmesi gereken en önemli durum olduğunu belirlenmiştir. Öğretmen ve yöneticilerin tamamı dil sorununun mültecilerin uyumları önündeki en büyük engel olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Bu konuyla ilgili bazı görüşler şu şekildedir:

Mültecilerin Türkçe öğrenmeleri önemli. Ancak dil sorunu çözüldüğünde mülteciler ve yerliler arasında sorunlar çözülebilir.(M3, MY2, Ö7)

Afgan, Suriyeli, Hintli, Türkmen öğrencilerimiz vardı. Dil sorunu mülteciler için dezavantaj oluşturuyor. Çocuklara oryantasyon eğitimi verilmeli. Mülteci erkek öğrenciler, kız öğrencilerle oturmak bile istemiyorlardı. Bu durumun çözümü için oryantasyon eğitimi verilmesi çok önemli.(Ö5)

İki Afgan öğrencim dışında uyum sorunları çok büyük. Diğerleri maalesef genel olarak söylenenleri anlamıyorlar, dışlanmış hissediyorlar, matematiksel düşünme becerileri çok zayıf. Dil sorunu hem iletişim anlamında hem ders başarısı anlamında olumsuz bir etkiye sebep oluyor.(Ö9)

Yönetici ve öğretmenler, varolan tüm uyum süreçlerinin temelinde sağlanması gerekenin , mültecilerin dil sorunun çözümlenmesi olduğunu vurgulamışlardır.

'Psiko-sosyal anlamda göç ve mülteci öğrenciler'

Psiko- sosyal kavramı, bireylerin kendi psikolojilerinin çevrelerinde bulunan insanların psikolojileriyle etkileşiminden doğan karmaşık bir duygu durum ifadesini içermektedir. Bu durumda, göçün psiko-sosyal etkilerini değerlendirirken hem kişilerin hem toplumun psikolojik durumu ve birbirleri üzerindeki etkilerini ele almak gerekmektedir.

Göçle birlikte getirilen psikolojik olgular, göçün yarattığı psikolojik değişim ve toplumun yarattığı etki ile meydana gelen psikolojik dönüşüm bireyin psiko- sosyal durumunu oluşturmaktadır.

Mülteciin uyum süreci; öz kültürün ve göç edilen kültürün etkileşimi veya o kültürden bazı kişilerle birey arası ikili ilişkiler gibi sosyal-toplumsal düzeydeki bazı etkilerden ve yanı sıra algılanan stres seviyesi, kişisel özellikler gibi daha bireysel düzeydeki faktörlerden etkilenmektedir. Psikososyal uyum sürecinde; yeni kültürü kabul etme ve bütünleşme, yeni kültürün dilini bilme ya da öğrenme, algılanan ayrımcılık düzeyinin düşük olması gibi durumlar pozitif yönde etkilerken; yeni kültürü reddetme, mülteciin eğitim düzeyinin dolayısıyla yeni dil edinme becerisinin düşük olması, ayrımcılığı yüksek algılama, iş ya da sosyal ortam yoksunluğu uyum sürecini zorlaştırmakta ve gecikmesine sebep olabilmektedir(Saygın ve Hasta, 2018).

Yönetici ve öğretmenlerden, göçü psiko- sosyal açıdan değerlendirmeleri istenmiş ve çeşitli bulgular elde edilmiştir. Bunları genel olarak şu şekilde ifade edebiliriz.

'Mültecileri eğitmeli ve ülkemize kazandırmalıyız'

Yönetici ve öğretmenlerin bir kısmı mültecileri eğitmek ve kazanmak konusuna vurgu yapmıştır.

Göçün nedenlerini ve mültecilerin içinde bulunduğu zor durumu algılayabilmek için empati kurarak onları anlamak bir gerekliliktir. Mülteci öğrencilerin de geleceklerinin olabilmesi için onları eğitimli birer birey haline getirmeliyiz ve onları kazanmalıyız. Bunun

sonucunda yetiştirdiğimiz o çocukların beyin göçü ile ülkemizi terk etmelerinin önüne geçebiliriz. Bu sayede göçün psiko-sosyal etkileri olumlu olur.(M1)

Göçün nedenlerini düşünerek, o insanların psiko- sosyal durumlarını anlamak gerekir. Onların içinde bulunduğu zor durumu savaştan çıktıklarını anlamak lazım. O çocukların geleceğe sahip olmaları için bizlerin çabalaması gerek. Çocukları eğitip kazanmalıyız. Beyin göçünün önüne geçmeliyiz.(Ö16)

Bazı öğrencilere ahlaki davranış kazandırma konusunda sorun yaşadık. Ama zamanla bu sorun çözüldü. Onların savaştan geldiğini , zor koşullarda olduklarını düşünerek yol aldık. Empati kurularak ve göçmeleri eğiterek kazanmamız gerektiğini düşünüyorum.(MY2)

Mülteci vatandaşların bir çoğu yaşadıkları travmalardan dolayı yeniden aynı sorunları yaşamaktan kaçınmakta ve artık ülkelerine geri dönmek istememektedirler. Bu nedenle mülteci çocukları ülkemizin ve eğitim sistemimizin bir parçası olarak görerek, en iyi şekilde eğitimlerini sürdürmelerini sağlamalı ve onları topluma kazandırmalıyız.

'*Velilerimizin desteği büyüktü'*

Yerli velilerin, mülteci öğrencileri ve velilerini sahiplendiğini belirten öğretmenler bu durumun mültecilerin psiko- sosyal açıdan olumlu etkilenmesini sağladığını belirtmektedir.

Yerli halkın olumlu ve sahiplenici tutumları mültecileri olumlu yönde etkilemiş, adaptasyon sürecinin daha kolay olmasını sağlamıştır. Konuyla ilgili Ö14 ve Ö16 görüşlerini aşağıdaki şekilde belirtmişlerdir.

Velilerimiz mültecileri hemen kabullendiler yardım ettiler. Mülteci öğrenci darbuka kursuna gitmek istemişti, veliler darbuka almışlardı, kurs parasını ödemişlerdi ,hiç dışlamamışlardı. Mülteci velimiz de çok titiz ve temizdi bundan dolayı da takdir kazandı. Bu sayede psiko-soyal açıdan sorun yaşanmadan süreci atlattık.(Ö16)

Şuanki öğrencilerimin ekonomik sıkıntıları var fakat psiko-sosyal açıdan sorun yok. Çünkü okulumuzdaki veliler, mültecilere anlayışlı yaklaştılar.(Ö14)

Yerli velilerin sahiplenici ve destekleyici tavırlarının mülteciler üzerinde olumlu etkisi olduğu vurgulanmıştır.

'Korumacı tavrın suistimali'

Tüm bu değerlendirmelerin yanı sıra bir öğretmen ise, sorun yaşayan mülteci öğrencilere korumacı bir şekilde yaklaştığında iyi niyetinin öğrenciler tarafından suiistimal edildiğini belirtmiştir. Yaşadığı bu durumun sonucunda ise, mülteci öğrencilere karşı genel bir önyargıya sahip olduğunu, davranışlarının olumsuz yönde şekillendiğini ifade etmiştir. Ö3 bu konuda yaşadığı durumu şu şekilde belirtmiştir:

Mülteci öğrencilerin adaptasyon süreçlerinin psiko- sosyal açıdan sıkıntılı olduğunu söyleyebilirim. Fakat sorun yaşayan öğrencilere korumacı davrandığımda bunun suiistimal edinildiğini gözlemledim. Bu nedenle daha temkinli ve mesafeli davranmam gerektiğini düşünüyorum. (Ö3)

Yönetici ve öğretmenlerden alınan görüşlerle, göçün gelen mülteci ve gelinen yerde yaşayan yerliler açısından ele alınmasıyla ortaya çıkan sonuçlar, olumlu ve olumsuz olarak nitelendirebilecek başlıklar şeklinde olmuştur. Bir kısım yönetici ve öğretmenler, empati kurularak bağ kurulması ve mültecilerde aidiyet duygusu geliştirilmesinin gerekliliğini ifade ederek, mültecilerin eğitilmesi ve topluma kazandırılmasının önemine vurgu yapmıştır. Diğer kısım ise, mültecilerin toplumsal anlamda yük olarak görüldüğünü, ekonomik anlamda yerel halka gelecekte olumsuz etkiler yaratabileceğini belirtmişler, kamuoyunun yönlendirmelerinin de bu durum üzerinde olumsuz bir ön yargı gelişmesine sebep olduğunu belirtmişlerdir.

4.1.2. Göçün ülkemizde oluşturmuş olduğu yapının Türk eğitim sistemine etkileri ile ilgili görüşler

Yönetici ve öğretmenlerden göçün ülkemizde oluşturmuş olduğu yapının Türk eğitim sistemine etkileri konusunda değerlendirme yapmaları istendiğinde büyük bir çoğunluğu; Göçün Türk eğitim sistemi üzerinde etkisi olduğunu düşünmediklerini belirtmiştir. Bir kısmı ise göçün ülkemizde oluşturmuş olduğu yapının Türk eğitim sistemine etkilerinin olumlu ve olumsuz yönleri olduğunu ifade etmiştir.

‘***Farklı Kültürler tanımanın olumlu etkisi’***

Göçün ülkemizde oluşturmuş olduğu yapının Türk eğitim sistemine etkilerinin olumlu olduğunu düşünen yönetici ve öğretmenlerin bunu dayandırdıkları durum ise, göçle beraber gelen farklı kültürel dokunun yerli öğrencilere farklı bir kültürü tanıma imkanı vermesidir. Farklı kültürler tanımalarının öğrenciler üzerinde olumlu etki yarattığı belirtilmiştir.

Olumlu bakış açısına sahip olan yönetici ve öğretmenlerin düşünceleri ise şu şekildedir:

Göçün ülkemizde oluşturmuş olduğu yapının Türk eğitim sistemine etkilerinin olumlu yönde etkisi var. Afgan, Türkmen, Suriyeli, Iraklı öğrencimiz var. Zamanla çocukların çabaları diğer çocuklara örnek oluyor. Onlar Türk eğitim sistemine faydalı oluyorlar. Farklı bir kültür kazandırdıkları için katkı sağladıklarını düşünüyorum. Kaldı ki biz onlar için bir müfredat ya da bir sistem yaratmadık. Sadece Türkçe öğrensinler diye kurs açtık veya halk eğitime yönlendirdik. (M1)

Üniversitede 4.300 mülteci öğrenci olduğu için, karşılıklı etkileşim ve kültürel paylaşımlarla hümanist bir alt yapı oluşabilir. Öğrencilerin kendilerini ifade edememeleri kavgaların anlaşmazlıkların temelini oluşturuyordu. Daha sonra dostluk ve sevgi ile ilgili alt yazılı filmler izleyerek dil bilgilerini geliştirerek bu olumsuz durumu ortadan kaldırdık.(Ö19)

'Türk Eğitim Sistemine etkileri yok fakat farklı kültürleri tanımları yerli öğrenciler için olumlu'

Mülteci öğrencilerin sayıları az olduğu için biz çok etkisini hissetmedik ama mevcutlarının fazla olduğu sınıflarda çok sorun olabilir. Bizim için sadece yerli öğrencileri farklı bir kültürü tanımaları açısından pozitif etkisi olduğunu düşünüyorum.(Ö12)

Türk eğitim sistemine bir etkisi olduğunu düşünmüyorum. Fakat biz dışa kapalı bir toplum olduğumuz için öğrencilerin bu çocukları görmeleri dünyayı tanımaları açısından iyi oluyor. Farklı kültürleri tanımalarının iyi olduğunu düşünüyorum.(Ö17)

Mülteci öğrenciler, sadece kültürel anlamda renk katıyorlar, Türk Eğitim Sistemine bir etkileri olduğunu düşünmüyorum.(Ö18,Ö2)

Türk eğitim sistemine olumsuz bir etkisi olduğunu düşünmüyorum. Çocuklar uyumlu olduğu sürece, davranış problemi olmadığı sürece hiçbir sıkıntı olacağını sanmıyorum. Farklı kültürleri tanımaları açısından öğrenciler için faydalı olduğunu düşünüyorum. (Ö4)

'Türk Eğitim Sistemine Etkileri olduğunu düşünmüyorum'

Öğretmen ve yöneticilerin bazıları mülteci öğrencilerin, Türk Eğitim Sistemine herhangi bir anlamda etkileri olmadığını ifade etmişlerdir. Hali hazırda var olan eğitim sistemi neyse ona devam ettikleri için mülteci öğrencilerin bir etki yaratmadığını belirtmişlerdir.

Türk eğitim sistemine etkileri olduğunu düşünmüyorum. (M3,MY1,Ö6,Ö13,Ö20)

Kendi öğrencilerimiz ile ne yaşadıysak onlarla da benzer sorunları yaşadık çok farklı bir durum olmadı bu nedenle eğitim sistemini etkilediğini düşünmüyorum.(Ö11)

'Sınıflar Kalabalık Değilse Mültecilerin Türk Eğitim Sistemine Etkileri Yok'

Türk eğitim sistemine etkisi sınıfların kalabalık olması özellikle büyük şehirlerde olumsuz etkiye sahip, fakat mültecilerin Türk eğitim sistemine olumsuz etkileri olacağını düşünmüyorum.(Ö9)

'Rekabet ortamı oluştu'

Yönetici ve öğretmenler tarafından, mülteci öğrencilerin kendilerini ilerletme çabasında olmalarının ve kendilerini kanıtlamak için çalışmalarını arttırmalarının sınıfta bir rekabet ortamı oluşturduğu belirtilmiştir. Bu sayede sınıftaki bütün öğrencilerin daha fazla çalışarak birbirileriyle yarışmaya başladıkları ve bu sayede sınıf başarısında genel bir artış olduğu ifade edilmiştir.

Kendini ilerletme çabasında olan mülteci öğrenciler sayesinde sınıfta bir rekabet ortamı oluştu, öğrenciler kendini kanıtlama çabasına girdiler bu yüzden sınıfta bir yarışma havası oluştu.(Ö3)

'Mülteci öğrencilerin anlamaları vakit aldığı için konularda geri kalıyoruz'

Öğretmenler mülteci öğrencilerin konuları anlamakta güçlük çekmesinden kaynaklı olarak, onlarla ilgilenilen sürenin fazla olduğunu ifade etmişlerdir. Bu durumun, yerli öğrencilerle ilgilenilen sürenin azalmasının, onların anlamalarında da güçlük oluşmasına sebep olduğu belirtilmiştir.

Müfredatın yoğun olmasının, mülteci öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerinin yetersiz oluşunun konuların yetiştirilmesinde sıkıntı yarattığı vurgulanmıştır.

Sınıfta eğitim veremediğin bir kısım olması ve yerli öğrencilerin önüne geçmelerinin Türk eğitim sistemine olumsuz anlamda etki ettiğini düşünüyorum. (Ö5)

Mülteci öğrenciler, öğretmenleri ve diğer öğrencileri zorluyorlar. Konuları anlamaları uzun sürdüğünden diğer öğrencilerle ilgilenemiyoruz.(Ö8)

Mülteci öğrencilerin anlaması zaman aldığı için konularda geri kalmak söz konusu olmakta. Mülteci öğrencilerin eğitimlerinin ders dışında önceden verilerek, akranlarının seviyelerine geldikten sonra sınıflarda eğitimlerine devam etmeleri sağlanırsa bu sorun çözülebilir. Sınıflara direkt olarak gelmeleri bütün sıkıntı yaratıyor.(Ö10)

Göçün Türk eğitim sistemine etkileri konusuyla ilgili görüşler değerlendirildiğinde, öğretmen ve yöneticilerin çeşitli görüşlere sahip oldukları belirlenmiştir. Olumlu açıdan değerlendirenler farklı kültürleri tanımanın çocuklar üzerinde olumlu etkileri olduğunu ifade ederken, bazları ise mülteci çocukların dil sorunları nedeniyle konuları daha fazla tekrar ettiklerini bu nedenle müfredat yetiştirme konusunda sıkıntı yaşadıklarını ifade ederken, bir kısım yönetici ve öğretmenler ise, mülteci çocuklar için eğitim sisteminde herhangi bir değişiklik yapılmadığını bu nedenle de Türk eğitim sistemine etkileri olmadığını belirtmişlerdir.

4.2. Mülteci öğrencilerin okulda karşılaştıkları sosyal uyum sorunlarına İlişkin Bulgular ve Yorum

Sosyal uyum, insanların gereksinimlerini karşılamada, bir sistem davranışının doğruluğu ve etkinliği hakkında toplumsal yargıya cevap verir (Ali ve ark., 2012). Bu nedenle sosyal uyum, insan davranışlarıyla doğrudan bağlantılı önemli konulardan biri olarak kabul edilir. Sosyal uyum, hem motivasyonlarını ve ihtiyaçlarını uyumlaştırmaya çalışan bir bireyin tepkisini hem de çevre ve diğer etkenlerin farklı koşullarını içerir. Bu durumda birey uyum sürecinde, kendi memnuniyetini sağlama çabası içerisinde iken daha fazla sosyal kabullenmeye yol açan olumlu eylemlerde bulunmalı ve farklı yaşam koşullarına uyum göstermelidir (AlZboon, 2013; Akt. Aydoğdu, 2019).

Bu bölümde, okul yöneticileri ve öğretmenlerden mülteci öğrencilerin okulda karşılaştıkları sosyal uyum sorunları ile ilgili görüşleri alınmıştır. Bu konu ‘Mülteci öğrencilerle yaşanan iletişim sorunları’, ‘Mülteci öğrencilerde gözlenen davranış sorunları’, ‘ Mülteci öğrencilerin akranlarıyla sosyal ilişkiler kurma durumları’ , ‘mülteci öğrencilerin okul dışı ve okul içi sosyal etkinliklere katılım durumları’ ve ‘Mülteci öğrencilerin öğretmenleriyle olan etkileşimleri’ başlıklarıyla incelenmiştir.

4.2.1.Mülteci öğrencilerle yaşanan iletişim sorunları ile ilgili görüşler

Öğretmen ve yöneticilerin tamamı, mülteci öğrencilerle yaşanan iletişim sorunlarının temel sebebinin ‘dil sorunu’ olduğunu ifade etmişlerdir. Mülteci öğrencilerin dil sorunu ortadan kalktığı takdirde iletişim sorunu yaşanmadığını belirtmektedirler.

Öğrencilerin kendilerini ifade edememeleri özellikle başlangıçta çok büyük iletişim sorunları yaratmaktadır.

‘***Temel sorun, dil problemi’***

Türkçe bilmedikleri için, söylenenleri anlayama veya geç anlama sorunundan kaynaklı olarak iletişim sürecinde aksaklıklar yaşandığı , öğretmen ve öğrencilerle aralarında bu nedenle sorunlar yaşanabildiği belirtilmiştir.

Dil sorununun ortadan kalkması halinde; Edirne ilinde mülteci öğrencilerin sayılarının okullarda az olması, öğretmen öğrenci etkileşimini olumlu hale getirdiği için iletişim sorunları da en aza inmektedir. Edirne ilinin, mülteci öğrencilerin sınıflardaki sayılarının az olması nedeniyle iletişim sorunları yaşanması konusunda avantajlı durumda olduğu belirlenmiştir. Konuyla ilgili yönetici ve öğretmen görüşleri aşağıdaki gibi olmuştur.

Mülteci öğrencim çok hızlı şekilde adapte oldu bir ay içinde alışmıştı. Öğrencilerin iletişim sorunlarının karşılıklı olarak çözülebilmesi için yerli öğrencilere mültecilerin kendilerini ifade etmekte zorlandıklarından dolayı saldırganlaşabildiklerini, kendilerini ifade etme konusunda güçlük yaşadıkları için agresif tavırlar sergilediklerini anlatarak birbirlerini anlamaları konusunda yönlendirdim. Çocuklar da daha affedici oldukları için anlamaya çalıştılar ve onu oyunlara almaya başladılar, kardeşleri gibi gördüler.(Ö20)

Sadece dili öğrenene kadar iletişim sorunu yaşıyorlardı. Kuzenleriyle birlikte okudukları için , daha çok onlarla vakit geçiriyorlardı. (Ö1)

Öğrencilerin en temel sorunu dil sorunu , duyduklarını önce Arapça ’ya çevirip , sonra Türkçe ’ye çevirdikleri için anlama ve cevap verme süreleri uzuyor. (Ö6)

Eski mülteci öğrencilerimizle temel sorunumuz 'dil sorunuydu', fakat Türkçe bilen mülteci öğrencilerimiz bize çeviri yaptılar başlangıçta, bu sayede anlaşmamız kolaylaştı. Öğretmenlerin ve idarecilerin olumlu tutumları sayesinde uyum süreci sıkıntısız geçti, ortama çabuk uyum sağladılar. (Ö18)

Mülteci öğrencilerle ilgili uyum sorunlarının temel öğesinin dil sorunu olduğu araştırmada belirlenen en önemli sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Dil sorunun uzantısı olarak akademik ve sosyal uyumun doğrudan etkilendiği yönetici ve öğretmenler tarafından dile getirilmiştir.

'Cinsiyet Ayrımcılığı Sorunu'

Bir öğretmen, mülteci öğrencilerle iletişim sorunu yaşamadığını fakat mülteci öğrencilerin karşı cinsi kabullenme sorunu yaşadıklarını ifade etmiştir.

Mülteci öğrencilerle herhangi bir iletişim sorunum olmadı . Fakat bir yıl kadar bir süre cinsiyet ayrımcılığı konusunu ortadan kaldırmak ve karşı cinsi kabullenmelerini sağlamak için çaba sarf ettim.(Ö5)

Alışmış oldukları, içinde büyüdükleri kültürde karşı cinsle çok yakın etkileşimde olmadıklarından dolayı, mülteci öğrenciler burada cinsiyet kavramına dair kaygılar yaşamış, karşı cinsle iletişim kurmakta başlagıçta güçlük çekmişlerdir.

'Müdürümüzün tutumu uyum sorunu yaşamamızı engelledi'

Okul müdürünün empati kurmaya yönelik, hümanist bir tutum içerisinde olmasının mülteci öğrencilerle iletişim sorunu ve uyum problemleri yaşanmasının önüne geçtiği ifade edilmiştir.

Okulumuzda müdürümüzün anlayışlı tutumu , sosyal-bilişsel farklılıkları yok etti. Bizler uyumun kolay olmasını sağladık.(Ö2)

'Hiçbir iletişim sorunu yaşamadım'

Bir yönetici, mülteci öğrencilerle hiçbir zaman iletişim sorunu yaşamadığını belirtmiştir. Her zaman mülteci öğrencileri anlamaya çalıştığını, onların savaştan kaçıp bizi ülkemize sığındıklarını düşünerek hareket ettiğini, empati kurarak davrandığı için de iletişim sorunu yaşamadığını ifade etmiştir.

Her zaman mülteci öğrencileri anlamaya çalıştım , bize sığındıklarını, savaştan kaçtıklarını düşündüm. Bizim de onların yerinde olabileceğimizi düşünerek öğrencilere o şekilde yaklaştım. Bu nedenle iletişim sorunu hiç yaşamadım.(M1)

Mülteci öğrencilerin iletişim sorunlarının temelinde dil sorunu olsa da bunun yanında farklı bir kültüre uyum sağlama konusunda yaşanan zorluklar da etkili olmuştur. Fakat ülkemize sığındıkları şartlar ve psikolojik sorunları göz önünde bulundurularak yaklaşıldığında uyum sorunlarının aşılabileceği bir kez daha vurgulanmıştır.

4.2.2.Mülteci öğrencilerde gözlemlediğiniz davranış sorunları ile ilgili görüşler

Mülteci öğrencilerin davranış sorunları yaşamalarının temel nedeninin 'dil sorunu' olduğu belirlenmiştir. Kendini ifade etme konusunda sorun yaşayan öğrencilerin iletişim sorunları yaşadığı ve bu iletişim sorunlarının da doğrudan davranış sorunlarına yol açtığı belirlenmiştir.

Öğretmenler ve yöneticiler mülteci öğrencilerde davranış sorunları gözlemlemediklerini ifade etmişlerdir.

'Savaşta mermi yemiş ve okulumuza gazi olarak gelmişti'

Bir yönetici, mülteci bir öğrenci de davranış sorunu gözlemlediğini ifade etmiş ve bunun savaşta yaralanmasından kaynaklandığını belirtmiştir.

Davranış sorunu yaşayan bir öğrencim vardı. Kendisi savaşta mermi yemiş ve okulumuza gazi olarak gelmişti. Bu nedenle adaptasyon konusunda çok büyük sorunlar yaşamıştı. Bu da davranışlarına olumsuz anlamda yansımıştı.(M1,MY1)

'Psikolojik anlamda çok büyük sorunları var '

Bazı yönetici ve öğretmenler, mültecileri mülteci çocukların psikolojik anlamda çok büyük sorunlar yaşadığını ve savaşın etkileri nedeniyle devam eden yoğun travmalarının olduğunu ifade etmektedirler. Çocukların sokaktan ya da komşulardan gelen gürültülere bile çok büyük tepki verdikleri, yoğun kaygı yaşadıkları belirlenmiştir.

Mülteci öğrencilerin yaşadıkları bu yoğun kaygı ve korku durumunun sonucunda okulda da öğretmen ve yöneticilerden korktukları , çekingen oldukları belirtilmiştir. Konuyla ilgili MY1'in görüşleri aşağıda belirtildiği gibidir.

Psikolojik anlamda çok kötü durumda olduklarını düşünüyorum. Velilerden edindiğim bilgiye göre komşularından gürültü geldiğinde bile çocukların hemen ağlamaya başladıklarını ve çok korktuklarını duymuştum. Savaşın etkilerini hala yoğun biçimde yaşıyorlar. Öğrenciler içlerine kapanık durumdalar, sıkılganlar, çekingenler. Odama geldiklerinde bile başlarını önlerinden kaldırmıyorlar çok çekiniyorlar. Maddi durumları çok kötü valilik destek oluyor.(MY1)

4.2.3.Akranlarıyla sosyal ilişkiler ve yakın bireysel ilişkiler kurma durumu konusundaki görüşler

Mülteci öğrencilerin akranlarıyla sosyal ilişkiler ve yakın bireysel ilişkiler kurmaları konusu değerlendirildiğinde, öğrencilerin bir kısmının cinsiyet farklılığına dayalı olarak yakın bireysel ilişkiler kurma konusunda sıkıntı yaşadığı belirlenmiştir. Mülteci öğrenciler, karşı cinsle arkadaşlık kurmaktan çekinmekte ve kaçınmaktadır.

'Karşı cinsle iletişimde çekimserlik'

Mülteci öğrencileri akranlarıyla sosyal ilişkiler kurma konusunda ; cinsiyete bağlı olarak düşünsel anlamda sorun olduğu gözlemlenmiştir. Karşı cinsle iletişim ve ilişki kurarken 'arkadaş' olma kavramlarıyla ilgili, yetiştikleri coğrafyaya bağlı olarak çelişkiler yaşadıkları belirlenmiştir. Edirne'de var olan arkadaşlık ilişkilerine dair düşüncelerinin zihinlerindeki sosyal yapıyla ters düşmesi davranışsal kargaşaya sebep olmuştur. Fakat zamanla bu duruma alıştıkları ve karşı cinsle olan iletişim sorunlarını aştıkları tespit edilmiştir. Bu durumla ilgili ise Ö3 şunları belirtmiştir:

Erkek öğrenciler, kız öğrencilerle, kız öğrenciler de erkek öğrencilerle konuşmaktan, oyun oynamaktan, yardım istemekten çekiniyorlardı. Yan yana oturmak bile istemiyorlardı. Geldikleri yerde karşı cinsle ilişki kurmaları uygun görülmediği için o bilgiyle burada da sorun yaşayarak , karşı cinsle yakınlık kurmaktan uzak duruyorlar.(Ö3)

'Zaten yeni gelen öğrencileri kabullenmeleri zordu'

Mülteci olmasa bile sınıflarda bulunan mevcut öğrencilerin sınıfa yeni gelen bir öğrenci olduğu takdirde, yeni gelen öğrenciyi yadırgadıkları, kabullenmekte güçlük yaşadıkları belirtilmiştir. Yeni gelen öğrenci ile var olan öğrenciler arasındaki kişisel ve kültürel farklılıkların olması, karşılıklı olarak yabancılık çekmelerine sebep olduğundan yakın ilişkiler kurabilme sürelerinin uzadığı ve zorluklar yaşandığı ifade edilmiştir. Bu durumu Ö10 aşağıda olduğu gibi dile getirmiştir.

Öğrenciler zaten sınıfa yeni bir öğrenci geldiği takdirde kabullenmekte güçlük çekiyorlardı. Mülteci öğrenciler, onlara daha yabancı geldiği için kabullenmekte daha fazla zorlandılar. Bu durum da mülteci öğrencilerin, var olan öğrencilerimizle yakın ilişki kurmalarını da zorlaştırdı. (Ö10)

'Ekonomik durumu iyi olan mülteci öğrencilerin sosyal ilişkileri iyi'

Bir öğretmen sosyal ilişkiler kurma durumunu değerlendirdiğinde, bunun ekonomik durumla ilintili olduğunu ifade etmiş, mülteci öğrencilerin ekonomik durum

düzeyleri ile sosyal ilişkiler kurma düzeylerinin doğru orantılı artış sağladığını düşündüğünü belirtmiştir.

Ekonomik durumları iyi olan öğrencilerin sosyal uyum açısından daha rahat olduklarını düşünüyorum. Daha rahat sosyal ilişkiler kurarak akranlarıyla daha iyi anlaşıyorlar.(Ö7)

'Mülteci öğrencilerin kendi aralarında yaşadığı sorunlar'

Mülteci öğrencilerin, sadece yerli öğrencilerle değil kendi aralarında da zaman zaman sorunlar yaşadığı, anlaşmazlıklar yaşadıkları belirlenmiştir. Bu anlaşmazlığın nedeni sorulduğunda ise öğrenciler; 'Zaten Suriye'de de biz onların yaşadıkları şehirdekileri sevmezdik, o şehrin insanlarıyla anlaşamazdık.' Şeklinde bir açıklama yapmışlardır. Geldikleri yerden getirdikleri önyargıları farklı bir ülkede bile sürdürdükleri tespit edilmiştir. Fakat öğrencilere durum izah edilip, barışmaları istendiğinde herhangi bir sorun yaratmadan uzlaşmışlardır, barışmışlardır.

İki Suriyeli mülteci öğrencim odama gelmişti. Suriye'de de iki farklı şehirden gelmişler biz orada da anlaşamazdık zaten diyerek birbirlerinden şikayetçi olmuşlardı fakat ben burası Suriye değil öpüşün barışın deyice sarılıp barışmışlardı. (M1)

'Kıdemli öğretmenlerin etkisi'

Okullarda bulunan kıdem yılı fazla olan öğretmenlerin öğrencilerin akranlarıyla yakın bireysel ilişkiler kurmaları konusunda etkilerinin çok önemli olduğu belirtilmiştir. Kıdem yılı fazla olan, tecrübeli öğretmenler, hümanist düşünce biçimleri sayesinde, öğrencilerin empati kurabilmeleri için çaba harcamış , ılımlı ve anlayışlı davranarak mülteci öğrenciler ve yerli öğrenciler arasında köprü kurulmasını sağlamıştır. Bu sayede öğrencilerin yakın bireysel ilişkiler kurmaları konusunda yaşanan sorunlar ortadan kalkmıştır. Ö17 bu konudaki düşüncesini şu şekilde ifade etmiştir:

Kıdem yılı fazla olan öğretmenlerin ılımlı ve anlayışlı tavırları ile bu durumun yönetimi velilerin ve öğrencilerin empati kurmaları bu sayede yakın bireysel ve sosyal ilişkiler kurmalarını sağlamıştır.(Ö17)

‘ Kültür Farklılığının Etkisi ‘

Alınan yönetici ve öğretmen görüşlerine göre, mültecilerin, var olan kültüre uyum sağlamaktansa, kendi kültürlerini devam ettirme eğiliminde tutum sergilenmektedirler. Bu durumun ise sosyolojik açıdan uyumsuzluk yarattığı belirtilmiştir.

Mülteciler, kendi toplumlarında sahip oldukları yaşam biçimini, kültürlerini devam ettiriyorlar. Geldikleri yerde var olan kültürü göz ardı ediyorlar. Kültür farklılığı mülteci çocukların akranlarıyla kuracakları ilişkiler üzerinde çekimser ve kaygılı olmalarına sebep oluyor.

Kültür farklılığı ve süregelen alışkanlıkların farklılığından dolayı göç zor bir durum ve uyum sorunları oluyor fakat mecbur kalınan durumlarda en iyi şekilde buna alışmak ve atlatmak gerektiğini düşünüyorum.

‘Mülteci Öğrencilerin Dışlanma Korkuları’

Mülteci öğrencilerin dışlanma korkularından kaynaklı olarak sosyal anlamda uyum sorunu yaşamakta oldukları ve bu durumun psikolojileri üzerinde de olumsuz etkiler yarattığı belirlenmiştir.

Mülteci öğrencilerin dışlanma korkuları çoktu, oysaki onları hoşgörüyle kabullenmek gerek. Muhammed diye bir öğrenci ; bu vatan için öleceğim asker olacağım hiçbir yere gitmeyeceğim *demişti. Onları kazanmalıyız. Ben Atatürk’ü Türkiye’de derslerde öğrendim dedikleri halde biz anlatırken gözleri doluyordu(M1)*

Ekonomik anlamda durumu iyi olanlar sorun yaşamasalar da bütün öğrenciler psiko-sosyal anlamda çok büyük sorun yaşıyorlar uyum sağlayamıyorlar, söylenenleri anlamadıkça

dışlanma korkuları artıyor, dışlanmış hissediyorlar. Ayrıca Maalesef ev fiyatları bile onlar yüzünden gittikçe artıyor. Bizim alamadıklarımızı onlar alıyorlar.

4.2.4.Mülteci öğrencilerin okul dışı ve okul içi sosyal etkinliklere katılım *durumları konusundaki görüşler*

Mülteci öğrencilerin dışlanma korkuları, kabul görememekten çekinmeleri gibi kaygılarından dolayı sosyal etkinliklere katılım konusunda çekimserlik yaşadıkları belirlenmiştir. Konuyla ilgili alınan görüşler aşağıda belirtilmiştir.

Halk oyunları, tiyatro vs etkinliklerde biraz daha gerideydiler. Bazıları çok fazla katılım sağlarken bazıları hiç katılmazdı. Şöyle söyleyeyim on öğrenciden biri katılırdı. (Ö15)

'Çekimser ve utangaç tutumlarına koro etkisi'

Öğrencilerin çekimser tutumlarının yapılan bazı çalışmalarla ortadan kaldırılması amaçlanmış ve başarılı sonuçlar elde edilmiştir. Sadece mülteci öğrencilere yönelik olarak kurulmuş olan koro, mülteci öğrencilerin etkinliklere katılımını sağlamış ve akranlarıyla sağlıklı iletişim kurmaları ve etkileşimin olumlu yönde arttığı tespit edilmiştir. Koroyu kurmuş olan müzik öğretmeni hakkında okulunda görev yapan meslektaşları ve yöneticiler övgüyle bahsederek, çocukların uyumlarını büyük ölçüde arttırdığını belirtmişlerdir. Ö2'nin görüşü şu şekildedir:

Okul dışı sosyal etkinliklere katılımlarının artmasını sağlamak amacıyla onlara özel koro oluşturuldu. (sadece mülteci çocuklara yönelik) Bu sayede başarılı olan çocukları daha ön plana çıkararak, uyum süreçlerini olumlu yönde etkiledik. Bunun sonucunda da akranlarıyla iletişimleri ve etkileşimleri arttı,, özgüvenleri arttı.(Ö2)

Mülteci öğrencilerin okul dışı sosyal etkinliklere katılımları üzerinde onlar için kurulmuş olan koronun etkisinin çok büyük olduğu belirtilmiş. Bu çalışmanın mülteci öğrencilerde özgüven ve aidiyet duygusunun gelişmesini sağlayarak sosyal uyumlarını olumlu yönde etkilediği vurgulanmıştır.

4.2.5.Mülteci öğrencilerin öğretmenleriyle olan etkileşimleri ile ilgili görüşler

Yönetici ve öğretmenlerin değerlendirmeleri incelendiğinde, mülteci öğrencilerin öğretmenleriyle olan etkileşimleri konusunda herhangi bir sorun yaşanmadığı belirlemiştir.

Yaşanan tek sorun, öğrencilerin başlangıçta çekingen davranmaları ve öğretmenleri kendilerine sormadan sorunlarını paylaşmamaları olmuş fakat zamanla öğretmenlerine alıştıklarında bu durumun ortadan kalktığı ve etkileşim ve iletişim sorun yaşanmadığı belirlenmiştir. Konuyla ilgili öğretmen ve yöneticilerin ifadeleri aşağıdaki gibi olmuştur.

Ben sorarsam derdini anlatıyor ya da kardeşleri için gelip yardım istiyordu. Onun dışında kendiliğinden gelip kendisiyle ilgili paylaşımda bulunmuyordu. Zamanla alışınca kendisi de sorunlarını gelip anlatmaya başladı.(Ö10)

Sorunları olduğunda öğretmenlerine hemen gelip anlatırlardı. Okuldaki tüm öğretmenlerle araları iyi, Biz onları benimsedik, onlar da bizi benimsedi. Okulumuzun küçük olması da bunu sağlıyor, her zaman aile gibiyiz.(Ö17)

Öğretmenlerinden yardım talebinde bulunurlardı. Biz önyargısız bir eğitim yaptığımız için sorun yaşamadık. Müdürümüz ve öğretmen arkadaşlarımız bu konuda hep hassas davrandılar. (MY1,Ö8)

Mülteci öğrencilerin sosyal uyum sorunları ele alındığında görülmektedir ki, öğrenciler dil sorunundan kaynaklı iletişim kurma da güçlük çekmekteler. Bunun yanı sıra geldikleri yerde sahip oldukları kültür ile burada karşılaştıkları kültürel değerlerin örtüşmemesi öğrencilerde zihinsel anlamda kavram kargaşısına sebep olurken bu durum davranışsal anlamda da sorun yaşamalarına neden olmuştur. Fakat zamanla karşılıklı etkileşim oluşması ve bağların kurulmasıyla bu sorunların ortadan kalktığı ifade edilmiştir.

4.3. Mülteci Öğrencilerin Akademik Uyum Sorunlarına İlişkin Bulgular ve Yorum

Göçle beraber başvurulan ilköğretim okullarında medyana gelen önemli bir sorun ise eğitime yeterli vaktin ayrılamaması olduğu görülmektedir. Bu durumun en önemli sebebin ailelerin kültür ve eğitim düzeylerinin düşük olmasından dolayı eğitime gerekli olan ilgi ve alakanın gösterilmemesi olduğu belirtilmektedir. Öğretmenler öğrenci ile beraber aileleri de eğitmek zorunda kalmaktadır. Sürekli değişen sınıf mevcutları ve yeni nakil olan öğrencilerin uyum problemleriyle ilgilenen öğretmenin önü de kesilmektedir. Bu şekildeki sebepler öğretime ayrılan vaktin büyük bir bölümü kapsamaktadır(Karakuş, 2006).

Mülteci öğrencilerin akademik uyum sorunlarının belirlenmesinde ders notları ile ilgili görüşler ve akademik etkinlikleri gerçekleştirme durumları ele alınarak değerlendirme yapılmıştır.

4.3.1.Akademik etkinliklere katılım durumlarıyla ilgili görüşler

Mülteci öğrencilerin dil sorunları olduğundan dolayı söylenenleri anlama ve anlamlandırma güçlüğü yaşadıkları belirlenmiş ve bu nedenle akademik alanda zorlandıkları öğretmen ve yöneticiler tarafından belirtilmiştir.

Öğrencilerin Türkçe bilmedikleri için söylenenleri anlamaları ve kendi dillerine çevirerek cevap oluşturmaları, akabinde oluşturdukları cevapları tekrar Türkçe' ye çevirerek cevap vermeleri durumunu yaşadıkları için sorulanlara uzun sürede cevap verdikleri belirtilmiştir.

Öğrencilerin akademik durumları konusunda temel belirleyici etmen 'dil sorunu' olarak belirlenmiştir. Dil sorunu çözüldükten sonra, öğrencilerin ders başarılarının arttığı gözlemlenmiştir.

Akademik anlamda, öğrencilerin dil sorunu çözüldükten sonra akademik uyum sorunu yaşamadıkları, gayretli ve azimli tutum sergiledikleri belirlenmiştir. Dil

sorunun ortadan kalkmasıyla birlikte, mülteci öğrencilerin akranlarına yetişme çabası sergiledikleri ifade edilmiştir.

Öğretmen ve yöneticilerin bu konuyla ilgili düşünceleri aşağıda belirtildiği gibi olmuştur:

Yoklama almadığım derslere bile katılım sağlayan mülteci öğrencilerim vardı. Türkçe öğrenmeleri ile ders notları yüksek, çabaları yüksek oldu. (Ö10)

Genel olarak, dil sorunu ortadan kalktıktan sonra en iyi şekilde en üst seviyede uyum sağladıklarını düşünüyorum. (Ö2, Ö14)

Gayretli, çalışkandı öğrencim. Türkçe öğrendikten sonra sorun kalmadı. Bir dönem boyunca çocuklar ona hep yardım etti. Sonra alıştı, sorumluluklarını ilk tamamlayan o oldu. Ödevini ilk getiren de o oluyordu. (Ö8)

Ödevlerini sıkıntısız şekilde her zaman yapıyorlar. (Ö5,Ö9,Ö18)

Resim yaparken Türk bayrağı detayı çiziyor, İstiklal Marşını okuyor, Türklüğe sahip çıkıyorlar. Genel olarak; dil sorunu çözüldükten sonra iletişim sorunu yaşamadık.(Ö17)

Mülteci öğrencilerin akademik etkinliklere katılımları üzerinde en önemli belirleyici yine dil sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.3.2.Ders notları ile ilgili görüşler

Mülteci öğrencilerin ders notlarıyla ilgili öğretmen görüşleri alındığında da dil sorununun ortadan kalkmasıyla yerli öğrencilerle aralarında belirgin farklılıklar olmadığı belirlenmiştir.

'Matematik dersinde akranlarından geride değiller'

Matematik dersinde yerli öğrencilerin de akademik anlamda çok başarılı olmamaları sebebiyle mülteci öğrenciler de akranlarından geri kalmadıkları, aynı düzeyde oldukları ifade edilmiştir.

Mevcut sınıflardaki öğrencilerin matematik dersindeki akademik başarıları çok yüksek olmadığı için, mülteci öğrenciler de akademik olarak matematik dersinde geride değiller.(Ö7,Ö8,Ö9)

'İngilizce dersi başarısı oldukça yüksek'

Mülteci öğrencilerin İngilizce dersinde akademik başarılarının yüksek olduğu tespit edilmiştir. İngilizce öğretmenleri öğrencilerin dile yatkınlıkları olduğunu ifade etmişlerdir.

İki öğrencimden biri çok başarılı (notları 80-90) ama diğerinin akranlarıyla arasında belirgin bir farklılık yok.(Ö2)

'İlkokuldan beri Türkiye'de olanlar çok başarılı'

Mülteci öğrencilerin öğrenim hayatlarının başından itibaren Türkiye'de olmaları onların akademik anlamda başarılı olmalarını sağlamıştır. İlkokuldan itibaren bu ülkede olan çocukların uyum sorunu yaşamadıkları, çok iyi durumda oldukları ifade edilmiştir.

Süreç içerisinde gelişim gösteriyorlar. İlkokuldan itibaren burada başlamış olan öğrencilerimiz şuan çok iyi durumdalar. (Ö15)

Mülteci öğrencilerin ders başarıları değerlendirildiğinde , Türkçe dersi dışında, Matematik ve İngilizce derslerinin belirleyici nitelikte olduğu öğretmenler tarafından ifade edilmiştir. Matematik dersinde yerli öğrenciler de yüksek bir akademik başarı sergilemedikleri için mülteci öğrencilerle aralarında anlamlı bir farklılık bulunmadığı belirtilmiştir.

Mülteci öğrencilerin İngilizce dersine ilgili oldukları, İngilizce öğrenme isteklerinin fazla olduğu öğretmenler tarafından belirtilmiş olup, İngilizce derslerinde akademik başarılarının yüksek olduğu ifade edilmiştir.

Alınan yönetici ve öğretmen görüşleri ile mülteci öğrencilerin akademik ve sosyal uyumlarının temel belirleyicisinin Türkçe bilmemeleri olduğu, bunun sonucunda düşünme ve cevap verme sürelerinin uzaması akademik anlamda uyumsuzluğa sebep olurken aynı zamanda da iletişim becerilerini kullanımlarının önünde de engel teşkil etmektedir. Geldiklerinde yaşadıkları kültürel şok etkisi, öğretmenlerinden başlangıçta çekinmeleri, dışlanmaktan korku duydukları için çevreleriyle yakın ilişkiler kurmaktan çekinmeleri sosyal uyum sürelerinin uzamasına ve olumsuz etkilenmesine sebep olmaktadır.

4.4. Mülteci Çocukların Sosyal ve Akademik Uyumlarını Arttırmaya Yönelik Öğretmen ve Yöneticilerin Çözüm Önerileri

Yönetici ve öğretmenlerden alınan görüşler doğrultusunda, mülteci çocukların sosyal ve akademik uyumlarının arttırılmasında aşağıda belirtilen yolların izlenmesinin faydalı olacağı tespit edilmiştir.

'Öğretmenlerin oryantasyon eğitimlerinde pratik yapılmalı'

Çözüm önerilerinde, ilk olarak mülteci çocukların uyumlarını arttırabilmek adına, öğretmen ve yöneticilere verilen mülteci çocuklarla ilgili oryantasyon eğitimlerinin pratik yönünün ağır basması gerektiği vurgulanmıştır.

Öğretmen ve yöneticilerin bir kısmı oryantasyon eğitimi almadıklarını ifade ederken bir kısmı aldıkları eğitimin yetersiz olduğunu ve pratiğe dayalı olması gerektiğini belirtmişlerdir.

'Eğitimler teorikte iyiydi ama pratikte bir çalışma yapılmadığı için faydası olmadı. Eğitimler uygulamaya dayalı olursa faydalı olacaktır. '(MY2, Ö5, Ö2)

'Eğitimler çok sadece teorikti bu nedenle faydalı olmadı. Eğitimlerde pratik yapılarak daha yararlı hale getirilebilirler.' (Ö8,Ö19)

Öğretmenlere yönelik gerçekleştirilen mültecilerle ilgili seminerlerin işlevselliğinin arttırılması, uygulamaya dayalı olması konusunda çalışmalar yapılmalıdır.

'Dil eğitimi almaları gerekli'

Çözüm önerilerinde en çok vurgu yapılan durum, mülteci çocukların dil sorunu olmuştur. Öğretmen ve yöneticiler, mülteci çocukların okuldan sonra ve tatil dönemlerinde Türkçe kursu almalarının uyum sorunları üzerinde olumlu etkiye sahip olacağını belirtmişlerdir.

MEB'e bağlı okullarda eğitim dili Türkçedir ve Türkçe bilmeyen birinin okullarda verilen derslerde başarılı olması da oldukça zordur. Gerek ders esnasında, gerekse öğretmenleriyle ve arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde dil eksikliği sebebiyle iletişim kurulamaması çocukların okula uyum süreçlerini zorlaşmaktadır. Bu konuda yönetici ve öğretmenlerin görüşleri aşağıda belirtildiği gibi olmuştur.

'Mülteci çocukların dil öğrenmeleri sosyal ve akademik uyumları için çok önemlidir. Bunun için tatillerde dil kursları almaları uyumlarını arttıracaktır.'(M1,M2,MY1, MY2,Ö1,Ö14,Ö17)

'Mülteci çocukların, okullara gelmeden önce Türkçe öğrenmeleri daha sonra okullara yerleştirilmeleri akademik ve sosyal uyumları açısından daha iyi olabilir.'(Ö5,Ö8,Ö9)

Mülteci çocukların uyumları konusunda yapılan araştırmalar da göstermektedir ki mülteci çocukların sosyal ve akademik uyumlarının sağlanması için öncelikle dil sorunlarının çözümlenmesi gerekmektedir. Aykut(2020), araştırmasında elde edilen bulgular neticesinde, mülteci çocukların toplumsal yaşamla arasında engel niteliğinde olan dil problemlerinin, çocukların sağlıklı bir ortamda eğitim alabilmeleri için en kısa sürede çözüme ulaştırılması ve iletişimin önünün açılması gerekmekte olduğu gözlemlenmiştir(Akt. Aydoğdu, 2020).

'Okul dışı sosyal etkinlikler arrtırılmalı'

Yöneticiler ve öğretmenler mülteci öğrencilere yönelik yapılan okul dışı çalışmaların, çocukların sosyal uyumları üzerinde olumlu etkisi olduğunu önemle belirtmişlerdir. Bir ortaokulda sadece mülteci öğrencilere yönelik kurulan koronun olumlu etkileri okuldaki tüm öğretmenler tarafından aşağıdaki gibi övgüyle ifade edilmiştir.

'Okulumuzda kurulan sadece mülteci öğrencilere yönelik olan koro, göçemn çocukların uyum süreçlerini olumlu etkiledi, bu sayede öğrenciler ön plana çıktılar ve kendilerine güvenleri arttı. Bu tarz çalışmalar arttırılırsa mülteci çocukların sosyal uyumları da arttacaktır.'

'Ailelerin bilinçlendirilmesine önem verilmeli'

Aile, bireyin ilk eğitimini aldığı, milli ve manevi değerlerin koruyucusu ve aktarıcısı olarak toplumun temelini ve sürekliliğini sağlayan sosyal bir kurumdur (Doğan, 2014; Akt. Aydoğdu, 2019). Aile, çocuğun sosyalleşme sürecinde ihtiyaçlarının karşılanması ve sorunlarının çözümlenmesinde önemli rol oynamakta ve topluma sağlıklı bireyler kazandırmaktadır. Çocuğun sağlıklı bir birey olmasında, anne ve babanın birbiriyle olan ilişkileri, kardeşler arası ilişkiler ve aynı evi paylaşan diğer bireyler ile olan ilişkiler etkilidir (Engin, 2015).

Ailelerin desteklendiği toplumlarda, aileler bulundukları toplumlardaki bireylerle daha güçlü sosyal ilişkiler geliştirebilmektedir. Bu toplumlarda ortaya çıkan sorunlar etkili bir şekilde çözülebilmekte; sorunlara kalıcı ve etkili çözümler bulunabilmektedir. Ailelerin güçsüz ve sağlıksız bir yapıda bulunduğu toplumlarda ise, aile içinde şiddet ve çatışmalar ortaya çıkmakta ve sağlıklı ilişkiler kurulamamaktadır (Arıkan, 2016).

Bu araştırmada elde edilen çözüm önerilerden biri de mülteci çocukların ailelerin bilinçlendirilmeleri, çocukların sosyal ve akademik uyumları üzerinde çok önemli bir boyut olarak tespit edilmiştir. Bu konuyla ilgili rehberlik faaliyetlerinin

arttırılmasının , seminerler düzenlenmesinin ve tüm bunların uygulamalı olarak yapılmasının mülteci çocukların uyumlarını olumlu yönde etkileyeceği belirtilmiştir. Tüm öğretmen ve yöneticilerin konuyla ilgili görüşleri aşağıda belirtildiği gibi olmuştur.

'Mülteci ailelerin bilinçlendirilmesi önemli, rehberlik servisleri çalışmalarını arttırmalı, sürekli olarak seminerler düzenlemeli ve uygulamalı eğitimler verilmeli

'Kültür tanıtımları yapılmalı'

Mülteci çocukların göç ettikleri yerdeki kültürü tanımlarının yanı sıra, mülteci çocukların kültürel değerlerinin göç ettikleri yerde yaşayan bireyler tarafından tanınması ve bilinmesi de sosyal uyumlarının artması için önemli olduğu yönetici ve öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Bu nedenle karşılıklı olarak kültürlerin tanıtılması çözüm önerilerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Konuyla ilgili görüşler aşağıdaki gibi olmuştur.

'*Kültür tanıtımları sayesinde mülteci çocukların geldikleri yerdeki kültürel yapıyı anlamaları sosyal uyumları üzerinde olumlu etki yaratacaktır.'(Ö17,Ö14,MY1,M1)*

'Kültürleriyle ilgili bilgiler derslerde konuların arasında işlenerek tanıtılabilir.'(Ö5,Ö15)

'Kültür tanıtımları ayrıca belli özel günlerde de yapılabilir.' (Ö4,Ö11,Ö12,Ö13)

Konuyla ilgili yapılan araştırmalarda da bu konuya şu şekilde değinilmiştir: Mülteci çocuklar hem kültürel farklılıklar hem de göç sürecindeki deneyimler açısından farklı özellikler taşımaktadır. Bu nedenle programlar hazırlanırken kültürel ihtiyaçlar göz önünde bulundurulmalıdır (Gümüşten, 2017).

Özellikle İngilizce öğretmenleri derslerinde kültür tanıtımlarına yer verdiklerini bunun derslerde ilgi çekici olduğunu ve kültürleri tanımak için çok güzel bir ortam oluşturduğunu belirtmişlerdir.

'Ülkeler tanıtılırken mülteci öğrencilerin de geldikleri ülkelerden, orada bayramlarının nasıl olduğundan, oradaki toplumsal yaşamlarından, akrabalık ilişkilerinin nasıl olduğundan bahsediyoruz. Bu konuların var olan müfredat programlarında yer almasını faydalı olabilir.'(Ö2)

Mülteci çocukların farklı kültürel özellikler taşımaları, göç nedenlerindeki farklılıklar, kimlerle birlikte göç ettiği, ailenin ekonomik durumu, aile üyelerinin iş imkanlarına sahip olma durumu, göç ettikleri yerdeki kültürle kendi kültürlerinin benzerliği, göç ettikleri yerdeki toplumun bakış açıları, göç ettikleri yerde sunulan imkanlar gibi birçok faktör daha çok ekolojik temelli programların uygulanmasının gerekli olduğunu göstermektedir (Jensen, 2007). Mülteci çocuklara uygulanan programlarda, empati, akran ilişkileri, duyguları tanıma ve düzenleme, benlik saygısı, kültürel uyum ve çevreyi tanıma konularının yaratıcı ve yapılandırılmış etkinlikler kullanılarak ve akran, ebeveyn ve öğretmenlerin programlara dahil edilerek yapılması, programların mülteci çocukların uyumları üzerinde daha etkili olmasını sağlayabilecektir (Gümüşten, 2017).

'Öğretmen- öğrenci- veli ilişkisi güçlendirilmeli'

Var olan eğitim sistemimizde olduğu gibi mültecilerle olan yeni düzende de öğretmen, öğrenci ve veli etkileşimini önemli olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle, öğretmenlerin mülteci öğrencilerle ve velileriyle paylaşımlarını arttırmaları, etkileşimlerini güçlendirmeleri gerekmektedir. Varsa okulda yaşanan sorunlarda aileler bilgilendirilmeli, sorun yaşanabilecek konularda tedbirler alınmalıdır. Öğretmenlerin tutum ve davranışlarının veliler ve öğrenciler üzerindeki etkisi yadsınamaz kadar büyüktür. Bu nedenle öğretmen, öğrenci, veli arasında kurulacak olan bu bağ çocukların sosyal ve akademik uyumlarını olumlu yönde etkileyecektir.

Mülteci çocukların hem sosyal hem akademik uyumlarının arttırılmasında öğretme- öğrenci- veli ilişkisinin güçlü olmasının gerekliliği belirtilmiştir. Öğretmenlerin velilerle sürekli iletişim halinde olmaları onları bilgilendirmeleri ve yönlendirmelerinin uyum süreçleri için önemli olduğu bunu sağlamak adına çalışmalar yapılması çözüm önerisi olarak ifade edilmiştir. Yapılan bu çalışmada, öğretmen ve yöneticiler tarafından, mülteci çocukların sosyal ve akademik uyum süreçlerinin arttırılmasında en önemli etkenin aile kavramı olduğu belirtilmiştir. Aileler üzerinde yaratılacak olumlu dönüşümlerin çocukları da olumlu anlamda etkileyeceği düşünülmektedir. Bu amaçla, velilerin bilinçlendirilmeleri elzemdir. Bu amaçla çeşitli seminerler, toplantılar düzenlenerek sürekli olarak velilerin bilgilendirilmesi ve yönlendirilmesi göcem çocukların uyumlarını olumlu etkileyecektir.

Mülteci çocukların, duygusal ve davranışsal sorunlar yaşamaları da okul başarısını olumsuz etkileyeceğinden, öğretmenler çocukların ruhsal sağlık ihtiyaçlarını belirlemeli, aileleri bu konuda yönlendirerek okul ev ortaklığını kurmalıdır. Böylece çocukların başarısı üzerinde etkili olabilirler (Kugler, 2009). Mülteci çocukların ihtiyaçlarının karşılanmasında paydaşların da destekleyici tutumları etkili olmaktadır. Psikologlar, eğitimciler ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği içinde hareket ederek okul temelli programlar hazırlamalarının mülteci çocukların sorunlarla başa çıkmalarında daha etkili olabileceği belirtilmektedir (Gümüşten, 2017).

'Yerli öğrencilere davrandığımız gibi davranmalıyız'

Mülteci çocukların sosyal ve akademik uyumlarını arttırmak için bir diğer çözüm önerisi, mülteci öğrencilerin okullarında bulunan yönetici ve öğretmenlerin yerli- mülteci ayrımı yapmadan tüm çocuklara aynı şekilde davranmaları gerektiği olmuştur. Ayrımcılık yapılması çocukların psikolojik durumları üzerinde olumsuz etkiler yaratmakta ve aidiyet duygularının oluşumunu engelleyici etmen olmaktadır. Bunun sonucunda da mülteci çocuklarda olumsuz tutum ve davranışlar ortaya çıkmaktadır.

Ö5, 'Mülteci çocukları yerli çocuklardan ayırmamalı, onların da artık bizim çocuklarımız olduğu duygusuyla yaklaşmalıyız' şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir.

Mülteci öğrenciler ve yerli öğrenciler arasında etnik köken ayrımı yapılması, mülteci öğrencilerin aidiyet duygusu geliştirmeleri önünde en büyük engellerden biri olmaktadır.

'Mülteci öğrenciler zaten hali hazırda var olan giysileri, yerlilerden farklı olarak konuşmaları, yaşam biçimleri nedeniyle dışlanma korkusu yaşamaktadırlar. Bunların yanında bir de yerli halkın onları ötekileştirmeleri, yerli ve mülteci ayrımı yapmaları çocukların uyum süreçlerinde gerilemeye sebep olmaktadır.'(Ö15)

Cristini ve ark. (2011) yaptıkları araştırmada, mülteci ergenlerin algıladıkları ayrımcılığın iyilik halleri üzerinde zararlı etki bıraktığını ve öğretmenlerin sundukları sosyal desteğin mülteci ergenlerin depresif duyguları üzerinde koruyucu etken olduğunu saptamışlardır. Ayrıca, yapılacak önleyici çalışmaların, mülteci ergenlere yönelik ayrımcılığı ve ön yargıyı azaltacağını ve ayrımcılığın psikolojik iyi oluş üzerindeki zararlı etkilerini engelleyebileceğini savunmuşlardır(Akt. Aydoğdu, 2019).

'Aktif destek eğitim odaları olmalı'

Yönetici ve öğretmenler tarafından mülteci çocukların akademik uyumlarını arttırmak için sürekli aktif olan destek eğitim odalarının olması gerektiği belirtilmiştir.

'Derslerde eksik kaldıkları konuları hemen gidip tamamlamaları için destek eğitim odaları hep aktif olmalı.'(Ö2,Ö6,Ö10,Ö18)

'Mülteci öğrencileri yerli öğrencilerden daha zor anladıkları için destek eğitim odalarında tekrar yapmaları akademik uyumlarını arttıracaktır.'(Ö5)

'Hep aktif halde olan destek eğitim odaları akademik uyum için önemlidir. Bu sayede daha fazla tekrar yaparlar ve daha iyi anlarlar.'(Ö9,Ö11)

Mülteci çocuklar için aktif destek eğitim odaları olması, akranlarının da geri kalmasının önüne geçer. Çünkü mülteci öğrenciler için daha fazla tekrar yapıldığı için diğer çocuklarla ilgilendiğimiz süre azalıyor.'(Ö3)

Mülteci öğrencilerin dil sorunlarından kaynaklı olarak, destek eğitime diğer öğrencilerden daha fazla ihtiyaçları olduğu, bu nedenle sürekli olarak faydalanmaları üzere destek eğitim odalarından eğitim alabilmeleri adına okullarda düzenlemeler yapılmalıdır.

Mülteci çocukların sosyal ve akademik uyumlarının arttırılması için yönetici ve öğretmenlerin ifade ettiği çözüm önerileri belirtildiği olmuştur. Mülteci çocukların sosyal uyumlarının arttırılması için oryantasyon eğitimlerinin verilmesi, kültür tanıtımlarının yapılması, okul dışı etkinliklerin arttırılması şeklinde olmuştur. Akademik uyumun arttırılması için yine dil sorunun çözülmesi ile zemin oluşturulmalı ve aktif destek eğitim odaları ile süreç desteklenmelidir. Görüldüğü gibi, sosyal ve akademik uyumun arttırılmasına yönelik çözüm önerileri birbirini destekler niteliktedir.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERILER

Bu bölümde, araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda ulaşılan sonuçlara ve bu sonuçlara dayalı olarak yapılan önerilere yer verilmiştir.

5.1.Sonuç

Bu çalışmada mülteci öğrencilerin sosyal ve akademik uyumlarını sağlamak ve arttırmak için çözüm önerileri belirlenmek amaçlanmıştır.

Araştırmada yılında Edirne ili Merkez ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bulunan Üç devlet okulunda görev yapan 24 okul yöneticisi ve öğretmenden oluşturmaktadır. Araştırmaya üç ortaokul müdürü, iki ortaokul müdür yardımcısı, 19 branş öğretmeni katılım sağlamıştır.

Katılımcıların, mülteci öğrencilerle ilgili paylaştıkları düşüncelerine göre, mülteci çocukların mevcut olan sosyal ve akademik uyumları tespit edilmiştir. Bu düşüncelerden yola çıkarak mülteci çocukların sosyal ve akademik uyumlarını arttırmaya yönelik çözüm önerileri belirlenmiştir.

5.1.1. Göçün Genel Anlamda Değerlendirilmesine Yönelik Sonuçlar

Göçün genel anlamda değerlendirilmesi 'Göçün gelen mülteci ve yerel halk açısından değerlendirilmesi', 'Göçün psiko-sosyal etkileri ile ilgili düşüncelerin belirlenmesi' ve 'Göçün ülkemizde oluşturmuş olduğu yapının Türk eğitim sistemine etkilerinin değerlendirilmesi' başlıkları şeklinde ele alınmıştır.

Göçün gelen mülteciler ve yerel halk açısından değerlendirilmesi yapıldığında; Bazı yönetici ve öğretmenlerin konuyu olumlu anlamda değerlendirip, empati kavramına vurgu yaptıkları görülürken, bazı yönetici ve öğretmenlerin ise konuyu

olumsuz bir bakış açısıyla değerlendirdiği mültecileri tehdit niteliğinde gördüklerini belirlenmiştir.

Genel olarak toplumda milli değerleri üstün tutma çabası olduğu, milliyetçi bir tutum sergilendiği belirlenmiş ve mültecilerin toplum düzenini bozduğuna dair çıkan haberlerin de yerel halkı olumsuz etkilediği ve bunun sonucunda toplumun mültecileri kabullenmeleri konusunda önyargıya neden olduğu tespit edilmiştir. Kamuoyunun toplum üzerinde etkisinin, bu konuda olumsuz olduğu ifade edilmiştir.

Kamuoyunun yanı sıra göçün yerel halk üzerindeki etkisini ve bu etkinin davranışlarına yansıması durumu üzerinde önemli bir etkiye sahip olan bir diğer etkenin ise, okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin sergiledikleri tutumlarının ve yönlendirmelerinin olduğu belirlenmiştir.

Okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin bulunduğu çevreyi ve velilerin tutumlarını şekillendirme konusunda çok önemli bir rolleri olduğu belirlenmiştir. İdare ve öğretmenler ne kadar olumlu bir tutum serilerse mülteciler ve yerliler arasındaki ilişkinin o derece olumlu olduğu tespit edilmiştir.

Okulların var olan yapılarının da mülteci ve yerli ilişkisi üzerinde etkili olduğu belirlenmiş, hali hazırda iç göç ile de okullarına öğrenci gelen okulların mültecilere alışık oldukları için sorun yaşama durumunun daha az yaşandığı gözlemlenmiştir.

Yönetici ve öğretmenler, mültecilerin kendi vatanlarını terk etmek zorunda kalarak ülkemize sığınmaları söz konusu olduğu için, empati kurulması gerektiğini belirtmişlerdir. Bizler de aynı durumda olabiliriz düşüncesi ile hareket edilmesinin önemi vurgulanmıştır. Edirne halkının bir kısmının kendilerini mültecilerin yerine koyarak onları anlamaya çalıştığını belirtilmiştir. Yerli halkın olumlu ve sahiplenici tutumlarının mültecileri olumlu yönde etkilediği, bu sayede mültecilerin adaptasyon süreçlerinin daha kolay olduğu ve olacağı vurgulanmıştır.

Bir diğer görüş ise mültecilerin kendilerini toplumda dışlanmış hissetmeleridir. Tamamen yabancı oldukları bir ülkede kendilerine sıfırdan bir yaşam kurmaya çalışmaları ve yerel halk tarafından yadırganmaları mültecilerin aidiyet duygusu geliştirebilmeleri önünde bir engel teşkil etmektedir. Mültecilerin dışlanma

korkularından kaynaklı olarak sosyal anlamda uyum sorunu yaşamakta oldukları ve bu durumun psikolojileri üzerinde de olumsuz etkiler yarattığı belirlenmiştir.

Mültecilerin, uyum süreçleri üzerindeki en büyük etkenin 'dil' konusu olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin Türkçe konuşmakta, yazmakta ve anlamakta güçlük çekmesi nedeniyle akademik anlamda sorun yaşanmakta oldukları belirlenmiştir. Ayrıca bu durumun akranlarıyla aralarında iletişim sorunlarına sebep olduğu ifade edilmiştir. Mülteci öğrencilerin okullarda eğitimlerine başlamadan önce, oryantasyon eğitimleri verilmesinin ve Türkçe öğrenmeleri ve sonrasında okullarda eğitimlerine devam etmelerinin uyum sağlamaları açısından önemli olduğu belirtilmiştir.

Bazı yönetici ve öğretmenler, mültecileri psiko-sosyal açıdan değerlendirdiklerinde; mültecilerin psikolojik anlamda çok büyük sorunlar yaşadığını ve savaşın etkileri nedeniyle özellikle çocukların hala devam eden yoğun tramvalarının olduğunu ifade etmektedirler. Çocukların sokaktan ya da komşulardan gelen gürültülere bile çok büyük tepki verdikleri, yoğun kaygı yaşadıkları belirlenmiştir.

İfade edilen bazı görüşlere göre ise; yerli velilerin, mülteci öğrencileri ve velilerini sahiplendiği yönünde olmuştur. Bu durumun mültecilerin psiko- sosyal açıdan olumlu etkilenmesini sağladığı belirtilmiştir. Bunun sonucunda da toplumsal anlamda bağların güçlendiği ifade edilmiştir.

Bir diğer konu ise mültecilerin istihdam edilme şekilleriyle ilgili olmuştur. Mültecilerin sigortasız ve düşük maaş ücretlerini kabul ederek çalışmaları, işverenler tarafından öncelikli tercih sebebi olmakta iken bunun sonucunda yerli halk iş bulma sıkıntısı yaşamakta oldukları, mültecilerin hemen her alanda istihdam edildikleri belirtilmiştir. Bu nedenle, öğretmenlerin ve yöneticilerin büyük bir kısmı; mültecilerin özellikle iş bulma konusunda yerli halk için tehdit oluşturduğunu düşündüklerini ifade etmiştir. 'Bu durum yerli halk üzerinde psiko-sosyal anlamda olumsuz etki yaratmaktadır.' Vurgusu yapılmıştır.

Ayrıca yönetici ve öğretmenlerin bir kısmı ekonomik açıdan iyi durumda olan mültecilerin psiko-sosyal açıdan da sorun yaşamadıklarını düşündüklerini

belirtmişlerdir. Mültecilerin devletten aldıkları maddi destek sayesinde rahat bir yaşantıları olduğunu bu nedenle olumsuz bir durumları olmadığı belirtilmektedir.

Alınan yönetici ve öğretmen görüşlerine göre, mültecilerin Edirne'de var olan kültüre uyum sağlamaktansa, kendi kültürlerini devam ettirmek istediklerini belirtmişler, bu durumun ise toplumsal ilişkiler açısından uyumsuzluk yarattığı ifade edilmiştir.

Mültecileri eğitimi konusu sorulduğunda ise yönetici ve öğretmenlerin bir kısmı mültecilerin eğitilmesi ve topluma kazandırılması konusuna vurgu yapmıştır. Madem ki ülkemizde yaşamlarına devam edecekler o halde mülteciler ne kadar iyi eğitilirse toplum için o kadar faydalı olacağı belirtilmiştir.

Yönetici ve öğretmenlerden göçün ülkemizde oluşturmuş olduğu yapının Türk eğitim sistemine etkileri konusunda değerlendirme yapmaları istendiğinde büyük bir çoğunluğu; Göçün Türk eğitim sistemi üzerinde etkisi olduğunu düşünmediklerini belirtmişlerdir. Bir kısmı ise göçün ülkemizde oluşturmuş olduğu yapının Türk eğitim sistemine etkilerinin olumlu ve olumsuz yönleri olduğunu ifade etmiştir.

Göçün ülkemizde oluşturmuş olduğu yapının Türk eğitim sistemine etkilerinin olumlu olduğunu düşünen yönetici ve öğretmenlerin bunu dayandırdıkları durum ise, farklı kültürler tanımalarının öğrenciler üzerinde olumlu etki yaratması olmuştur. Öğrencilerin farklı kültürel değerleri tanımalarının, farklılıklara saygı duymayı öğrenmelerinin ve buna uygun davranış geliştirmelerinin toplumsal anlamda

Öğretmen ve yöneticiler, mülteci öğrenciler için var olan eğitim sisteminde herhangi bir değişiklik yapılmadığı için mülteci öğrencilerin Türk eğitim sistemi üzerinde bir etki yaratmadıklarını belirtmişlerdir.

5.1.2. Mülteci Çocukların Sosyal Uyum Sorunlarına İlişkin Sonuçlar

Yönetici ve öğretmenler tarafından, mülteci öğrencilerin kendilerini ilerletme çabasında olmalarının ve kendilerini kanıtlamak için çalışmalarını arttırmalarının sınıfta bir rekabet ortamı oluşturduğu belirtilmiştir. Bu sayede sınıftaki bütün

öğrencilerin daha fazla çalışarak birbirileriyle yarışmaya başladıkları ve bu sayede sınıf başarısında genel bir artış olduğu ifade edilmiştir.

Bir diğer görüş ise, mülteci öğrencilerin konuları anlamakta güçlük çektikleri için ve onlarla ilgilenilen sürenin fazla olduğudur. Bu durumun, yerli öğrencilerle ilgilenilen sürenin azalmasına sebep olduğundan dolayı onların anlamalarında da sorunlar oluşturduğu belirtilmiştir. Ayrıca müfredatın yoğun olmasının, mülteci öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerinin yetersiz oluşunun da konuların yetiştirilmesinde sıkıntı yarattığı vurgulanmıştır.

Okul yöneticileri ve öğretmenlerden mülteci öğrencilerin okulda karşılaştıkları sosyal uyum sorunları ile ilgili görüşleri alınmıştır. Bu konu 'Mülteci öğrencilerle yaşanan iletişim sorunları', 'Mülteci öğrencilerde gözlenen davranış sorunları', ' Mülteci öğrencilerin akranlarıyla sosyal ilişkiler kurma durumları' , 'Mülteci öğrencilerin okul dışı ve okul içi sosyal etkinliklere katılım durumları' ve 'Mülteci öğrencilerin öğretmenleriyle olan etkileşimleri' başlıklarıyla incelenmiştir.

Öğretmen ve yöneticilerin tamamı, mülteci öğrencilerle yaşanan iletişim sorunlarının temel sebebinin 'dil sorunu' olduğunu ifade etmişlerdir mülteci öğrencilerin dil sorunu ortadan kalktığı takdirde iletişim sorunu yaşanmadığını belirtmişlerdir. Özellikle öğrencilerin kendilerini ifade etmekte güçlük yaşamalarının başlangıçta çok büyük iletişim sorunlarına neden olduğu vurgulanmıştır. Mülteci öğrencilerin Türkçe bilmediklerinden dolayı, söylenenleri anlayamama veya geç anlama sorunundan kaynaklı olarak iletişim sürecinde aksaklıklar yaşandığı, öğretmen ve öğrencilerle aralarında bu nedenle sorunlar yaşanabildiği belirtilmiştir.

Dil sorununun ortadan kalkması halinde; Edirne ilinde mülteci öğrencilerin sayılarının okullarda az olması, öğretmen öğrenci etkileşimini olumlu hale getirdiği için iletişim sorunları da en aza inmektedir. Edirne ilinin, mülteci öğrencilerin sınıflardaki sayılarının az olması nedeniyle iletişim sorunları yaşanması konusunda avantajlı durumda olduğu belirlenmiştir

Mülteci öğrencilerin davranış sorunları yaşamalarının da temel nedeninin 'dil sorunu' olduğu belirlenmiştir. Kendini ifade etme konusunda sorun yaşayan

öğrencilerin iletişim sorunları yaşadığı ve bu iletişim sorunlarının da doğrudan davranış sorunlarına yol açtığı belirlenmiştir.

Belirlenmiş olan bir diğer durum ise, mülteci öğrencilerin karşı cinsi kabullenme sorunu yaşadıkları olmuştur. Bu durum mülteci öğrencilerin akranlarıyla sosyal ilişkiler ve yakın bireysel ilişkiler kurmaları konusunda da sorun yarattığı belirtilmiştir. Mülteci öğrencileri akranlarıyla sosyal ilişkiler kurma konusunda; cinsiyete bağlı olarak düşünsel anlamda sorun olduğu gözlemlenmiştir. Karşı cinsle iletişim ve ilişki kurarken 'arkadaş' olma kavramlarıyla ilgili, yetiştikleri coğrafyaya bağlı olarak çelişkiler yaşadıkları belirlenmiştir. Edirne'de var olan arkadaşlık ilişkilerine dair düşüncelerinin zihinlerindeki sosyal yapıyla ters düşmesi davranışsal kargaşaya sebep olmuştur. Fakat zamanla bu duruma alıştıkları ve karşı cinsle olan iletişim sorunlarını aştıkları tespit edilmiştir.

Bir yönetici, mülteci bir öğrencide davranış sorunu gözlemlediğini ifade etmiş ve bunun savaşta yaralanmasından kaynaklandığını belirtmiştir. Okul müdürlerinin ve öğretmenlerin empati kurmaya yönelik, hümanist bir tutum içerisinde olmalarının mülteci öğrencilerle iletişim sorunu ve uyum problemleri yaşanmasının önüne geçtiği ifade edilmiştir.

Öğrencilerin sınıfa yeni gelen bir öğrenci olduğunda yerli olsa da, yadırgadıkları, kabullenmekte güçlük yaşadıkları belirtilmiştir. Yeni gelen öğrenci ile var olan öğrenciler arasındaki kişisel ve kültürel farklılıkların olması, karşılıklı olarak yabancılık çekmelerine sebep olduğundan yakın ilişkiler kurabilme sürelerinin uzadığı ve zorluklar yaşandığı ifade edilmiştir.

Mülteci öğrencilerin ekonomik durum düzeyleri ile sosyal ilişkiler kurma düzeylerinin doğru orantılı artış sağladığı belirtilen düşünceler arasındadır.

Mülteci öğrencilerin, sadece yerli öğrencilerle değil kendi aralarında da zaman zaman sorunlar yaşadığı, anlaşmazlıklar yaşadıkları belirlenmiştir

Okullarda bulunan kıdem yılı fazla olan öğretmenlerin öğrencilerin akranlarıyla yakın bireysel ilişkiler kurmaları konusunda etkilerinin çok önemli olduğu belirtilmiştir. Kıdem yılı fazla olan, tecrübeli öğretmenler, hümanist düşünce biçimleri

sayesinde, öğrencilerin empati kurabilmeleri için çaba harcamış , ılımlı ve anlayışlı davranarak mülteci öğrenciler ve yerli öğrenciler arasında köprü kurulmasını sağlamıştır. Bu sayede öğrencilerin yakın bireysel ilişkiler kurmaları konusunda yaşanan sorunlar ortadan kalkmıştır.

Mülteci öğrencilerin dışlanma korkuları, kabul görememekten çekinmeleri gibi kaygılarından dolayı sosyal etkinliklere katılım konusunda çekimserlik yaşadıkları belirlenmiştir. Sadece mülteci öğrencilere yönelik olarak kurulmuş olan koro, mülteci öğrencilerin etkinliklere katılımını sağlamış ve akranlarıyla sağlıklı iletişim kurmaları ve etkileşimin olumlu olduğu dile getirilmiştir.

Yönetici ve öğretmenlerin değerlendirmeleri incelendiğinde, mülteci öğrencilerin öğretmenleriyle olan etkileşimleri konusunda herhangi bir sorun yaşanmadığı belirlemiştir. Yaşanan tek sorun, öğrencilerin başlangıçta çekingen davranmaları ve öğretmenleri kendilerine sormadan sorunlarını paylaşmamaları olmuş fakat zamanla öğretmenlerine alıştıklarında bu durumun ortadan kalktığı ve etkileşim ve iletişim sorun yaşanmadığı belirlenmiştir.

5.1.3. Mülteci Öğrencilerin Akademik Uyum Sorunlarına İlişkin Sonuçlar

Akademik uyum sorunları incelendiğinde yine karşımıza çıkan temel sorun; dil sorunu olmuştur. Mülteci öğrencilerin, söylenenleri anlama ve anlamlandırma güçlüğü yaşadıkları belirlenmiş ve bu nedenle akademik alanda zorlandıkları öğretmen ve yöneticiler tarafından belirtilmiştir. Öğrencilerin Türkçe bilmedikleri için söylenenleri anlamaları ve kendi dillerine çevirerek cevap oluşturmaları, akabinde oluşturdukları cevapları tekrar Türkçe' ye çevirerek cevap vermeleri durumunu yaşadıkları için sorulanlara uzun sürede cevap verdikleri belirtilmiştir.

Dil sorunu çözüldükten sonra, öğrencilerin ders başarılarının arttığı gözlemlenmiştir. Gayretli ve azimli tutum sergiledikleri, akranlarına yetişme çabası sergiledikleri ifade edilmiştir. Branşlar bazında bakıldığında ise farklılığın olduğu ve olmadığı iki derse vurgu yapılmıştır. Matematik dersinde yerli öğrencilerin de akademik anlamda çok başarılı olmamaları sebebiyle mülteci öğrencilerin de

akranlarından geri kalmadıkları, aynı düzeyde oldukları ifade edilmiştir. İngilizce dersinde akademik başarılarının yüksek olduğu tespit edilmiştir

Akademik anlamda vurgulanan en önemli durum mülteci öğrencilerin öğrenim hayatlarının başından itibaren Türkiye'de olmaları onların akademik anlamda başarılı olmalarını sağlamıştır. İlkokuldan itibaren bu ülkede olan çocukların uyum sorunu yaşamadıkları, çok iyi durumda oldukları ifade edilmiştir.

Mülteci çocukların akademik uyumun arttırılması için yine dil sorunun çözülmesi ile zemin oluşturulmalı ve aktif destek eğitim odaları ile süreç desteklenmelidir. Aktif destek eğitim odaları sayesinde mülteci çocukların müfredata paralel biçimde eksiklerinin tamamlanması akranlarından geri kalmaması önem taşımaktadır.

Mülteci öğrencilerin dil sorunu çözüldükten sonra, Türkçe'yi akıcı biçimde konuşmaya başlamalarıyla birlikte yerli öğrencilerle aralarında akademik uyum sorunu yaşamadıkları, ödev yapma ve sorumluluk bilinci konusunda herhagi bir sorun yaşamadıkları öğretmenler tarafından ifade edilmiştir.

5.2.Öneriler

Bu bölümde mülteci çocukların sosyal ve akademik uyumlarını arttırmaya yönelik çözüm önerileri sunulmuştur.

Mülteci Çocukların Sosyal ve Akademik Uyumlarını Arttırmaya Yönelik Öneriler

Fiziksel, sosyal ve kültürel ortam insan gelişimini etkileyen önemli çevresel etmenlerdir ve bu çevredeki değişimler insan gelişimini olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilmektedir. En önemli çevresel değişimlerden biri de göçtür. Göç yaşantısında, çevresel değişim genellikle ani olduğundan, bireylerin uyum süreci bu değişimden olumsuz yönde etkilenebilmektedir. Özellikle çocuk ve ergenlerde göç

yaşantısının etkileri daha olumsuz olabilmektedir. Bunun nedeni çocuk ve ergenlerin fiziksel ve ruhsal büyümeyle birlikte, göçle gelen ani değişimle aynı anda baş etme zorunluluğuna bağlanmaktadır. Savaşın içinden çıkıp gelen çocuklar psikolojik olarak zor bir dönem yaşamakta, bununla birlikte iletişim problemleri, kültür şoku, dışlanmışlık hissi gibi pek çok problemle baş etmek zorunda kalmaktadırlar.

Göç, ile beraber bireyin yaşamında pek çok yapının da değişmesi söz konusu olmaktadır. Göç ile beraber yalnızca kişiler değil gelenek, kültür ve yaşam şekilleri de de göç etmektedir. Böylelikle göç edilen bölgeden yerdeki mevcut sosyo-kültürel yapı, getirilen sosyo-kültürel yapıyla genişlemekte olup, dönüşüme ve değişime uğramaktadır. Göçün kişilerin hayatlarında olumlu ve olumsuz birçok etkisinin olduğu bilinmektedir. Göçün olumsuz etkilerinin en başında toplumsal yapının temel öğesi olan eğitim kurumları gelmektedir.

Eğitim, göç eden kişiler adına yeni ortamlara ve hayat şartlarına uyum sağlamanın ve geçmiş olumsuz deneyimlerimden kurtulmasının önemli bir aracı olarak görülmektedir

Göçün meydana getirdiği etkileri değerlendirildiğinde mültecilerin uyumunun kolaylaştırılması ve uyum süreçlerinin kolaylaştırılması için eğitim kurumlarının üstlendiği görevlerin büyük olduğu bilinmektedir.

Yönetici ve öğretmenlerden alınan görüşlere göre, mülteci çocukların sosyal ve akademik uyumlarını arttırmaya yönelik olarak yapılan araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda, aşağıda yer alan öneriler sunulabilir.

1. Mülteci çocukların uyum sorunlarının çözümünde, öncelikle geldikleri yere ve okula alışabilmeleri gerekmektedir. Bunun için oryantasyon eğitiminin gerekliliği önem taşımaktadır. Çocukları okullara alarak, okullarda doğrudan derse başlamadan önce, okullarımızın, eğitim sistemimizin, nasıl olduğu anlatılabilir, yaşayacakları ülkede ve şehirde var olan kültür, ahlaki ve etik değerler, toplumsal kurallar anlatılabilir. Bu konuyla ilgili, mültecilerin yaşadıkları yerde bulunan belediyeler, okullar, Milli Eğitim Müdürlükleri seminerler, toplantılar düzenleyebilir.

2.Yerli öğrencilere, mülteci öğrencileri anlayabilmeleri, iyimser bakış açısı ve mültecilerin özellikleri konusunda toplumsal duyarlılık geliştirebilmeleri için yaşadıkları savaş durumunu, ülkemize sığındıklarını, maruz kaldıkları kötü olayları anlatarak, onları anlamaya çalışmaları, bu sayede yerli öğrencilerin empati kurabilmeleri sağlanabilir. Karşılıklı bir uyum sağlanabilmesi için kültürel değerlerin karşılıklı olarak tanıtılması sağlanabilir. Oryantasyon sürecinin sistemi, sürecin işleyişi ve oryantasyon eğitiminin içeriği MEB 'den okullarda yönetici ve öğretmenlere yardımcı olacak bir görevli ile yürütülebilir.

3. Mülteci öğrencilerin sosyal ve akademik uyum süreçlerinin önündeki birincil engelin 'dil sorunu' olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle Türkçe konuşma ve yazmayı öğrenmeleri, mülteci öğrencilerin sosyal ve akademik uyumlarını arttırabilir ve adaptasyon süreçlerini kolaylaştırabilir. Öğrencilerin yanı sıra velilerine de dil eğitimi verilmesi çocukların uyum sürecini olumlu etkileyebilir. Dil öğrenme süreçleri Milli Eğitim Müdürlükleri, Halk Eğitim Merkezleri, anlaşma sağlanabilecek özel dil kurslarıyla desteklenebilir süreç ortak çalışmalarla ilerletilebilir.

4. Mülteci velilere yönelik yapılacak olan kaynaştırma etkinliklerinin çocukların da uyumlarını arttıracağı düşünülmektedir. Velilerin kaynaştırma etkinlikleriyle aidiyet duygusu geliştirmeleri, çocuklarda da alışma sürecinin olumlu etkileyebilir, sosyal ve akademik uyumlarını arttırabilir. Mülteci velilerle yerli velilerin kaynaşmalarına yönelik kermes etkinlikleri yapılabilir. Aynı zamanda birlikte faydalı bir iş yapma durumu sosyal anlamda olumlu güdülenmelerini sağlayarak, insanlarla ilişkilerinin pekiştirmesine zemin hazırlayabilir. Velilerde gerçekleşecek olan tüm olumlu gelişmeler, çocukları da olumlu etkileyebilir, uyum süreçlerini olumlu destekleyebilir.

5. Velilerin gerek kendi kişisel sorunları konularında desteklenmeleri, gerekse çocuklarının psikolojik ve bedensel gelişim süreçleriyle ilgili bilgilendirilmeleri, velilerin çocuklarına yaklaşımlarını iyileştirerek çocukların uyum süreçlerini olumlu etkileyebilir. Bu bilgilendirmeler, seminerler, toplantılar ya da rehber öğretmen veya psikologlar eşliğinde grup çalışmaları yapılarak sağlanabilir. Halk sağlığı merkezlerinde bulunan uzmanlarla süreç planlaması yapılabilir.

6. Okullarda yerli- mülteci ayrımı yapılmadan her çocuğa eşit şekilde davranılmasını sağlamak adına grup oyunları oynanabilir, bu konuda mesajlar veren öğretici filmler birlikte izlenebilir. 'Değerler eğitimi' kapsamında bu konu ele alınarak tüm okulda işlenebilir. Bu sayede olumlu bir okul kültürü ve sağlıklı bir uyum süreci yaratılabilir.

7. Mülteci öğrenciler için, sürekli aktif halde olan destek eğitim odalarının olması, mülteci öğrencilerin akademik uyumlarına katkı sağlayabilir. Bu odalarda mülteci öğrencilerin bilişsel düzeylerine uygun öğrenme materyallerinden faydalanılabilir.

8. Mülteci öğrencilere yönelik kurulmuş olan koronun çocukların akranlarıyla olan etkileşimini ve iletişimini güçlendirdiği tespit edilmiştir. Öğrencilerde faydalı ve özgüvenli hissetme davranışı geliştiği için sosyal uyumlarını olumlu yönde etkileyen bu gibi çalışmalara (koro, halk oyunları vb.) ağırlık ve önem vermek faydalı olabilir. Mülteci çocukların yetenek ve yeterlikleri belirlenerek, bunları geliştirmeleri amacıyla ilgili kurslara yönlendirilebilir. Bu sayede mülteci öğrencilerin kendilerini ifade etme, özgüven, bir gruba ait hissetme gibi sosyal becerilerinin gelişmesine olanak sağlanabilir.

9. Göç yaşanan, yerleşim yerinde bulunan belediyeler, Milli Eğitim müdürlükleri, Aile Sosyal Politikalar il müdürlükleri, muhtarlar, aile sağlığı merkezleri ve sivil toplum kuruluşları komisyonlar kurarak mülteci çocukların uyumlarını etkileyen faktörleri belirleyerek ve uyumlarını geliştirici düzenlemeler yapılabilir. Mülteci çocukların öğrenim gördükleri okullarda, mülteci çocukların gelişimleri, aile yaşantıları ve ihtiyaçlarının değerlendirilmesini sağlayan komisyon kurabilir ve bu komisyonlar aracılığıyla çocukların uyumunu güçleştiren sorunlara çözüm bulabilir.

10. MEB tarafından sürdürülmekte olan, 'Kardeş okul, Mektup arkadaşım' gibi projelerde olduğu gibi karşılıklı etkileşimin ve kaynaşmanın artabileceği mülteciler ve yerli öğrencilerin eşleştirildiği projeler geliştirilebilir. Bu sayede sosyal uyum sağlanabilir.

11. Mülteci öğrencilerin geldiği okullarda bulunan rehber öğretmenler, mülteci öğrencilere geldiklerinde anketler ve psikolojik testler uygulayarak mevcut durumlarının analizi sağlayabilir alınan verilere göre önleyici rehberlik çalışmaları planlanabilir.

12. Mülteci çocukların yerleştirilecekleri sınıf düzeyleri belirlenirken gelişim düzeylerine uygun sınıflara yerleştirilmeleri konusunda titizlikle çalışılmalı ve böylece daha kolay uyum sağlayabilecekleri sınıf ortamında eğitim almaları sağlanabilir. Bu çalışma yapılırken mülteci çocuğun yaşından ziyade bilişsel gelişim düzeyi referans alınabilir.

13. Mülteci çocukların, mülteci olmayan çocuklarla eğitim gördükleri sınıflarda, mülteci çocukların yetenek ve yeterliklerini göz önünde bulundurarak öğrenme ortamı yapılandırabilir. Örneğin daha somut, işitsel ya da temas ederek öğrenebilecekleri öğrenme materyalleri geliştirilebilir.

14. Okul rehber öğretmenleri, branş öğretmenlerine, çocukların ailelerine gerekirse akranlarına mülteci çocukların sosyal, duygusal ve psikolojik gereksinimlerini nasıl destekleyecekleri konusunda belirli aralıklarla bilgilendirmeler yapabilir. Periyodik aralıklarla yapılan konsültasyon çalışmalarıyla sürecin değerlendirilmesi ve raporlanma sağlanabilir. Bu sayede mülteci çocukların sosyal, duygusal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılayarak kendilerini güvende hissetmelerini ve kendilerini daha rahat ifade etmelerini sağlayarak sosyal ilişkilerini düzenlemelerine yardımcı olabilirler.

15. Okullarda, ‘okul sosyal hizmeti’ yapılanmalarını oluşturularak mülteci çocukların mevcut sorunlarına hızlı ve proaktif çözümler sağlanabilir. Okul sosyal hizmeti; okul, aile, öğrenci, öğretmen ve idareciler arasında temel köprü niteliğindedir. Bu sebeple okullarda okul sosyal hizmeti biriminin kurulabilmesi ve yaygınlaşabilmesi için alanında uzman kişiler tarafından oluşturulan bir ekiple karma eğitimin verildiği okullarda oryantasyon eğitimi verilmesi gereklidir. Okul yöneticileri, öğretmen ve proje ekibi okul sosyal hizmetinin tanımı ve kapsamı hakkında toplantılar yapmalı ve daha sonra okullardaki mevcut durumun ortaya çıkarılmasını sağlayan fizibilite çalışmaları gerçekleştirmelidirler. Yapılan fizibilite

çalışmaları ile okulun genel hatları belirlenmeli, öğrencilerin ve ailelerin sosyoekonomik yapıları saptanıp, sorun alanları ortaya çıkarılmalıdır. Ortaya çıkarılan sorun alanları için öncelik sırası belirlenmelidir. Okul sosyal hizmeti ile çocukların önünde engel teşkil eden her türlü sorunun tespit edilmesi ve ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır(Aydoğdu, 2019). Mülteci ve yerli öğrencilerin, eğitimlerini sağlıklı ve verimli bir biçimde tamamlayabilmeleri, okul içinde ve dışında karşılaştıkları baskı ve ayrımcı tutumlardan uzak bir biçimde düşüncelerini geliştirebilmeleri, kişisel gelişimlerine zarar verecek her türlü yapıdan uzak durabilmeleri, karşılaştıkları risklerin ortadan kaldırılabilmesi, okullarında sosyal ve akademik uyumlarını sağlayabilmeleri ve ihtiyaç duydukları desteğe ulaşabilmeleri için okul sosyal hizmet biriminden faydalanılabilir. Bunun içinde MEB'da görev yapan uzmanlardan ya da üniversitelerin eğitim bilimleri alanında çalışan akademisyenlerden yardım ve destek alınabilir.

KAYNAKÇA

Akgündüz, A. (2013). "Bir Modernleşmeyi Hızlandırma Projesi Olarak Batı Avrupa'ya İşçi Göçü", *Modernizmin Yansımaları*, 60, 191-211.

Akıncı, B., Nergiz, A. ve Gedik, E. (2015). "Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul" *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2, 58-83.

Akkoyunlu Ertan, K. ve Ertan, B. (2017). 'Türkiye'nin Göç Politikası', İktisat ve Sosyal Bilimlerde Güncel Araştırmalar, 1 (2) , s. 7-39.

Andrews, R. (2011). "Religious Communities, Immigration and Social Cohesion in Rural Areas: Evidence from England", *Rural Sociology*, 76 (4), 535-561.

Arap, E. ve Çerçi, S. (2014). "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Getirdikleri", *Hukuk Gündemi*, 14 (2), 121-127.

Arıkan, Ç. (2016). Aile içi kadına yönelik şiddet: nedenleri, sonuçları ve çözüm önerileri. Ankara: Sasam yayınları.

Arslan, Ü. ve Ergül, M. (2022). 'Mülteci Öğrencilerin Eğitimlerinde Yaşadıkları Sorunlar: Öğretmenlerin Perspektifinden Bir Delphi Çalışması', *Pamukkale Üniveristesi Eğitim Fakültesi Dergisi* Sayı 54, 1 – 31.

Aydemir, S. ve Şahin, M. C. (2017). "Tek Tanrılı Dinlerde Göç Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Göç Teorileri Açısından Bir Analiz", *İslami Araştırmalar Dergisi*, 28 (3), 359-71.

Aydın, A. ve Sönmez, A. (2014). ' Zihinsel Engelli Çocukların sosyal becerileri ile artikülasyon düzeyleri arasındaki ilişki' *Uluslarası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 305-320

Aydoğdu, F. (2019). *Mülteci Aile Çocuklarının Uyum Düzeylerine Sosyal Uyum Eğitim Programının Etkisinin İncelenmesi.* Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı, Ankara.

Atasü Topçuoğlu, R. (2014). 'Hayatı değiştirmek için yola çıkanlar-yola çıkınca değişen hayatlar: Bir müracaatçı grubu olarak mülteci çocuklar.' *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 25(1), 89-108.

Balcı, A. (2000). 'İki binli yıllarda Türk milli eğitim sisteminin örgütlenmesi ve Yönetimi'*, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 6(4), 495-508.

Bakırtaş, T. ve Kandemir, O. (2010). "*Gelişmekte Olan Ülkeler ve Beyin Göçü: Türkiye Örneği*", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18 (3), 961-974.

Başarıcı, M. (2019). *2011-2017 Tarihleri Arasında Suriyeli Sığınmacıların Kente Uyum Sürecinde Yaşadıkları Ekonomik ve Sosyal Sorunlar: Gaziantep Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Şanlıurfa.

Başkurt, İ. (2009). "Almanya'da Yaşayan Türk Mültecilerin Kimlik Problemi", *HAYEF Journal of Education*, 6 (2), 81-94.

Bingöl, H.M. (2019). *İngiltere'de Mülteci Öğrenciler İçin Geliştirilen Eğitim Politikalarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Bursa.

Bolgün, C. (2022). 'Sosyal Uyum: Kavramsal Bir Çerçeve', *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* ; 20 (Özel Sayı); 171-190

Borlat, C. (2019). '*1989 zorunlu göçü, mültecilerin sosyal entegrasyonu: Çanakkale Şirinköy Bulgaristan mültecileri üzerine bir araştırma'* Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bozan, İ. (2014). *Türkiye'de İç Göç Hareketleri ve Göçün Eğitim Üzerindeki Etkisi: Bir Durum Çalışması*. Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Antalya.

Bozdağlıoğlu, Y. (2014). "Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Sonuçları", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(3), 9-32.

Börü, N. ve Boyacı, A. (2016). "Mülteci Öğrencilerin Eğitim-Öğretim Ortamlarında Karşılaştıkları Sorunlar: Eskişehir İli Örneği", *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11 (14), 123-158.

Buyruk, H. (2016). Ekonomik Kalkınma Hedefinden Bin Yıl Kalkınma Hedeflerine: Eğitim-Kalkınma İlişkisine Dair Bir Çözümleme. *Mülkiye Dergisi*, 40 (1), 11-142.

Çağlar, T. (2018). "Göç Çalışmaları İçin Kavramsal Bir Çerçeve", *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 26-49.

Çağlayan, S. (2006). "Göç Kuramları, Göç ve Mülteci İlişkisi", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 67-91.

Çakmak, Ö. (2008). "Eğitimin Ekonomiye ve Kalkınmaya Etkisi", *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 33-41.

Çiçeksöğüt, A. (2017). 'Uluslararası Göç Hukuku Perspektifinde Yerinden Edilmiş Suriyeliler'in Türkiye'deki Statüsü' *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 6(2), 1 – 20.

Dağdeviren, G. (2018). *Suriyeli Sığınmacıların Entegrasyon Süreci ve Sorunları: Elâzığ Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Elâzığ.

Delen, A., & Ercoşkun, M. (2019). 'Yabancı uyruklu öğrencilerin bulunduğu ilkokullarda istenmeyen öğrenci davranışlarının nitel açıdan incelenmesi'. *Milli Eğitim Dergisi*, 48(223), 299-322.

Dikmetaş-Yardan, E., Us, N. C. ve Yardan, T. (2016). "Mülteci Hastalar İle Aile Hekimliği Personeli Arasındaki İletişim", *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1 (2), 83-92.

DiPietro, S. M. and Cwick, J. (2014). "Gender, Family Functioning, And Violence Across İmmigrant Generations", *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 51 (6), 785-815.

Duman, T. (2019). "Toplumsal Uyum İçin Eğitimin Önemi: Türkiye'deki Suriyeliler Örneği", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 41, 343-368.

Egemen, E.A. (2015). *Mevsimlik Tarım İşçileri ve Barınma Sorunları*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimari Tasarım Anabilim Dalı, İstanbul.

Ekici, S. ve Tuncel, G. (2015). "Göç ve İnsan", *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (1), 9-22.

Engin, EC (2015). '*Bir aile hekimliği bölgesinde kayıtlı 6-18 yaş arası çocuk ve ergenlerde görülen davranış ve uyum problemlerinin; bu çocuk ve ergenlerin ailelerinin demografik özellikleri, tutum ve davranışlarıyla olan ilişkisinin incelenmesi'.* Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Er, A. (2015). "İtici ve Çekici Faktörler Bağlamında İç Göç: Gaye Hiçyılmaz'dan Fırtınaya Karşı". *Göç Dergisi*, 2 (1), 43-58.

Erdil, B. (2020). 'Göç ve Mülteci ve Hareketlerinin Türkiye'nin Göç Politikalarına Etkileri' *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 4(2), 71-86.

Eren, Z. (2019). "Yönetici ve Öğretmen Görüşlerine Göre Mülteci Çocukların Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (1), 213-234.

Ergun, G. (2018). *Mültecilerin Kente Uyumunu Ölçmeye Yönelik Karaman İlinde Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Karaman.

Erol, M. ve Ersever, O. G. (2014). "Göç Krizi ve Göç Krizine Müdahale", *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 24 (1), 47-68.

Ertaş, H. Kıraç, F. (2007). 'Türkiye'de Suriyeli Mültecilere Yönelik Yapılan Eğitim Çalışmaları', *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 13, 99-110.

Falicov, C. J. (2007). "Working With Transnational Refugees: Expanding Meanings of Family, Community, And Culture", *Family Process*, 46 (2), 157-171.

Fokkema, T. and De Haas, H. (2015). "Pre-And Post-Migration Determinants of Socio-Cultural Integration of African Refugees in Italy And Spain", *International Migration*, 53 (6), 3-26.

Foner, N. (2012). "The Refugee Family: Cultural Legacies And Cultural Changes", *IMR*, 31(4), 961-974.

Genç, Y., Ustabaşı-Gündüz, D. ve Çöpoğlu, M. (2019). "Göç ve Kalkınma İlişkisi", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7 (18), 479-498.

Guimond, S., De Oliveira, P., Kamiesjki, R. and Sidanius, J. (2010). "The Trouble With Assimilation: Social Dominance And The Emergence of Hostility Against Refugees", *International Journal of İntercultural Relations*, 34 (6), 642-650.

Gülmez, S. ve Öztürk, A. (2018). 'Göç Yaşantısı Çerçevesinde Çocukta Psikososyal Uyum Süreci Üzerine Bir İnceleme' *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 40(2), 449-481 .

Gümüşten, D. (2017). 'Mülteci Çocukların eğitimi ve uyumlarına yönelik yapılan müdahale programları üzerine bir derleme'. *Nesne Psikoloji Dergisi* (NPD), 5 (10): 247-264.

Günay, E., Atılgan, D. ve Serin, E. (2017). "Dünya'da ve Türkiye'de Göç Yönetimi", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7 (2), 37-60.

Günkör, C. (2017). "Eğitim ve Kalkınma İlişkisinin İncelenmesi", *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 3 (1), 14-32.

Günkör, C. ve Özdemir, M. Ç. (2017). "Sosyal Sermaye ve Eğitim İlişkisi", *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15 (1), 70-90.

Haytoğlu, E. (2006). "Denizli-Honaz'a Yapılan Mübadele Göçü", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 5 (12), 47-65.

Hickman, M. J. and Mai, N. (2015). "Migration And Social Cohesion: Appraising The Resilience of Place in London", *Population, Space and Place*, 21 (5), 421-432.

İli, K. (2020). *Mültecilerle İlgili Eğitim Politikaları: Türkiye ve Almanya Örneği*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi Anabilim Dalı, Ankara.

İnce, C. (2016). "Türkiye Bağlamında Dış Göçler, Eğitim Sorunu ve Toplumsal Konumun Yeniden Üretimi", *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 32, 293-306.

Jibeen, T. and Khalid, R. (2010). "Predictors of Psychological Well-Being of Pakistani Refugees in Toronto, Canada". *International Journal of İntercultural Relations*, 34 (5), 452-464.

Kabasakal, Z. ve Çelik, N. (2010). "Sosyal beceri eğitiminin ilköğretim öğrencilerinin sosyal uyum düzeylerine etkisi". *İlköğretim online dergisi* 9(1), 203-212.

Karakoç, R. (2011). "Göç Edenlerin Kentsel Bütünleşme ve Siyasal Katılma Durumlarına Yönelik Bir Araştırma: Konya Örneği", *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi,* 11 (21), 241-262.

Karaman, H. B. ve Bulut, S. (2018). "Mülteci Çocuk ve Ergenlerin Eğitim Engelleri, Psikolojik Sorunları ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir Araştırma", *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 393-412.

Kaştan, Y. (2015). "Türkiye'de Göç Yaşamış Çocukların Eğitim Sürecinde Karşılaşılan Problemler", *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2 (4), 216-229.

Kılıç, S. (2021). *Çokkültürlülük ve Toplumsal Entegrasyon Açısından Almanya'da Yaşayan Mülteci Türklerin Sorunları*. Doktora Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul.

Koçak, O. ve Gündüz, D. (2016). ‘Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Mültecilerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi’ *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* , 12, 66-91

Koçak, Y. ve Terzi, E. (2012). “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri”, *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3 (3), 163-184.

Koyama, A., Okumi, H., Matsuoka, H., Makimura, C., Sakamoto, R. and Sakai, K. (2016). “The Physical And Psychological Problems of İmmigrants To Japan Who Require Psychosomatic Care: A Retrospective Observation Study”, *BioPsychoSocial Medicine*, 10 (1), 1-10.

Laegaard, S. (2010). “Immigration, Social Cohesion, And Naturalization”, *Ethnicities*, 10 (4), 452-469.

Mehmetbeyoğlu, N. (2020). *Türkiye’de Göç Yönetimi ve Kurumsal Yapılanma: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Örneği*. Doktora Tezi. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Van.

Moralı, G. (2018). ‘Suriyeli Mülteci Çocuklara Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar.’ *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*. 8(15), 1426 – 1449.

Nar, B. (2008). *Göçün Eğitime ve Eğitim Yönetimine Etkileri (Dilovası Örneği)*. Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Sakarya.

Orhan, F. ve Akpınar, E. (2018). “Türkiye’de Mevsimlik Göçlere Bir Örnek: Gezici Tarım İşçiliği”, TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu.

Örselli, E. ve Babahanoğlu, V. (2016). “Türkiye’nin Göç Yönetimi ve Göç Politikalarının Gelişimi: Bir Kamu Politikası Analizi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43), 2063-2072.

Özbekmezci, Ş. ve Sahil, S. (2004). "Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal, Ekonomik ve Barınma Sorunlarının Analizi", *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 19 (3), 261-274.

Özcan, A. S. (2018). "Çok kültürlülük Bağlamında Türkiye'nin Suriyeli Öğrencilere Yönelik Eğitim Politikası, *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 17-29.

Özdek, B. ve Özdemir, E. (2018). 'Suriye göçünün işletmelerin pazarlama uygulamaları üzerindeki etkileri: Gaziantep örneği', *Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 37(2), 65-88.

Özdemir, M. (2008). *Türkiye'de İçgöç Olgusu, Nedenleri ve Çorlu Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Edirne.

Pawliuk, N., Grizenko, N., Chan-Yip, A., Gantous, P., Mathew, J. and Nguyen, D. (1996). "Acculturation Style And Psychological Functioning in Children of İmmigrants", *American Journal of Orthopsychiatry*, 66 (1), 111-121.

Pazarcık, S.F. (2010). *Beyin Göçü Olgusu ve Amerika Birleşik Devletleri Üniversitelerinde Çalışan Türk Sosyal Bilimciler Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Çanakkale.

Polat Uluocak, G. (2009). 'İç Göç Yaşamış ve Yaşamamış Çocukların Okulda Uyumu' *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 35-44.

Sarıer, Y. (2020). 'Türkiye'de Mülteci Öğrencilerin Eğitimi Üzerine Bir Meta- Sentez Çalışması: Sorunlar ve Çözüm Önerileri', *Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi* 3(1), 80-111.

Saygın, S. ve Hasta, D. (2018). 'Göç, Kültürleşme ve Uyum' *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, 10(3), 302-323.

Sayın, Y., Usanmaz, A. ve Aslangiri, F. (2016).” Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18 (31), 1-13.

Sezgin, A.A. ve Yolcu, T. (2016). Göç İle Gelen Uluslararası Öğrencilerin Sosyal Uyum ve Toplumsal Kabul Süreci”, *Humanitas*, 4 (7), 417-436.

Seydi, A.R. (2014). ‘Türkiye’nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar’, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 267-305.

Sibiri, A. E., Ayinmoro, A. D. and Jackson, J. T. B. (2014). “The Socio-Cultural Effects of Internal Migration Among The People of Akutupa Kiri in The North-Central Zone, Nigeria”, *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 5 (15), 494-494.

Spoonley, P., Peace, R., Butcher, A. and O’Neill, D. (2005). “Social Cohesion: A Policy And Indicator Framework for Assessing İmmigrant And Host Outcomes”, *Social Policy Journal of New Zealand*, 24(1), 85-110.

Şahin, C. (2001). “Yurt Dışı Göçün Bireyin Psikolojik Sağlığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Kuramsal Bir İnceleme”, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 57-67.

Şahin, M. C. ve Aydemïr, S. (2018). “Zorunlu-Kitlesel Göç Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar Örneği”, *Dini Araştırmalar*, 21(53), 121-148.

Şen, M. (2014). “Türkiye'de İç Göçlerin Neden ve Sonuç Kapsamında İncelenmesi”, *Çalışma ve Toplum*, 40 (1), 231-256.

Şen, B. ve Altın, C. (2018). “Mevsimlik Göç ve Yoksulluk İlişkisi: Mevsimlik Tarım İşçileri Örneği”, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 11(23), 174-192.

Şimşek, H. ve Kula, S. S. (2018). "Türkiye'nin Mülteci Politikasında İhmal Edilen Boyut: Eğitsel Uyum Programı", *Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2 (2), 5-21.

Şimşek H. ve Yıldırım A. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (9. Baskı), Ankara: Seçkin

Tansel, A. ve Güngör, N.D. (2004). "Türkiye'den Yurt Dışına Beyin Göçü: Ampirik Bir Uygulama", *Economic Research Center*, 1-12.

Taş, U., Yenilmez, F., Taş, U. ve Yenilmez, F. (2008). "Türkiye'de Eğitimin Kalkınma Üzerindeki Rolü ve Eğitim Yatırımlarının Geri Dönüş Oranı", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (1), 155-186.

Taşçı, F. (2009). "Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç". *Kamu-İş Dergisi*, 10 (4), 177-204.

Tepealtı, F. (2019). "Lozan Nüfus Mübadelesi Göçleri ve Türk Mübadillerin İskânı", *Coğrafya Dergisi*, 39, 89-98.

Thijssen, M., Lemey, P., Amini-Bavil-Olyaee, S., Dellicour, S., Alavian, S. M., Tacke, F. and Pourkarim, M. R. (2019). "Mass Migration To Europe: An Opportunity For Elimination of Hepatitis B Virus?", *The Lancet Gastroenterology & Hepatology*, 4 (4), 315-323.

Tuhanioğlu, S. ve Gizir, C. (2019). 'Üniversite Birinci Sınıf Öğrencilerinin Üniversite Yaşamına Uyumlarına Katkı Sağlayan Bireysel ve Çevresel Faktörlerin İncelenmesi', *Yüksek Öğrenim Dergisi* 9(3) , 249 – 262.

Tuncel, G. ve Ekici, S. (2019). "Göçün Siyasal Etkisi: Suriyeli Mültecilerin Türkiye Siyasetine Etkisi", *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 48-72.

Uluslararası Göç Örgütü. (2004). Göç Terimleri Sözlüğü. Ankara: IOM.

Ünal, K., Taşkaya, S. M. ve Ersoy, G. (2018). "Suriyeli Mültecilerin Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenirken Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (2), 134-149.

Yiğit, B., Çiçek, Ö. ve Öztürk, M. (2017). "Gezici Mevsimlik Tarım İşçileri ile Yerel Mevsimlik Tarım İşçilerinin Karşılaştırmalı Analizi: Isparta İli Örneği", *Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1 (2), 1-25.

Yıldırım, E., Coşkun, C. D. ve Şensin, C. (2022). "Mülteci Çocuklara Yönelik Eğitim Politikaları: İngiltere, Almanya ve Türkiye Karşılaştırması", *EJERCongress 2022 Tam Metin Bildiri Kitabı*, 415-430.

Yüksel-Oktay, E. ve Muharrem, E. S. (2015). "Türkiye'ye Sığınan Kadınların Problemleri: Isparta Örneği", *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3, 383-402

EKLER

EK-1: Çalışma Grubunun Kişisel Özellikleri

Kod	Cinsiyet	Kıdem Yılı	Branşı	Görev Yapılan Okul Türü
M1	Erkek	23	Okul Müdürü	Ortaokul
M2	Kadın	17	Okul Müdürü	Ortaokul
M3	Erkek	37	Okul Müdürü	Ortaokul
MY1	Kadın	8	Müdür Yardımcısı	Ortaokul
MY2	Erkek	3	Müdür Yardımcısı	Ortaokul
Ö1	Erkek	20	İngilizce	Ortaokul
Ö2	Kadın	13	İngilizce	Ortaokul
Ö3	Kadın	19	İngilizce	Ortaokul
Ö4	Kadın	26	İngilizce	Ortaokul
Ö5	Kadın	15	İngilizce	Ortaokul
Ö6	Erkek	25	Matematik	Ortaokul
Ö7	Kadın	20	Matematik	Ortaokul
Ö8	Kadın	15	Matematik	Ortaokul
Ö9	Erkek	12	Matematik	Ortaokul
Ö10	Kadın	22	Türkçe	Ortaokul
Ö11	Kadın	24	Türkçe	Ortaokul
Ö12	Kadın	30	Türkçe	Ortaokul
Ö13	Kadın	22	Türkçe	Ortaokul
Ö14	Kadın	16	Türkçe	Ortaokul
Ö15	Erkek	22	Sosyal Bilgiler	Ortaokul
Ö16	Kadın	17	Matematik	Ortaokul
Ö17	Kadın	8	Müzik	Ortaokul
Ö18	Kadın	16	Beden	Ortaokul
Ö19	Kadın	13	Okul öncesi	Ortaokul

EK-2: Edirne İl Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma İzin Yazısı

T.C.
EDİRNE VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-56569733-44-19856403 28.01.2021
Konu : Anket İzni

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 28/12/2020 tarihli ve 1971385 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi Planlaması ve Ekonomisi Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencisi Saadet BİÇER' in İl Millî Eğitim Müdürlüğümüze bağlı Edirne İli Merkez ve İlçelerinde bulunan Resmi İlkokul ve Ortaokul yönetici ve öğretmenlerine yönelik uygulamak istediği **"Göçmen Çocukların Sosyal ve Akademik Uyumları: Mevcut Durum ve Çözüm Önerileri"** konulu anketinin uygun görüldüğüne ilişkin 22/01/2021 tarihli ve 19563942 sayılı Valilik Onayı ve Veri Toplama Araçları ekte gönderilmiştir.

Anket çalışması kapsamında uygulamaya dahil edilen yönetici ve öğretmenlere gönüllülük esasına dayanılarak, eğitim öğretimi aksatmayarak, tüm sorumluluğun uygulayıcıda olması, çalışma esnasında onaylı evrakların kullanılması ve araştırma sonunda oluşturulacak raporun basılı ve dijital olarak Müdürlüğümüzle paylaşılması kaydıyla uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Dr. Önder ARPACI
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek:
1- Valilik Onayı (1 sayfa)
2- Araştırma Değerlendirme Formu (1 sayfa)
3- Katılımcı Formu (1 sayfa)
4- Veri Toplama Araçları (3 sayfa)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Adres : Çavuşbey Mah.Hükümet Aralığı No:4 Vilayet yanı Edirne
Belge Doğrulama Adresi : https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys
Bilgi için: Necat SENGÖR Bigisayar İşletmeni
Telefon No : 0 (284) 212 61 22
Unvan : Bilgisayar İşletmeni
E-Posta: bilgiislemegitek22@meb.gov.tr
İnternet Adresi: edirne.meb.gov.tr Faks:2842126126
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr
Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. https://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden 01e4-cc7a-36fe-b969-b040 kodu ile teyit edilebilir.

EK-3: Uzman Görüşüne Başvurulan Öğretim Üyeleri

1. Prof. Dr. Tuncer BÜLBÜL Trakya Üniversitesi

2. Prof. Dr. Cem ÇUHADAR Trakya Üniversitesi

3. Doç. Dr. Üyesi Meltem ACAR GÜVENDİR Trakya Üniversitesi

4. Dr. Öğr. Üyesi Hasan ÖZYILDIRIM Trakya Üniversitesi

EK-4: Mülteci Çocukların Sosyal ve Akademik Uyumları: Mevcut Durum ve Çözüm Önerilerine İlişkin Hazırlanan Görüşme Formu

Değerli Okul Yöneticisi/Öğretmen,

Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri öğretmenliği bölümü mezunuyum. 2013 yılı itibariyle mesleğimi sürdürmekteyim. Trakya Üniversitesi Eğitim Bilimleri ana bilim dalı Eğitim Yönetimi Planlaması Teftişi ve Ekonomisi alanında yüksek lisans eğitimime devam ediyorum. Tez çalışmamın konusu 'Mülteci Çocukların Sosyal ve Akademik Uyumları: Mevcut Durum ve Çözüm Öneri' şeklinde olup tez danışmanım Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde görev yapmakta olan Eğitim Bilimleri ana bilim dalı Başkanı Prof. Dr. Tuncer BÜLBÜL'dür.

Göç olayları neticesinde farklı kültürler karşılaşmaktadır ve farklı kültürlere sahip insanların bir arada yaşama zorunluluğu uyum ve çatışmaya dair önemli sorunları ortaya çıkarmaktadır. Bu sorunlardan en çok etkilenen gruplar ise çocuklardır. Çocuklar birçok sorunla yüz yüze gelmektedirler. Göç eden çocukların yaşadığı sorunlardan oldukça önemli birisi de okul çağındaki çocukların yerleşmiş oldukları ülkedeki eğitimleri ile ilgilidir. Göç eden çocuklar sosyal ve kültürel izolasyon, yorucu ve tehlikeli işler, aşırı yoksulluk, kötü sağlık koşulları ve dil engeli gibi nedenlerle ciddi düzeyde eğitimin dışında kalabilir (Rossi, 2008). Diğer taraftan ise, mülteci konumundaki kitlesel göçün dil, eğitim sistemi, kültürel farklılık vb. yönden önemli farklılıklar gösteren bir ülkeye yapılması durumunda, bu çocukların eğitimlerinin son derece olumsuz etkilendiği görülmektedir. Bu sebeple Edirne'deki mülteci çocukların eğitiminde sosyal ve akademik uyumlarının mevcut durumunun belirlenip çözüm önerileri sunulması önemsenmektedir. Bu doğrultuda bu çalışmanın amacı okul yöneticisi ve öğretmenlerin gözünden mülteci çocukların eğitiminde sosyal ve akademik uyumlarının mevcut durumunu belirleyip çözüm önerileri sunmaktır.

Bu çalışma kapsamında sizinle görüşme yapılacak ve bu görüşme ses kayıt cihazı ile kaydedilecektir. Araştırmada yer alacak alıntılarda, kimliğinizi ele verecek hiçbir bilgiye yer verilmeyecektir. Görüşmelerin en fazla 30 dk içerisinde tamamlanması planlanmaktadır. Bu görüşmeden elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile

kullanılacaktır. Değerli vaktinizi ayırarak bu araştırmaya katkıda bulunduğunuz için çok teşekkür ederiz.

Saadet BİÇER

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eğitim Bilimleri Yüksek Lisans Öğrencisi

İletişim: saadetbicr@gmail.com

Görüşme süresince ses kaydı yapılmasına izin veriyor musunuz? ☐ Evet ☐ Hayır

Kişisel Bilgiler

Cinsiyetiniz:	☐Kadın	☐Erkek
Göreviniz	☐Okul Yöneticisi	☐Öğretmen
Branşınız	……..	
Okul Kademesi	☐İlkokul	☐Ortaokul
Yöneticilik Kıdeminiz	…… yıl	
Meslekteki Kıdeminiz:	……. yıl	

Mülteci çocukların eğitim-öğretimi ile ilgili herhangi bir eğitim/seminer aldınız mı?

☐ Evet ☐ Hayır

Cevabınız evet ise bu konuda hangi eğitim ya da semineri aldınız? ……..

Yararlı olduğunu düşünüyor musunuz? ☐ Evet ☐ Hayır

Cevabınız hayır ise bu dezavantajlı grupların eğitim-öğretimi ile ilgili eğitim-seminere ihtiyaç duyuyor musunuz?

Görüşme Soruları

1.Mülteci çocukların eğitimi ile ilgili genel anlamda düşünceleriniz nelerdir? (gelen mültecie ve gelinen yerde bulunan yerliye göre)

2. Göçün temel anlamda psiko- sosyal ve ekonomik etkileri ile ilintili düşünceleriniz nelerdir?

3. Göçün ülkemizde oluşturmuş olduğu yapının Türk eğitim sistemine etkileri olduğunu düşünüyor musunuz?

3.1. Cevabınız **"Evet"** ise bu konudaki düşüncelerinizi açıklar mısınız?

4.Mülteci öğrencilerle yaşadığınız iletişim sorunları var mı?

4.1.Cevabınız **"Evet"** ise bu konudaki düşüncelerinizi açıklar mısınız? Bu sorunlar nelerdir?

5.Mülteci öğrencilerde gözlemlediğiniz davranış sorunları var mı?

5.1.Cevabınız **"Evet"** ise bu konudaki gözlemlerinizi açıklar mısınız?

6. Mülteciöğrencilerin akranlarıyla sosyal ilişkiler kurma konusunda sorunları var mı?

6.1. Cevabınız **"Evet"** ise ne gibi sorunlar gözlemlediğinizi açıklar mısınız?

7. Mülteci çocuklar okul içi ve okul dışı sosyal etkinliklere katılım göstermekteler mi? (kurslar, yarışmalar, geziler, koro, halk oyunları, tiyatro vb.)

7.1. Cevabınız **"Evet"** ise bu süreçle ilgili düşüncelerinizi açıklar mısınız? Bu durumun onlara ve akranlarına etkileriyle ilgili görüşleriniz nelerdir?

8. Mülteci çocuklar akranlarıyla yakın bireysel ilişkiler kurmakta mı?

8.1.Cevabınız **"Evet"** ise bu ilişkilerle ilgili düşünceleriniz nelerdir? Dahil oldukları bir arkadaş grupları var mı? Varsa bu grup kimlerden oluşmakta ve bu gruptaki rollerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

9. Mülteci çocukların öğretmenleriyle etkileşimi ile ilgili düşünceleriniz nelerdir? (kişisel sorunlarını paylaşma, yardım talep etme vb)

11.Mülteci çocukların şuan ki ders notları ile bilginiz var mı ?

11.1.Cevabınız **"Evet"** ise var olan akademik başarı durumlarını nasıl değerlendiriyorsunuz? Akranlarıyla aralarında belirgin bir akademik başarı farkı bulunmakta mı?

12. Mülteci çocukların akademik etkinliklere (arkadaşları ile ilişkileri, yardımlaşma ve işbirliği yapma, ödev sorumlulukları, öğrenme çabaları vb.) katılımına ilişkin görüşleriniz nelerdir?

13. Mülteci çocukların eğitiminde zorlandığınız bir süreç oldu mu ?

13.1.Cevabınız **"Evet"** ise en fazla hangi zaman aralığında zorlandınız? Bu süreci değerlendirir misiniz?

14.Mülteci çocuklar sizce şuan içinde oldukları şartlara sosyal ve akademik uyum sağlayabildiler mi?

14.1.Cevabınız **"Evet"** ise uyum sağlamaya ne zaman ve nasıl başladılar?

15. Mülteci çocukların dil kullanma becerisi ile ilgili sorunları var mı?

15.1.Cevabınız **"Evet"** ise bu durumla ilgili görüşleriniz nelerdir? (okuma- yazma, kendini ifade etme vb)

16.Mülteci çocukların sosyal ve akademik uyumlarına ilişkin genel değerlendirmeniz ne şekildedir?

17. Mülteci çocukların sosyal uyumlarını arttırmaya yönelik çözüm önerileriniz nelerdir? (Mülteci çocukların akademik uyumları ile ilgili öğretim süreci için sizce neler yapılmalıdır?)

18. Mülteci çocukların akademik uyumlarını arttırmaya yönelik çözüm önerileriniz nelerdir? (yarışma, gezi ,kültürel tanıtımlara katılım vb)

GÖRÜŞME BİTMİŞTİR KATILIMINIZ İÇİN TEŞEKKÜR EDERİZ

EK 5. Etik Kurul Belgesi

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU

Oturum Sayısı: 2021/05
KARAR NO: 2021.05.30 **Karar Tarihi: 26.05.2021**

Akademik Danışmanlığını Üniversitemiz Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi Prof.Dr. Tuncer BÜLBÜL'ün yaptığı, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi Yüksek Lisans Programı öğrencisi Saadet BİÇER tarafından, Trakya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nda değerlendirilmek üzere gönderilen "Göçmen Çocukların Sosyal ve Akademik Uyumları: Mevcut Durum ve Çözüm Önerileri" başlıklı araştırma dosyası incelenmiştir. Araştırmanın; gerçekleştirilmesinde etik bilimsel standartlar açısından sakınca bulunmadığına mevcudun oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Aykan GENÇLER
Başkan
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒evet ☐hayır

Prof. Dr. Rıdvan CANIM
Üye
Edebiyat Fakültesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☐yok
Toplantı Katılım ☐evet ☒hayır

Prof. Ahmet Hamdi ZAFER
Üye
Devlet Konservatuvarı
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☐yok
Toplantı Katılım ☐evet ☒hayır

Prof. Melihat TÜZÜN
Üye
Güzel Sanatlar Fakültesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒evet ☐hayır

Prof. Dr. Cem ÇUHADAR
Üye
Eğitim Fakültesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒evet ☐hayır

Doç. Dr. Gökhan ILGAZ
Üye
Roman Dili ve Kültürü Arş.Enst.
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒evet ☐hayır

Doç. Dr. Ahmet Emre DAĞTAŞOĞLU
Üye
İlahiyat Fakültesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒evet ☐hayır

Doç. Dr. Esma MIHLAYANLAR
Üye
Mimarlık Fakültesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒evet ☐hayır

Doç. Dr. Emre ATILGAN
Üye
Proje Koordinasyon Uyg.ve Arş.Merk.
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒evet ☐hayır

Doç. Dr. Hakkı Mevlüt ÖZCAN
Üye
Kariyer Uygulama ve Araştırma Merkezi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒evet ☐hayır

Dr. Öğr. Üyesi Levent DOĞAN
Üye
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☐ yok
Toplantı Katılım ☐evet ☒hayır

Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül KILIÇ
Üye
Balkan Araştırma Enstitüsü
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒evet ☐hayır